

"Nå er jeg en medborger..."

om Identitetskonstruksjon blant tidligere rusmisbrukere med
bakgrunn fra Stiftelsen Pinsevennes Evangeliesenter

Alexander Hangaas

Våren 2005

Masteroppgave i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Universitetet i Oslo

Sammendrag

Dette er en kvalitativ studie av ti menn som har fire ting til felles; De har vært rusmisbrukere, de har vært beboere på Evangeliesenteret, de har blitt kristne, og de er rusfrie i dag. Årsaken til at denne gruppen undersøkes, er at Evangeliesenteret har en dobbelt målsetning. De ønsker ikke bare at deres beboere skal bli fri fra et liv i rus, de ønsker også at de skal bli kristne. Denne oppgaven søker å finne hvordan de konstruerer sine identiteter som rusfrie i lys av tre analytiske perspektiver.

Det første perspektivet ser bort fra tiltrekningskraften som ligger i selve rusen, og vektlegger betydningen av miljøet. I rusmiljøet kan man være en ressursperson, en man stoler på, og en som har tilgang til kapital. I samfunnet ellers er man en "klient" som blir sett ned på. Det undersøkes i hvilken grad informantene hadde tilgang på økonomisk og kulturell, kapital, i hendholdsvis ruslivet og etterpå. I hvilken grad kan Evangeliesenteret sies å ha gitt dem tilgang til nye kapitalformer?

Det andre perspektivet ser på selve rusens tiltrekningskraft. Mange hevder at det var jakt på spenning som førte dem inn i ruslivet. Informantene blir her spurt om det er noe i deres kristne tro som fungerer som et substitutt for rusen. I den grad de har andre fritidssysler blir de spurt om noen av disse fungerer tilsvarende.

Det tredje perspektivet tar utgangspunkt i individet som bestående av flere "selv". Hvilke selv som er aktive har sammenheng med hvilken gruppe som er viktig i den enkeltes liv. Jeg forsøker å se på både "slumrende" identiteter, selv som var en del av dem før ruslivet, og dukket opp igjen da de kom ut, og nye selv, som kanskje ble dannet i møte med Evangeliesenteret. Relasjonen til familien er også noe som undersøkes.

Til slutt samles trådene, i lys av to aspekter. Først, i hvilken grad livshistorien til Evangeliesenterets grunnleggere, Lise og Ludvig Karlsen, kan sies å være en "mal" for hvordan denne oppgavens informanter strukturerer sin livsfortelling. Så søker jeg å plassere deres livsprosjekt i forhold til vårt samfunns moderne kultur. Kan deres liv sies å være en tilbaketrekning fra moderniteten, eller er de en del av mangfoldet som preger senmoderniteten?

Innhold

Sammendrag	2
Innhold	3
Forord	5
Kapittel 1 Innledning	6
1.1 Tema	6
1.2 Former for rehabilitering	6
1.3 Evangeliesenterets virksomhet	12
1.4 Hvorfor ikke en institusjonsstudie?	13
1.5 Problemstilling	17
Kapittel 2 Evangeliesenterets opprinnelse – Fortellingen om Lise og Ludvig Karlsen	19
2.1 Stadier	19
2.2 Første stadium – synd og elendighet	21
2.3 Andre og tredje stadium – eksistensiell krise og herlig frelse	23
2.4 Fjerde stadium – det kristne livet og håpet om evigheten	24
Kapittel 3 Metode	28
3.1 Arbeidsmodell	28
3.2 Datainnsamling	29
3.3 Intervjufasen	31
3.4 Å arbeide med empiri og teori	32
3.5 Validitet – metning	32
Kapittel 4 Kulturøkonomisk avhengighet	34
4.1 Teoretisk ramme	34
4.2 Økonomisk avhengighet av ruslivet	38
4.3 Kulturell avhengighet av ruslivet	41
4.4 Økonomisk avhengighet av Evangeliesenteret?	42
4.5 Kulturell avhengighet av Evangeliesenteret?	45
4.6 Kulturøkonomisk avhengighet?	48

Kapittel 5 Jakten på rus, jakten på spenning	50
5.1 Teoretisk ramme	50
5.2 Sug etter spenning – veien til rus?	53
5.3 Rusens lenker, rusens trøst	55
5.4 Savn, substitutt eller begge deler?	56
5.5 Oppsummering	59
Kapittel 6 Sosiale identiteter og sosiale verdener	60
6.1 Teoretisk ramme	60
6.2 Spor av tro	65
6.3 Veien hjem – en ny start	67
6.4 Parallele identiteter – ”en vill blanding”	69
6.5 Broene som ikke brant	71
6.6 Mistillit	74
6.7 Tillit	76
6.8 Adskillelse	77
6.9 Oppsummering	79
Kapittel 7 Om fortellingens reproduksjon og livsprosjektenes plass i kulturen	81
7.1 Kulturell plassering	81
7.2 Fortellingens reproduksjon	91
Referanser	95

Forord

Denne oppgaven ville ikke blitt til uten gode hjelpere. Først og fremst vil jeg takke informantene. Det er deres fortellinger som er drivkraften i oppgaven. Jeg er dypt takknemlig til hver og en av dem for at de var villige til å dele dem meg. De delte sine liv med meg på godt og vondt, og det kan ikke alltid ha vært lett.

Jeg har bare møtt velvilje i min kontakt med Evangeliesenteret. Spesielt vil jeg takke Holger Johansen, som tok seg tid til å vise meg rundt på Østerbo, og Trond Eriksen, som var til uvurderlig hjelp i å finne informanter.

Jeg varm takk går også til mine veiledere. Biveileder har vært Førsteamanuensis Olav Helge Angell ved Diakonhjemmets Høgskolesenter. Han var til god hjelp og inspirasjon i prosjektets startfase. Hovedveileder var Professor Willy Pedersen ved Universitetet i Oslo. Han har gitt gode, inspirerende og konstruktive innspill og ”støttet vakkende knær” i vanskelige perioder. Det var hans undervisning som ledet meg til dette temaet i utgangspunktet.

Biblioteket på Høgskolen i Vestfold, avdeling Borre, har ytt ypperlig service, de har alltid funnet bøkene jeg trengte og deres tålmodighet har blitt satt særlig stor pris på.

Lillian Syversen har vært en god språkkonsulent, og en inspirator i arbeidet. Tusen takk, alle sammen!

Kapittel 1 Innledning

1.1 Tema

Utgangspunktet for denne oppgaven er artikkelen ”Stoffmisbruker - talent eller klient?” (Smith-Solbakken og Tunland 1996). Denne artikkelen anvender begrepet ”kulturøkonomisk avhengighet” for å sette rusmisbrukerens avhengighet i en bredere ramme enn begrepene ”fysisk/psykisk avhengighet” tillater. Stoffmisbrukeren er knyttet til miljøet med kulturelle og økonomiske bånd, som er vel så vanskelige å bryte som suget etter rus.

Da jeg leste om dette, tenkte jeg på en virksomhet som legger vekt på å bryte opp fra en tidligere livsstil, og tilbyr et alternativt miljø; Stiftelsen Pinsevennenes Evangeliesenter, heretter kalt Evangeliesenteret. De fleste som tar inn lokal-tv i Oslo-området har nok zappet innom Evangeliesenterets kanal. De viser ofte opptak fra kristne møter der beboere fra flere av sentrene deltar. De står på plattformen, 50 - 100 stykker, og synger om Jesus. Det ser ut som minst halvparten av dem har egen gitar, og stilen er umiskjennelig ”køntri”. Mange er ikledd flanellskjorte og skinnvest, og det stikker frem en pakke rulletobakk fra brystlommen.

Evangeliesenteret er tilknyttet Pinsebevegelsen, en lavkirkelig sammenslutning av frimenigheter som vokste ut av metodist- og baptistmenigheter på begynnelsen av 1900-tallet. De legger vekt på at hvert individ må ”ta imot” Jesus for å bli frelst. Som baptistene praktiserer de troendes dåp, frelsen er altså ikke i dåpen, men en offentlig markering av at man ønsker å leve som kristen. Skal man bli medlem av en pinsemenighet, må man være troende døpt. Evangeliesenterets praksis ligger tett opptil pinsevennenes. Å få folk frelst er en viktig del av behandlingsopplegget (Angell 1994, 1996). Etter hvert som jeg leste om behandlingsinstitusjoner og rusmiljøer, fant jeg ut at jeg ikke ønsket å studere Evangeliesenteret som institusjon. Det jeg vil se på, er hvordan en utvalgt gruppe har det etter at de er ferdig med behandlingen. Dette gjør jeg nærmere rede for nedenfor. Først vil jeg gi en oversikt over ulike former for behandling av rusmisbrukere.

1.2 Former for rehabilitering

I følge den svenske psykiateren Jan Ramström (1983) har behandling av narkomani to hovedmålsetninger. Den ene er å avbryte ruskarrieren, slik at den blir kortere enn den ellers ville vært. Den andre er å påvirke individenes sosiale og psykologiske problemer slik at de

ikke antar andre symptomer for å hanskes med sin livssituasjon. De som ser narkomani som et fenomen i seg selv, og ikke som et symptom, legger mindre vekt på underliggende psykososiale problemer. Evangeliesenteret har i aller høyeste grad et symptomatisk syn på rusmisbruk. Som følge av sin ideologiske tilknytning til Pinsebevegelsen, mener de at alle mennesker har en grunnleggende tomhet i seg, som bare kan fylles av Jesus (Somdal 1990). Å bli narkoman eller alkoholiker er bare en av mange forsøk på å fylle dette tomrommet. Å få kontroll med misbruket uten å fylle tomrommet er for dem meningsløst.

Tiltak ovenfor rusmisbrukere kan deles i behandling, rehabilitering og omsorg (Statens helsetilsyn 2000). Behandling er interaksjon mellom behandler og pasient, verbal eller på annen måte, som bidrar til å redusere pasientens symptomer og øke mestring. Rehabilitering er å utvikle pasientens evner og ferdigheter, mens omsorg blant annet er å lage praktiske forutsetninger for at pasienten skal kunne klare dagliglivets funksjoner eller få hjelp til dem. I praksis er det flytende overganger mellom de tre. Det administrative ansvaret er delt mellom kommuner og statlige helseforetak, noe som kan skape utfordringer, men en drøfting av det faller utenfor denne oppgavens rammer. I den videre fremstillingen vil uttrykkene ”behandling”/ ”rehabilitering” brukes om hele tiltakskjeden ovenfor rusmisbrukere.

Johnsen og Nygaard (1995) gjør rede for tre hovedtiltak som må være til stede i en komplett behandlingsskjede. Det første er akutt-tiltak, som inkluderer avrusning, akutt medisinsk og sosial hjelp og henvisning til videre behandling. Det andre er behandling, som kan være kort eller lang, og skjer poliklinisk og i institusjon. I behandlingens senere fase kan arbeidstrening, utdanning eller andre atferdingstiltak være aktuelt. Til slutt det tredje tiltaket, oppfølgingsbehandling. Det kan være delvis opprettholdelse av terapeutisk tilbud for å hindre tilbakefall, men også støtte og tilsyn i form av for eksempel boktiltak.

NOU 2003:4 identifiserer tre målgrupper for akutt-tiltakene; Rusmisbrukere med behov for pause i misbruket, de som av medisinske årsaker har behov for avrusning, og de som skal inn i et behandlingsopplegg. Statens institutt for rusforskning, SIRUS, rapporterer at det var 248 akutt-plasser i Norge i 2002 (*Behandlingsstatistikk for 2001 og 2002*, udatert). Evangeliesenteret har egne avrusningstilbud til dem som skal videre inn i deres behandlingsopplegg. Ramström (1983) mener det er viktig at akutt-tilbudene er knyttet opp mot langsiktige behandlingsformer, og at de kan tjene til å skape motivasjon for å delta i dette. For Evangeliesenteret er dette stadiet i tillegg til for å at de som kommer inn skal se hva behandlingsopplegget går ut på, slik at de som tas inn kan avgjøre om de er motivert for videre behandling.

Den langsiktige behandlingen kan foregå poliklinisk eller i institusjon. Ramström (1983) gjør rede for fire faser han anser er felles for behandlingsinnholdet, uavhengig av dens form:

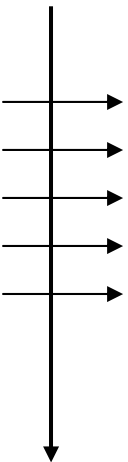
1. Etablering av relasjonen
 2. Jeg-utvikling
 3. Identitetsutvikling
 4. Innsiktsbearbeiding
- } Utvikling av sosial kompetanse

Behandleren og klienten må hele tiden være innrettet på integrering i samfunnet. I den første fasen er det viktig med mye forståelse. Terapeuten må by på seg selv, slik at det kan dannes en identifikasjon mellom denne og klienten. Dette danner utgangspunkt for jeg-utviklingsfasen, der man med terapeuten som forbilde kan bygge opp manglende jeg-funksjoner. I den neste fasen, identitetsutvikling, skal klienten separeres fra terapeuten. For mange oppstår en identitetsproblematikk når de skal forlate en institusjon/terapeut og leve ute i samfunnet. På bakgrunn av separasjonen utvikles en modnere relasjon mellom terapeut og klient. I denne fasen, innsiktbearbeiding, bearbeides den endelige separasjonen.

Evangeliesenteret kan sies å følge denne formen på sin egen måte. På inntakssenteret etableres relasjonen mellom senter og beboer. Det er en lav terskel for å komme inn. Evangeliesenteret tilbyr bokstavelig talt et nytt jeg, som oppnås ved å bli "født på nytt"¹. Senere kan man gå kurs og bibelskole for å utvikle denne identiteten. Innsiktsbearbeidingen er nok ikke her integrert i virksomheten, men flere av informantene i denne oppgaven viser et refleksjonsnivå rundt sitt eget forhold til Evangeliesenteret som tyder på at dette er en fase de enten er i eller har vært gjennom.

Brumoen (2000: 73) bruker det han kaller et FAK-skjema som utgangspunkt for veiledning som skal føre til mestring av rusproblemer. Utgangspunktet er behaviorisme, og det ser slik ut:

¹ Joh 3,2 - 3,7: "Han kom til Jesus om natten og sa: "Rabbi, vi vet at du er en lærer som er kommet fra Gud, for ingen kan gjøre de tegn du gjør uten at Gud er med ham." Jesus svarte: "Sannelig, sannelig, jeg sier deg: Ingen kan se Guds rike hvis han ikke blir født på ny." "Hvordan kan en som er gammel, bli født?" sa Nikodemus, "han kan da ikke komme inn i sin mors liv igjen og bli født?" Jesus svarte: "Sannelig, sannelig, jeg sier deg: Den som ikke blir født av vann og Ånd, kan ikke komme inn i Guds rike. Det som er født av kjøtt, er kjøtt, men det som er født av Ånden, er ånd. Undre deg ikke over at jeg sa at dere må fødes på ny".

<p>Foranledning</p> <p>Følelser, tanker og ytre situasjoner som normalt har startkontroll over automatisert adferd</p>		<p>Adferd</p> <p>Adferden oppleves som automatisk, fordi man ikke kjenner til noe rasjonelt (f.eks. ønske eller vilje) som kan forklare hvorfor det skjedde</p>	<p>Konsekvens</p> <p>Førstekonsekvensen av adferden er at ubehag som ligger foranledningsbildet forsvinner, eller at lystbetone opplevelser øker</p>
<p>Selvinstruksjon</p> <p>Pilen markerer sannhetens øyeblikk. Selvinstruksjonen stopper foranledningens startkontroll av adferden, og fremmer handlingen som alternativ</p>		<p>Handling</p> <p>Handlingen er et produkt av innsikt og dyktighet nok til å bryte automatikken ovenfor</p>	<p>Konsekvens</p> <p>Handlingen produserer også konsekvenser. Konsekvensene kan både oppstå i personen selv eller miljøet rundt</p>

Tabell 1.1 FAK-skjema

Den øverste raden i tabellen er den automatiske adferden. Adferdens hensikt er enten å lindre en smerte oppstått i foranledningen, eller å tilfredstille en lyst. Den andre kolonnen er basert på hva som kan skje hvis man stopper opp og reflekterer rundt impulsen, for så å erstatte den med en alternativ handling. Selvinstruksjonen går i flere faser, der målet er at den alternative handlingen skal bli like automatisert som den forrige var det. Brumoen mener at dette skjemaet kan brukes med hell på alle former for uønsket adferd. Evangeliesenteret vil nok her hevde at mennesket ikke er i stand til en slik adferdsendring på egen hånd, men er avhengige av frelsen. Frelsen i seg selv er en nødvendig, men ikke tilstrekkelig betingelse for adferdsendring. Men er man først frelst, har man kontakt med Gud, og kan få kraft til å forandre seg hvis man ber om det.

En spesiell form for poliklinisk behandling er behandling av opioidavhengige med metadon. Metadon gir ingen rus, men tar vekk abstinenser, og blokkerer andre opiateres euforiske effekt (Frantzen 2001). Det er strenge kriterier for å komme med i et slikt program; man må ha fylt 25 år, ha hatt et langvarig opiatdominert misbruk, og ha gjennomgått ikke-medikamentell behandling med sikte på rusfrihet (*Legemiddelassistert rehabilitering, udatert*). Ved utgangen av 2002 var det ca. 2 000 pasienter på dette tiltaket i Norge, de fleste

på metadon (NOU 2003: 4). Mange av disse finner seg selv i et slags eksistensielt limbo², der de ikke deltar i aktiviteter som ga dem identitet som rusmisbrukere, men heller ikke passer inn i en ”nykter” tilværelse. Dette kan føre til at de hopper av prosjektet, og går tilbake til ruslivet (Frantzen 2001). Andresen og Furuholmen (1998) finner det etisk problematisk å kalle et livslangt vedlikehold med et smertestillende medikament for behandling, annet enn ved ekstreme smertetilstander. De viser videre til internasjonal forskning der effekten av slik behandling ikke er merkbart bedre enn medikamentfri behandling. Viktige kriterier for suksess ved begge typer behandling er langsiktighet og gode terapeutiske relasjoner. Evangeliesenteret driver ikke med legemiddelasistert rehabilitering. De tar heller ikke imot beboere som er på slike tiltak, men arbeider med å lage et eget tilbud til denne gruppen.

De tradisjonelle institusjonene befinner seg i spekteret fra fengsler og lukkede psykiatriske avdelinger, til mer åpne institusjoner. Ramström (1983) er kritisk til lukkede institusjoner som ikke har behandlingsmålsetting, fordi han mener de minsker den sosiale kompetansen. De mer åpne institusjonene kjennetegnes ofte av totalitet, altså at alle aspekter ved hverdagslivet foregår i regi av institusjonen. Personalorganisasjonen er hierarkisk, med klienten på bunn. Det er distanse mellom personell og klienter. Ramström mener slike organisasjoner på kort sikt kan skape trygghet for mennesker med forstyrrelser i sin jeg-utvikling, men at institusjonen på lenger sikt vil virke jeg-overtagende i stedet for jeg-oppbyggende. Manglende egenutvikling styrker ikke kompetansen som er nødvendig for å klare seg i samfunnet, og man står i fare for å bli institusjonalisert.

En type behandlingstilstusjon som står i en særstilling er de terapeutiske samfunn. Det er beboerfelleskapsorienterte behandlingsprogram for rusmisbrukere som kjennetegnes av tro på hjelp til selvhjelp, og at beboerne beveger seg fra fase til fase i et hierarkisk strukturert system (De Leon 2003). Norske varianter av dette er for eksempel Tyrili og Veksthuset. Thomassen (2001) ser på Veksthuset som en blanding av stammesamfunn og kvasireligiøs bevegelse. De Leon (2003) trekker de historiske linjene via Anonyme Alkoholikere til Oxford-bevegelsen, en kristen legbevegelse med vekt på personlig inderlighet. Et hovedelement i modellen er at rusmisbrukeren må kvitte seg med sin rusmisbrukeridentitet for å utvikle en sunnere (altså ny) identitet (Ravndal og Vaglum 1995). Videre finner de at tilknytning til beboere og stab er viktig for å kunne identifisere seg med behandlingsmodellen. Pedersen (1994) beskriver hvordan en jente på Tyrilikollektivet brenner klær og andre

² Limbo kommer fra det latinske ”limbus” og betyr grense. Limbo var i katolsk teologi et sted reservert for udøpte spedbarn i Evigheten. Siden de var født i synd (arvesynd) kunne de ikke komme til Himmelen, men siden de var fri for individuell synd, kunne de ikke fordømmes til Helvete (Mc Brien 1994).

eiendeler som stammet fra hennes tid i rusmiljøet. Et radikalt brudd med fortiden skulle markere overgangen til et nytt liv uten rus.

Det er flere likheter mellom Evangeliesenteret og de terapeutiske samfunn, slik de er beskrevet ovenfor. Evangeliesenteret er tilknyttet en religiøs bevegelse, pinsebevegelsen, og kan også sies å være en egen stamme innen denne. Personlig inderlighet er et sterkt fremtredende trekk i Evangeliesenterets kultur, noe man ikke kan unngå å legge merke til om man besøker et av deres møter eller leser *Ennå er det håp!*, deres nyhetsbrev. Med hensyn til å kvitte seg med sin gamle identitet for å få en ny, tar Evangeliesenteret dette bokstavelig. Å bli ”født på nytt” er en forutsetning for rusfrihet i Evangeliesenterets modell. Angell (1996) fant at lengden på en beboers opphold hadde sammenheng med om dette fant sted. Det var også disse som var mest positive til oppholdet i etterkant, selv om de ikke var rusfrie. Overgangsritualer som frelse og dåp, spiller tilsvarende rolle som det Pedersen beskriver, med den forskjell at det ikke ses på som symbolske handlinger, men som uttrykk for åndelige realiteter. En annen likhet er det å bruke tidligere beboere som arbeidere og rollemodeller. Her er grunnleggerne, Lise og Ludvig Karlsen, det fremste eksempelet. Historien om deres liv fremstår som idealtypisk, og noe som gir håp til beboerne.

Det finnes en omfattende litteratur om terapeutiske samfunn på norsk. (Se Tjersland et al. 1998, Pedersen 1994, Thomassen 2001, Ravndal og Vaglum 1995, Andresen og Furuholmen 1998). Om kristent funderte tilbud generelt, og Evangeliesenteret spesielt, finnes det lite. Angell (1994) tok doktorgraden på å skrive om terapeutisk rasjonalitet i kristne behandlingstilbud, deriblant Evangeliesenteret. Senere (1996) gjorde han en evaluering av dens virksomhet på oppdrag fra Sosialdepartementet. Solvoll (1999) gjorde feltarbeid inne på sentrene. Som virksomhet er likevel Evangeliesenteret større enn de som er basert på den terapeutiske samfunnsmodellen. De står for snau 3 %³ av rustiltak i Norge, men Evangeliesenteret står for nærmere 13 % (Rustiltak 2003). Andelen kristne behandlingstilbud er 37 % av totalen. Hvis vi skal sammenligne private tiltak, som utgjør 50 % av alle tiltak, blir andelen med kristent fundament 74 %, mens Evangeliesenteret utgjør 34 %.

Det kan være større likheter mellom de terapeutiske samfunn og Evangeliesenteret enn mellom Evangeliesenteret og andre kristne samfunn. Angells (1994) bidrag kan kaste lys over dette. Han så på forholdet mellom profesjon og religion i behandlingen ved kristne behandlingstilbud. Evangeliesenteret var ett av tre kasusstudier han gjorde. Han laget

³ Så mange erklærte seg eksplisitt som terapeutiske samfunn i *Rustiltak 2003*. Inkludert de som nevner miljøterapi i sitt behandlingsgrunnlag, som inkluderer institusjoner med kristent fundament (men ikke Evangeliesenteret), blir andelen drøyt 6 %.

en modell for profilering av religiøse behandlingsorganisasjoner basert på to idealtyper; karitativ⁴ og soteriologisk⁵. For Rogaland A-senter, som hører inn under Kirkens Bymisjon i Stavanger, og Lolandsheimen som eies av Blå Kors, var basisen karitativ. I dette ligger det at motivet med virksomheten er basert på nestekjærlighetsprinsippet⁶ og at den som er sterk, skylder å hjelpe den som er svak⁷. Religionen danner utgangspunktet for institusjonenes eksistens, men har liten innvirkning på den daglige driften. Den religiøse aktiviteten, for eksempel andakter, er klart adskilt fra den terapeutiske virksomheten. Den soteriologiske, der Evangeliesenteret plasserte seg, kan sies å være basert på misjonsbefalingen⁸ i tillegg til nestekjærlighetsprinsippet. Her er det ikke noe skille mellom religiøs og terapeutisk virksomhet, tvert i mot, det er ingen egen terapeutisk virksomhet ut over religiøse aktiviteter. Man kan altså si at Evangeliesenteret, som særdeles modelltro, ligner mer på modellsterke livssynsneutrale terapeutiske samfunn enn institusjoner med fagpersonell som psykologer og sosionomer, selv om de har kristen formålsparagraf.

1.3 Evangeliesenterets virksomhet

Evangeliesenteret driver i dag rehabiliteringssentre, inntektssentre, skoler og menigheter over hele landet. Inntakssentre finnes i Oslo, Drammen, Stavanger og Bergen. Det finnes elleve rehabiliteringssentra. Det største, Østerbo, ligger utenfor Halden. Det har plass til 150 beboere. Det finnes egne avdelinger for ektepar, og familier med barn. Der har de også en bibelskole, der de som har kommet til troen kan lære mer om den. I Sogn og Fjordane har de en videregående skole som tilbyr grunnkurs for linjene møbelsnekker og hotell og næringsfag.

Evangeliesenteret driver kun to egne senter for ettervern. Likevel finnes det flere tilbud som ikke formelt regnes som ettervern. Bibelskolen er et tilbud til viderekomende beboere som ønsker seg et sterkere fundament i den kristne tro. Mange av sentrenes miljøarbeidere er tidligere beboere. De får mulighet til forsatt å bo i institusjonen, og fungerer

⁴ Caritas er latin og betyr "hjerte". Eksempelvis er det navnet på den Katolske Kirkes nødhjelpsorganisasjon.

⁵ Soteriologi er den delen av teologien som omhandler læren om frelsen. Kommer av gresk, sozo, som betyr nettopp "frelse".

⁶ Mark 12,31: "Det andre er dette: Du skal elske din neste som deg selv. Ikke noe bud er større enn disse to".

⁷ Rom 15,1: "Vi som er sterke, må bære svakhetene hos dem som er svake, og ikke bare tenke på oss selv".

⁸ Matt 28 18-20: "Da trådte Jesus fram og talte til dem: "Meg er gitt all makt i himmel og på jord. Gå derfor ut og gjør alle folkeslag til disipler, idet dere døper dem til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn og lærer dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende."

som forbilder og omsorgspersoner for beboerne. Evangeliesenteret driver også egne pinsemenigheter på Østerbo, og i Oslo, Verdal og på Roa.

I 2003 ble ti sentre nedlagt, men samtidig ble kapasiteten utvidet ved andre. Konsolideringen har vært nødvendig på grunn av sviktende inntekter (Årsrapport 2003). Ludvig Karlsen var lenge syk og hadde ikke anledning til å reise rundt og holde møter i menigheter og samle inn pengegaver til Evangeliesenteret. Han døde 21. mars 2004. Andre kan holde møter, men de mangler Ludvigs karisma. Det merkes på lommeboken.

Evangeliesenteret driver også en omfattende informasjonsvirksomhet. De gir hver måned ut bladet *Ennå er det håp!*. De gir ut bøker av og med Ludvig og Lise Karlsen og andre medarbeidere på Evangeliesenteret. I Oslo har de egen radio og TV-stasjon.

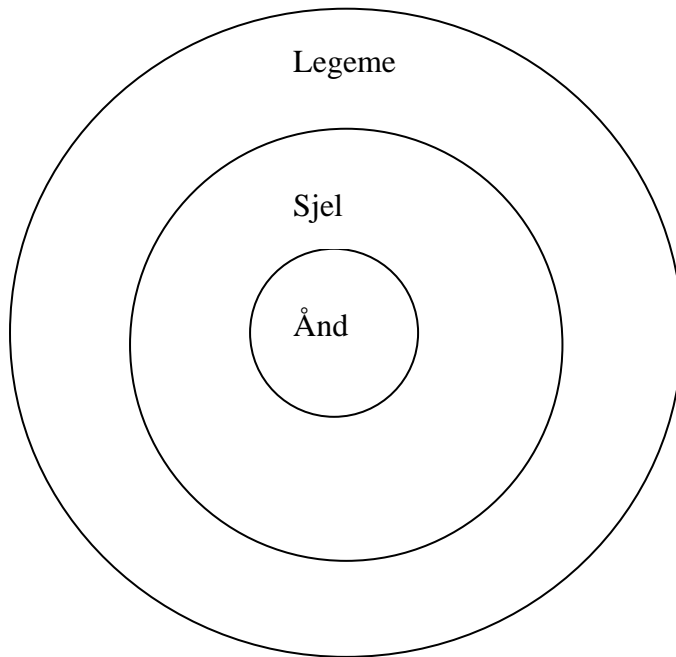
1.4 Hvorfor ikke en institusjonsstudie?

Det finnes altså flere studier fra innsiden av norske behandlingsinstitusjoner generelt, og noen av Evangeliesenteret spesielt. Siden jeg skal se på identitetsbygging, er studier av nåværende og tidligere rusmisbrukere interessant. Smith-Solbakken og Tunglund (1997) har skrevet en bok, *Narkomiljøet*, der de utdyper sin beskrivelse av det sosio-økonimiske systemet fra sin artikkel (1996). Pedersens (1998) oppsummering av mange års forskning fokuserer på de store linjene, men gir også innblikk i rusmisbrukeres hverdag. Svensson (1996) skildrer syv narkomanes hverdag i Malmö i sin doktoravhandling. Biernacki (1986) har gjort en omfattende studie av tidligere heroinmisbrukere som har kommet seg ut av misbruket på egen hånd, uten å ha vært på en institusjon. Bourgois (2003) studerer crackselgere i New York, deres relasjoner til hverandre og til samfunnet for øvrig. Studiene av rusmiljøer er, naturlig nok, utenfor institusjonene⁹. Studiene forteller at mange av rusmisbrukerne har vært inntil flere rehabiliteringsinstitusjoner. De har også hatt rusfrie perioder i fengsel. Det er altså ganske vanlig å bedrive en runddans mellom en institusjonalisert, rusfri periode og rusliv. Jeg ønsker å studere de som er kommet ut av denne runddans. Biernacki (1986) har studert heroinister som har sluttet uten hjelp fra en institusjon. Slik jeg ser det, er arbeidet de gjorde med seg selv ikke ulikt det som kreves av de som kommer ut av en institusjon. Det er én ting å være rusfri i institusjonen, noe annet er det å forsatt være det utenfor. En institusjon kan tilby redskaper og råmateriale som deres klienter kan bygge en ny identitet med, men selve

⁹ Jeg mener ikke å si at det ikke finnes bruk av rusmidler i institusjoner, eller at bruk av dette ikke kan studeres. Poenget er at illegal bruk av rusmidler ikke er avhengig av at man er i en institusjon, og at institusjonens formål ikke er rusmisbruk.

byggingen må foretas utenfor. Evangeliesenterets modell bygger bokstavelig talt på å bli født på nytt. Hva innebærer det?

På Evangeliesenteret fortolker man bibelen bokstavelig. Derfor, når Paulus sier at de som er i Kristus er nye skapninger¹⁰ og Jesus snakker om å bli født på nytt, tror man at dette faktisk skjer, ikke fysisk, men på et åndelig plan. Dette henger sammen med Pinsebevegelsens menneskesyn. Mennesket er delt i tre: ånd, sjel og legeme. Somdal¹¹ (1990: 289) bruker denne figuren for å illustrere hvordan delene forholder seg til hverandre:

Figur 1.1 Somdals menneskemodell

Det er ånden som blir født på nytt. Det er via menneskets ånd at det kan ha kontakt med Gud. Ånden er menneskets kjerne. Sjelen er setet for tanker og følelser. Det er der personligheten sitter. Sjelen er den samme som før, noe som ofte medfører indre konflikt. Selv om ånden er født på nytt, kreves det innsats for å bringe legemet og sjelen i harmoni med denne. Hvordan blir man så frelst? Oppskriften finnes i Rom 10.9:

”For hvis du bekjenner med din munn at Jesus er Herre, og tror i ditt hjerte at Gud har oppreist ham fra de døde, skal du bli frelst.”

¹⁰ 2 Kor 5,17: ”Derfor, hvis noen er i Kristus, er han en ny skapning. Det gamle er borte, se, det nye er blitt til”.

¹¹ Somdals bok, *Tro og lære*, er den eneste samlede fremstillingen av pinsebevegelsens teologi på norsk som er skrevet av en innenfor bevegelsen.

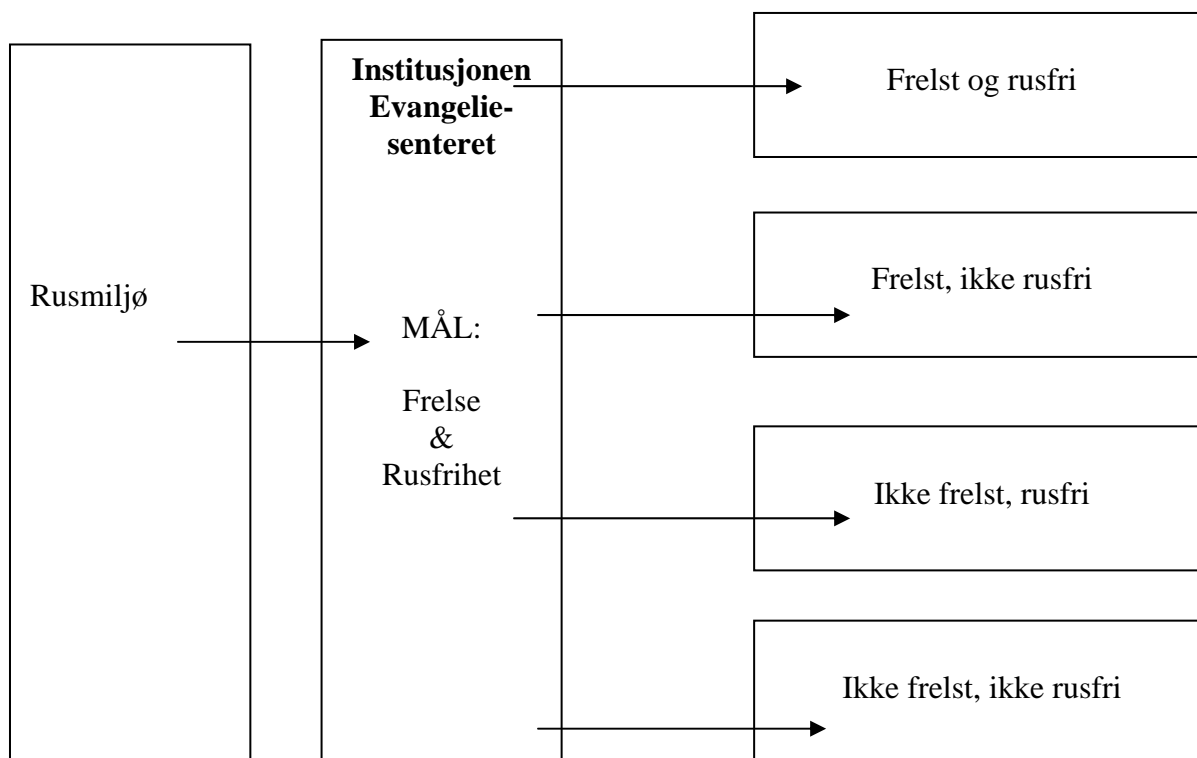
I praksis skjer det ofte på et møte. Predikanten har avsluttet sin preken, og forsamlingen har bøyd hodene i bønn. Predikanten spør forsamlingen om det er noen som ønsker å bli frelst, og ber disse om gi seg til kjenne ved å rekke en arm i været. De som gir seg til kjenne på denne måten blir bedt om å komme frem. Der blir de bedt for av predikanten eller andre ledende personer i menigheten.

Det indre i mennesket er evig. Det er bare kroppen som dør. Når man dør, sies det at han eller hun ble ”forfremmet til herligheten”. Når en som ikke er frelst dør, er alt håp ute. Kun fortapelsen gjenstår. Det er viktig å huske at denne er noe som Evangeliesenteret tror på i absolutt forstand. Når Angell (1994) finner at Evangeliesenteret har en soteriologisk modell for sin virksomhet, må det ses i sammenheng med dette. For Evangeliesenteret er det viktig at folk blir frelst, ikke bare fra et liv i rus, men fra en evighet i Helvete etter døden. Øverbye, som har jobbet nær Lise og Ludvig i mange år, sier det slik:

”Ludvigs virksomhet er todelt, målsettingen er rusfrihet og frelse. Å gå fra rusavhengighet til rusfrihet er en forståelig og målbar overgang. Et samfunnsnyttig og verdsatt engasjement. Den guddommelige delen er omstridt og diffus. For Ludvig er den nok den viktigste delen av rehabiliteringen. Evighetsperspektivet er den bærende visjonen i arbeidet hans. Å bli frelst, men ikke løst, er et uttrykk som stadig går igjen. En del av Evangeliesenterets klienter opptrer stadig på gjestevisitt i rusmiljøet. Med en gudstro og et rus-sug blir livet en berg- og dalbane mellom rusfrie og rusavhengige perioder. Men Ludvig har nådd sitt hovedmål: Han har bedt dem fram til frelse. Så om de ikke er løst fra sitt rusbehov, har de en himmel å se fram imot” (2003: 100).

Angell (1996) finner i sin undersøkelse for Sosialdepartementet at under 30 % er rusfrie ett år etter opphold, men at ca. 70 % prosent er kristne. 33 % var pinsevenner ved inntak. Slik sett kan det sies at Evangeliesentrene har høy måloppnåelse.

Men det er ikke nok å bli en ”ny skapning” for å bli rusfri. Den nye skapningen må også leves ut i et nytt miljø. Først der *det* skjer har Evangeliesenteret full måloppnåelse. I forhold til Evangeliesenterets todelte mål kan man si at de har fire ”produkter”:

Figur 1.1 Evangeliesenterets "produkter"

Hvis vi klassifiserer hva som kommer ut av Evangeliesenteret, målt etter disse kriteriene får vi fire kategorier, som vist i figuren. I en større avhandling ville det være interessant å intervju respondentene i alle fire gruppene, og sammenligne disse. Kanskje man da ville finne større likhet mellom segmenter av de ulike gruppene enn mellom dem? I denne blir jeg, av plasshensyn, nødt til å velge en av dem.

Flere av menneskene vi møter i studier fra rusmiljøer har flere opphold på ulike behandlingsinstitusjoner bak seg. Hos Svensson (1996) møter vi en person som også har arbeidet på en, i en rusfri periode. Gruppen som verken er frelst eller rusfri kan sies å høre til her. Det som kan være interessant å høre fra dem om, kan være hva de mente om oppholdet der, hva de synes var negativt og positivt, og hva de mener om religionens plass i behandlingen. Hadde de et forhold til religion fra før, og hvis ja, hva slags? Skiller de seg ut fra de som kommer seg ut av rusmiljøet på noen måte?

En annen gruppe er de som kommer til en kristen tro, men ikke greier å slutte med rusen. Smith-Solbakken og Tungland (1997) beskriver en person som kan sies å høre hjemme

her: Han blir frelst på et møte, og kommer på senter. Etter oppholdet havner han på kjøret igjen, for så å havne på senter, for igjen å sprekke når han kommer ut. Så kommer han på senter igjen¹²...

Gruppen som har blitt rusfrie etter å ha vært på Evangeliesenteret, men ikke har blitt kristne er usynlig. De andre gruppene kan man finne spor av i litteraturen, men ikke denne. Kanskje det betyr at veien til rusfrihet i Evangeliesenterets regi kun går gjennom frelsen? Hvis det ikke er slik, hva var det da som inspirerte til rusfrihet? Siden dette er en gruppe som antagelig har lite kontakt med både Evangeliesenteret og rusmiljøet, kan det være vanskelig å finne representanter for den.

Den siste gruppen er Evangeliesenterets paradedprodukt og eksistensberettigelse. Disse kan man lese om i *Ennå er det håp!* eller i bøker som *Evangeliet gir håp* (Ekorness 1996). De har kommet ut av institusjonen, og har etablert seg i et kristent miljø. En viktig del av opplegget på Evangeliesenteret er å lære opp beboerne til å fungere i en menighetsammenheng. På Østerbo har de en egen menighet med et eget lokale. Da jeg ble vist rundt av bestyreren fortalte han at en viktig årsak til dette var å bedrive menighetstrening. I tillegg besøker de ofte pinsemenigheter i distriktet.

Informantene har alle erfaring med det jeg har gjennomgått ovenfor. Ikke alle snakker mye om det, men det gjennomsyrrer dem, og preger måten de tenker og snakker på. De har lykkes med å bygge sin nye identitet som rusfrie. Hvilke byggestener den identiteten består av er det jeg ønsker å se nærmere på. Det leder frem til oppgavens problemstillinger.

1.5 Problemstilling

Hovedspørsmål: Hvordan bygger Evangeliesenterets tidligere beboere sin nye identitet i et rusfritt miljø? I hvilken grad bruker de identitetsmaterialer Evangeliesenteret har gitt dem til dette?

Et viktig identitetsmateriale kan være fortellingen om Lise og Ludvig Karlsen. Den finnes i kapittel to. Denne fortellingen forankres bakover i enda eldre fortellinger. Deres fortelling følger en struktur, et fast mønster. Vi skal senere se hvordan, og i hvilken grad, den reproduseres i informantenes fortellinger. I kapittel tre redegjøres det for metode og praktiske

¹² Det sies ikke eksplisitt at dette er et evangeliesenter, men beskrivelsen passer svært godt, og bruken av ordet "senter" er deres. Både Ekroll (2001) og Øverbye (2003) forteller om brukere av Evangeliesenteret i samme runddans.

forhold rundt prosjektet. Deretter gjøres det rede for tre innfallsvinkler som kan belyse veien ut av ruslivet på ulike måter.

Den første innfallsvinkelen tar utgangspunkt i artikkelen nevnt innledningsvis, og ser på rusmisbrukere som kompetente aktører som handler på de arenaer de får mest uttelling for sin økonomiske og kulturelle kapital. Spørsmålet er om Evangeliesenteret blir et slags bytte av subkultur, en ny kilde for økonomisk og kulturell og kapital. Det blir behandlet i kapittel fire. Her vil jeg vise at begrepet ”kulturøkonomisk avhengighet” kun i begrenset grad passer for mine informanter, både i forhold til ruslivet og Evangeliesenteret. Dette begrepet tar ikke hensyn til rusmisbrukernes forhold til rusmidler. Derfor ser jeg på det i neste innfallsvinkel.

Den andre innfallsvinkelen ser på forholdet til rus i seg selv, og knytter behovet for rus opp mot behovet for spenning. Spørsmålet for kapittel fem blir da om informantene opplever at de har byttet ut narkotikarusen med ”Jesusrus”. Også her finner jeg at dette kun er sant i begrenset grad. De fleste forteller at de opplevde frelsen som en ruslignende opplevelse i en tidlig fase, men at det etter hvert gikk over. Frelsesrusen var altså viktig i en overgangsfase, men er ikke viktig i hverdagen slik de fleste informantene har det nå. Derfor velger jeg å bruke et tredje perspektiv, der jeg ser på teorier om utviklingen av selvet som sådan.

Den tredje innfallsvinkelen, i kapittel seks, tar utgangspunkt i studier gjort av heroinmisbrukere som har sluttet med stoff uten behandling (Biernacki 1986). Her ser vi på i hvilken grad informantene har levd med flere identiteter, og hvorvidt nye identiteter har kommet til. Biernackis utgangspunkt er Mead (1934), men han bruker ham i ”amputert” utgave. Fordi Biernacki kun bruker Meads ”meg” begrep synes jeg hans anvendelse av ham har mistet noe av dynamikken samspillet mellom ”meg” og ”jeg” gir. Derfor supplerer jeg med den dimensjonen fra Mead direkte. Smith (1999) bygger på Mead som ser på hvordan folk går i dialog med ulike diskurser, ”kart”, og i denne dialogen skaper ny retning for sine liv. Jeg ser på hvordan fortellingen om Lise og Ludvig kan ha vært et slikt ”kart” for informantene.

Til slutt, i kapittel syv, samles trådene fra de ulike perspektivene i forhold til to tema: Det ene er hvilken plass informantenes livsprosjekter har i forhold til vår moderne kultur. Det andre er hvordan Lise og Ludvigs fortelling strukturelt reproduseres gjennom informantene. Jeg viser hvordan fortellingenes struktur er lik for informantene, men at deres innhold er ulikt. Neste kapittel forteller om Lise og Ludvigs livsprosjekt – Evangeliesenteret.

Kapittel 2 Evangeliesenterets opprinnelse – fortellingen om Lise og Ludvig Karlsen

*Jeg sunket var ned i det dype dynn,
besmittet av den aller verste synd.
Alt syntes være håpløst på min vei,
hvem skulle vel formå å løse meg
Jeg drakk og drakk av verdens sprukne brønn,
som kun gir sjelen evig død som lønn.
Mitt hjerte våndet seg i sorg og nød,
det verre ble hva verden enn meg bød.*

*Men i min kval jeg ropte: Kjære Gud,
nå må du fri meg helt fra synden ut.
Og pris skje Gud, han rakte fram sin hånd,
og brøt i sønder satans sterke bånd.*

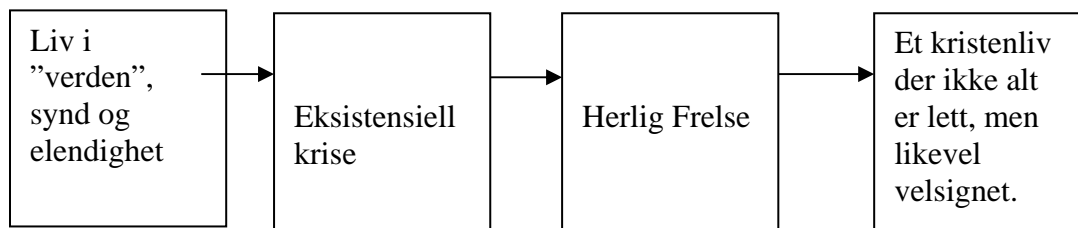
*Så vasket han meg ren i Jesu blod,
nå kan jeg si: I sannhet, Gud er god.
Han gav meg barnekårets ånd til pant,
nå er jeg frelst, jeg vet at det er sant*

*Tross kamp og strid jeg stadig stevner frem,
og Gud gir kraft på vei til himlens hjem.
Tenk hvilken nåde, snart så er jeg der,
jeg skal få se min Frelser som han er.*

2.1 Stadier

Sangteksten ovenfor, som er hentet fra Evangeliesenterets sangbok¹³, er en fortelling om en kjede av overganger mellom ulike stadier. Den kan leses som basis for identitetsforståelse, foretatt langs en tidsakse: biografisk tilbakeskuende, vurdering av nåtidssituasjon og forventning om fremtiden. Svært mange av sangene Evangeliesenteret bruker har denne strukturen, enten på samme måte som den ovenfor, eller på den måten at fokuset i en sang legges på ett av stadiene. Fortellingens stadier er fremstilt skjematisk nedenfor.

¹³ Evangeliesenterets sangbok er et trykket hefte, men det er ikke angitt noe forlag, utgivelsesår og sted, eller redaktør. I tilknytning til sangene er ikke forfatter og/eller komponist oppgitt. Det oppgis hvilken dur sangen går i, noe som henpeiler på Evangeliesenterets sterkt gitarbaserte musikalske uttrykk. I tillegg oppgis hvilket nummer sangen har i *Evangelietoner*, pinsebevegelsens offisielle sangbok, om den finnes der.

Figur 2.1 fortellingens stadier

I den første delen ser man tilbake på livet slik det var før. Ordet ”verden”, som dukker opp i vers to i sangen ovenfor, brukes mye i sangtekster og prekener. ”Verden” brukes i denne sammenhengen ikke geografisk. ”Verden” er en tilstand, en symbolsk betegnelse på livet uten Gud. Ideen er hentet fra Bibelen, se Joh 15,18-19¹⁴, Rom 12,2¹⁵ for et par eksempler.

Fortelleren ser altså tilbake på sitt tidligere liv; livet i ”verden”. Dette er et liv preget av synd og elendighet. Ord som går igjen i andre sangtekster er: ”mørke”, ”skam”, ”uten mening”, ”dømt”, ”forsømt”, ”fredløs” og andre lignende uttrykk.

Til slutt blir elendigheten større enn man kan bære, og da vender man seg til Gud og ber om hjelp. Hjelpen kommer umiddelbart, man blir satt fri fra syndens slaveri, man blir frelst. Livet som kristen beskrives som kvalitativt bedre slik som denne teksten viser, også fra Evangeliesenterets sangbok:

*Bestrålet i vårsolens herlige glød
som rose i Saron jeg står.
i Kristus jeg fremstår av jordlivets skjød
og blomstrer i endeløs vår.*

*Så er da for evig all tomhet forbi,
mitt eget det segnet og falt.
Og livet er kommet i skjønn harmoni
med Kristus som nå er mitt alt!*

¹⁴Joh 15,18-19: ”Hvis verden hater dere, skal dere vite at den har hatet meg først. Hadde dere vært av verden, hadde verden elsket sitt eget. Men dere er ikke av verden; jeg har jo utvalgt dere fra verden. Derfor hater verden dere”.

¹⁵Rom 12,2: ”Og la dere ikke lenger prege av den nåværende verden, men la dere forvandle ved at sinnet fornyes, så dere kan dømme om hva som er Guds vilje: det gode, det som er til hans behag, det fullkomne”.

Likevel er det nye livet ikke fritt for prøvelser. Vi hører om ”kamp og strid”, ”reisen” kan være ”slitsom”. Man oppfordres til å holde ut, fordi man har et håp om å komme ”hjem” en dag. ”Hjem” i denne sammenhengen er Himmelen. Er livet tungt og trådt, er det bare å holde ut, så får man lønn for strevet til slutt. Mange sanger omhandler i sin helhet dette håpet. Dette er ett av fire vers:

*I himlens land skal ingen gråte mer –
der fins ei sorg, ei sykdom der vi ser.
Se, alt det gamle jo forganget er –
og alt er nytt, for Jesus selv er der.*

Denne måten å organisere fortellingen om ens eget liv er typiske for tidligere rusmisbrukere som presenteres gjennom Evangeliesenterets organer. Det er også måten fortellingen om Evangeliesenterets grunnleggere, og dermed også Evangeliesenteret selv, er organisert.

Det finnes flere bøker der fortellingen om Lise og Ludvig Karlsen er beskrevet. De fleste er ganske like. Her tar jeg utgangspunkt i to av dem; *Lise Karlsen. Håpets ambassadør*, av Kåre Ekroll (2001) og *Ludvig Karlsen – fra rus til tro, et portrett*, av Anne-Lill Øverbye (2003).

Ekrolls bok er i hovedsak basert på samtaler med Lise Karlsen, og er muntlig fortellende i stilen. Fortellingen følger mønsteret som nevnt over.

Øverbye har arbeidet for Lise og Ludvig tidligere, og har skrevet bøker om deres liv på oppdrag for dem. Hun siterer flittig fra en av dem, *Tatergutten som fikk gull* (1999). Hennes bok har en noe mer nyansert fremstilling av Ludvig som leder og hans måte å drive Evangeliesenteret på, men følger samme mønster som Ekrolls bidrag i forhold til biografisens struktur.

2.2 Første stadium – synd og elendighet

Ludvigs slekt tilhører ”de reisende”, eller tatere, som er et mer kjent navn. Han kom tidlig i konflikt med loven, og var alkoholiker allerede som 15-åring. Foreldrene hans ble kristne og sluttet seg til pinsebevegelsen. Da han var nitten år gammel, sonet han en dom i Oslo Kretsfengsel. I fortvilelse over sin håpløse tilværelse søkte han Gud, og til foreldrenes glede lot han seg døpe og tillegges menigheten da han kom hjem. Ett år senere ville han vinne sine gamle kamerater for Gud, og dro tilbake til Oslo. Det ble de gamle kameratene som vant Ludvig. Han fortsatte å leve ett liv som var preget av fyll og kriminalitet. Ti år senere satt han

i Drammen fengsel. Rett før han skulle løslates, ba han Gud om en tjeneste, nemlig å sende en jente i hans vei som kunne hjelpe ham bort fra livet på gata. Da han slapp ut, dro han ned til Saras telt på Karl Johans gate. Der traff han Lise.

Ludvigs liv var altså preget av kriminalitet og rus. Likevel har han en kristen bakgrunn. Han hadde opplevd en kristen omvendelse, men vendte tilbake til sitt gamle liv. Øverbye gir ingen forklaring på hvorfor. Kanskje livet hans ikke var elendig nok? Det er en gjennomgangstone i tilsvarende fortellinger fra tidligere rusmisbrukere som har vært gjennom Evangeliesenterets opplegg at de måtte gjennom ett eller flere forsøk før det ”holdt”. Det kan sies å finnes implisitt i sangteksten øverst i kapitelet. Hvordan kan tekstforfatteren rope til Gud hvis han ikke har et forhold til ham fra før, på en eller annen måte? Vi ser altså at Ludvig hadde en tro på Gud. Denne troen ga seg ikke uttrykk i heltidsbeskjeftigelse, men i en og annen bønn. Fortellingen har en liten nyanse i tillegg til de stadier vi har sett i modellen ovenfor. Dermed blir fortellingen veldig lik lignelsen om den fortapte sønn, som vi finner i Luk 15, 11-32. Sønnen ber om forskudd på arven forlater faren for å leve et utsvevende liv. Når pengene tar slutt, blir han svinegjeter¹⁶. Han får ingen lønn, men må spise grisemat. Når han endelig føler han har fått nok, bestemmer han seg for å reise hjem til sin far, om så bare for å leve som en tjener.

Kanskje dette er malen for frelsesfortellingene i vår tid? Den passer så langt. Jeg kommer tilbake til denne fortellingen i kapittel seks. Nå skal vi se på første stadiet i Lises fortelling.

Lise vokste opp i en arbeiderfamilie på Grønland i Oslo. Hun var enebarn, i motsetning til Ludvig, som var en av ti søsken. Hun fikk tidlig erfaring med ”folkelig” kristendom ved å delta på møter med Frelsesarmeen, noe foreldrene var skeptiske til. De ville heller at hun skulle gå i speideren, i regi av Tøyen kirke. I tillegg til at de foretrakk en mer sober religionsutøvelse, ville de heller at hun skulle lære klassisk dans med barna fra Vestkanten, enn rock og swing med sine venner fra Østkanten. Lise likte ikke dette, hun foretrakk sine gamle venner. I denne gjengen ble hun en del av et miljø som var preget av problemadferd og rus. Hun ble plassert på pikehjem av barnevernet i ett år. Etter det fikk hun jobb i en frisørsalong. Men det gamle miljøet ble for sterkt, og hun sluttet i jobben. Slik sier hun det selv:

”Jeg kunne på en måte ikke leve uten dem. Det var noe som liksom var blitt nødvendig for meg. Det ble en ny periode med fart og spenning hele tiden.” (Ekroll 2001: 16).

¹⁶ Svin er urene dyr for jøder. Å gjete dem er altså noe av det mest fornædrende en jøde kan gjøre.

Hun hadde noen opphold i fengsel. Faren, som var fengselsbetjent, slo hånden av henne. Lise ønsket seg etter hvert bort fra dette livet. Hun fikk seg hyre på en båt, men det tok tid før hun fikk komme ut. En sommerdag i løpet av ventetiden tok hun en øl i Saras telt. Der møtte hun Ludvig.

Lises fortelling inneholder også elementet om en tidlig kontakt med kristen tro. Hun veves inn i det kriminelle miljøet, og selv om det var spennende en stund, ville hun noe nytt. Det fikk både hun og Ludvig oppleve da de møtte hverandre. Men selv om livet deres tok en ny vending, var de fortsatt i første stadium.

De giftet seg i 1966, etter et par års samboerskap. Ludvig startet et blikkinnslagerfirma som gikk godt, og paret hadde en god økonomi. De kjøpte hester og deltok i travløp. Den aktive deltakelsen i travmiljøet førte til et liv med mye reising, drikking og et aktivt sosialt liv. Blikkinnslagervirksomheten måtte etter hvert vike for et mer rotløst liv. Tilværelsen var preget av stadig flytting. Til slutt havnet de i Tønsberg, i et hus på 45 kvadratmeter, med utedo og uten varmt vann. De var en familie på fem. Ludvig var hyppig gjest hos kriminalomsorgen, og livet ellers var sterkt preget av alkoholmisbruk.

Til å begynne med fikk Lise og Ludvig et bedre liv sammen. De gjorde det relativt godt i travmiljøet. De levde som den fortapte sønn, før pengene tok slutt. Men alkoholen førte dem nedover, og til slutt nådde de bunnen.

2.3 Andre og tredje stadium – eksistensiell krise og herlig frelse

Vi er kommet til 1975. Etter elleve års samliv fikk Lise nok. Hun fortalte Ludvig at hun ville skilles. Ludvig gikk inn på soverommet og ladet haglen. Han satte geværmunningen i munnen og skulle til å trekke av. Da følte Ludvig det var som om det kom en usynlig gjest inn i rommet. Den usynlige grep tak i geværet og rettet det mot gulvet. Skuddet gikk av, og det ble et stort hull i gulvet. Lise hadde tatt sovetabletter for å manne seg opp til denne konfrontasjonen. Hun satt på kjøkkenet mens dette skjedde, nærmest apatisk. Da Ludvig kom ut, foreslo han at de skal dra til hans foreldre på Eidsvoll for å fortelle dem hva som var i ferd med å skje. Lise var motvillig, men gikk med på besøket, og de reiste opp en lørdagskveld. Ludvigs foreldre var aktive i den lokale pinsemenigheten og Lise og Ludvig ble med på søndagens formiddagsmøte. En av predikantene fortalte om sin fortid som bandeleder i Oslo, men at han nå har fått møte Jesus og er blitt frelst. Lise ble sterkt grepet av budskapet og stemningen i møtet. Hun kjente at hun måtte bli frelst. Hun forteller:

”Plutselig står to brødre foran meg og spør meg om jeg vil bli frelst. Jeg sier ja, og plutselig ligger jeg der på kne for Jesu føtter. Jeg kjenner at jeg blir tilgitt. Jeg opplever en ny fødsel. Det er som hele himmelen har flyttet inn i meg, og alt er som en stor fred. Jeg kjenner at de ber for meg.” (Ekroll 2001: 50)

Ludvig var i begynnelsen av møtet mest opptatt av at det å bli en kristen var en fin trøst for Lise i skilsmissen. Selv var han innstilt på å ta sitt eget liv. Da hørte han en stemme som sa: ”Dette er ditt siste kall!” Ludvig skvatt til. Det var ingen mennesker som snakket til ham. Stemmen lød en gang til. Ludvig bøyde også kne, og ropte til Gud. Dette innebar et nytt liv for familien Karlsen. Forholdet Lise og Ludvig imellom fikk en ny vår. Lise følte hun hadde fått det Prøysen synger om: en rein og ubrukt dag.

Her ser vi hvordan Lise og Ludvig ikke bare nådde bunnen, vel så viktig var det at de erkjente at de nådde bunnen. Det stoppet ikke der. De fant veien ut. De fant hjem til Gud. Som den fortapte sønn som bestemte seg for å vende hjem, som sangforfatteren som ropte til Gud. Andre og tredje stadium henger sammen. Lise og Ludvig er nå frelst. De tilbakeskuende stadier i fortellingen er over. Nå kan det nye livet begynne.

2.4 Fjerde stadium – det kristne livet og håpet om evigheten

Da den fortapte sønnen kom hjem, ble han overstrømmende mottatt av faren. Men han hadde en eldre bror som var misunnelig på ham. Sangteksten nevner ”kamp og strid”. Likevel ”stevner jeg stadig frem”. En ting er at det kristne livet her nede tross alt fortsatt er verdt å leve. Det viktigste er at man en gang skal hjem til Himmelen. Det eneste som gir livet her nede mening blir da å gjøre sitt ytterste for at flest mulig skal bli med dit. Og det er også grunntonen i fortsettelsen i fortellingen om Lise og Ludvig.

Bare fjorten dager etter sin omvendelse, fikk Ludvig et kall fra Gud om å reise som evangelist. Rett etter hadde han sitt første møte, for en gruppe konfirmanter i Larvik. Han var ikke alene, han hadde med seg en gutt som kunne spille gitar. Han ledet an i noe som fortsatt er en viktig del av Evangeliesenterets virksomhet, nemlig sanger av Aage Samuelsen. Ludvig forkynte ikke bare fra talerstoler. Han dro også inn til Tønsberg og snakket med sine gamle fyllekamerater. Slik fremstiller han det med egne ord:

”Stoltheten må dø – det er det samme om du har vært gammel fyllefant og uteligger, litt oppreist er du. Du vil helst være det du ikke var. Jeg stavet meg fram i Bibelen, og fant noen skriftsteder, som jeg syntes smelte til. Det var som en hammer som knuste fjell. Og det banket til noen ganger. Det var ikke alltid jeg likte det, og fant fram til noe annet som viste en lettere vei. Og sånn holdt jeg på. Men til slutt begynte jeg ved Guds nåde å ta de første

skritt sammen med Jesus. Og det første jeg gjorde var å gå opp i Tønsbergs gater for å snakke med gamle uteliggere jeg hadde drukket sammen med før, for fortelle at jeg var blitt frelst. 'Er det det du har begynt med nå,' svarte de, for de hadde ikke sett meg i fyllearesten på en stund. 'Ja, nå drikker jeg av en annen kilde,' svarte jeg, 'den er mye billigere og så blir det ikke tømmermenn eller politimenn av det. Der blir det bare salighet og glede.' Og jeg fortalte om evangeliet, om Guds kraft, om Jesus og tegn og under." (Øverbye 1999 i Øverbye 2003: 45-46)

Noen av disse ble med på møter i den lokale pinsemenigheten. De gled imidlertid raskt tilbake til sitt gamle miljø. Dette fikk Lise og Ludvig til å tenke på hvordan de kunne ta bedre vare på disse menneskene. Ludvig ønsket å bygge om garasjen sin til stall. Han hadde lyst på hest igjen. Lise var redd for at dette skulle lede Ludvig tilbake til det turbulente livet i travmiljøet, og ba Gud om å vise Ludvig noe annet å bruke garasjen til. Gud svarte Lise. Mens Ludvig snekret i garasjen, hørte han en stemme som sa: "Her kan du ha plass til et par gutter!" I stedet for stall ble dette Lise og Ludvigs første hjelpestasjon. I denne tiden tok de inn til sammen fem gutter.

Ludvig reiste stadig rundt og prekte i ulike pinsemenigheter. I 1980 fikk han et kall¹⁷ til å begynne som fast evangelist i pinsemenigheten Filadelfia, Hamar. Lise hadde ikke lyst til å flytte, og de diskuterte mye om dette. Lise hadde til slutt en drøm som overbeviste henne om at det var riktig å flytte til Hamar. Familien ble tatt godt i mot. Mange nye kom til menigheten, særlig folk av samme slekt som Ludvig, altså Romanifolket. De opplevde også å få en respekt de ikke hadde fått før. I Tønsberg var de bare alkoholikerne som var blitt frelst, men her var de vel ansette ledere. Tross dette falt ikke Lise og Ludvig til ro. Tanken på de utslåtte som ikke har noe sted å gå til, ingen mulighet til å komme bort fra sitt gamle miljø, gnaget dem begge.

Høsten 1982 hadde forstander¹⁸ Willy Nilsen i Pinsemenigheten Saron på Roa et syn mens han sto på talerstolen. Han så en ildkule som kom fra Hamar og slo ned i lokalet på Roa så ilden sprutet til alle kanter. En ny kule slo ned i Oppland. Neste kule havnet på Kløfta. De to neste slo ned i Sør-Amerika og Østfold. Til slutt var det så mange kuler at han mistet oversikten. Nilsen så dette som en forutsigelse av Evangeliesenterets virksomhet. Den sommeren hadde han hørt Lise og Ludvig fortelle om sin nød for samfunnets utslåtte på pinsebevegelsens årlige sommerstevne på Hedmarkstoppen i Hamar. Han fortalte dem om en

¹⁷ "Kall" betyr her at han fikk et konkret tilbud om en stilling i menigheten, altså et offisielt, eller ytre kall. Han hadde tidligere opplevd et "kall" fra Gud, en indre overbevisning om at han skal preke. Ingen pinsevern vil takke ja til et ytre kall uten å ha fått en indre kall først.

¹⁸ Pastoren i en pinsemenighet har som regel tittelen "forstander".

gammel lensmannsgård på Roa som var til salgs. Lise og Ludvig tvilte på om dette var noe for dem. De likte den nye statusen de hadde i Hamar. De likte å ha en forutsigbar økonomi. Skulle de virkelig starte på bar bakke igjen?

Den høsten ba Lise Gud om et tegn¹⁹. Hun skulle gjennomgå en operasjon på sykehuset. Hvis det er Guds vilje at hun og Ludvig skulle starte et senter på Roa, måtte det være sne på bakken når hun våknet av narkosen dagen etter. Før hun åpnet øynene visste hun at bakken var hvit. Ludvig ba også om et tegn. Han var på møte i Pinsemenigheten Filadelfia, Oslo. Han ba Gud om at hvis det var meningen at han skulle gå i gang med dette arbeidet, skulle menighetens forstander, Morgan Kornmo, komme bort til ham i benken og si det til ham. Kornmo gikk rett forbi ham og ut i vestibylen, og Ludvig tenkte at han likevel skulle bli på Hamar. Men så kom Kornmo tilbake, og oppfordret Ludvig til å dra til Sverige for å se hvordan de drev rusomsorg der, for å få inspirasjon til sitt eget arbeid. Lise og Ludvig dro til Roa for å se lokalene, med kr tyve i egenkapital. Kjøpesummen var 650 000. Da eieren fikk høre hva stedet skulle brukes til, satte han prisen ned til 550 000. Slik Ludvig så det, hadde han akkurat fått en gave på 100 000 kroner, og han slo til. Den øvrige finansieringen ville falle på plass etter hvert, mente han.

Pinsebevegelsen i Norge har ingen sentral organisasjon, hver enkelt pinsemenighet er registrert som eget trossamfunn. Da Stiftelsen Pinsevennes Evangeliesenter ble etablert var det altså ikke en stor og pengesterk organisasjon som sto bak. Det var opp til hver enkelt menighet om de ville delta. I dette tilfellet var det ti pinsemenigheter som stilte seg bak prosjektet. Ludvig reiste også rundt i ulike menigheter for samle inn penger. Ca 150 000 kr kom inn på denne måten. Resten var lån som ble gitt ved at 40 personer, mange tidligere alkoholikere, tegnet livsforsikringer på seg selv på kr 10 000 over ti år. De tvil forsikringsselskapet hadde om disse menneskenes betalingsevne, gitt deres fortid, greide Ludvig å døyve ved å henvise til at disse nå hadde begynt et nytt liv. Det var ingen tvil om at dette senteret fylte et behov. Bare tre måneder etter starten fikk de plassmangel, og i stedet for å avvise noen, startet de et nytt senter. Det ble raskt fullt, og de startet et nytt, og slik fortsatte det i en forrykende fart.

Lise og Ludvigs fortelling føyer seg inn i et mønster vi ser i sangtekster, prekentekster og bibeltekster. Selv om Ludvig nylig gikk bort, eller ble kalt hjem som de selv ville si, og Lise nå leder Evangeliesenteret alene, fortsetter fortellingen om dem å reproduseres gjennom

¹⁹ Dette kalles ”å legge ut ull” et uttrykk hentet fra Dommerne 6, 33-40. Gideon ber Gud om et tegn på at han er utvalgt til å lede sitt folk. Han la ull på bakken og ba Gud om at det kun skulle være dugg på ullen neste morgen. Morgenen etter var ullen full av dugg, mens bakken var tørr. Gideon var ennå ikke fornøyd. Han ba Gud om at neste morgen skulle ullen være tørr, mens bakken var våt. Neste morgen var det slik, forteller Dommerboken.

Evangeliesenterets beboere. De står frem på offentlige møter, Evangeliesenterets TV-program, Evangeliesenterets blad, *Ennå er det håp!* og i bøker som *Evangeliet gir håp* og *Hvor er de nå?* (Ekorness 1996 og 1998).

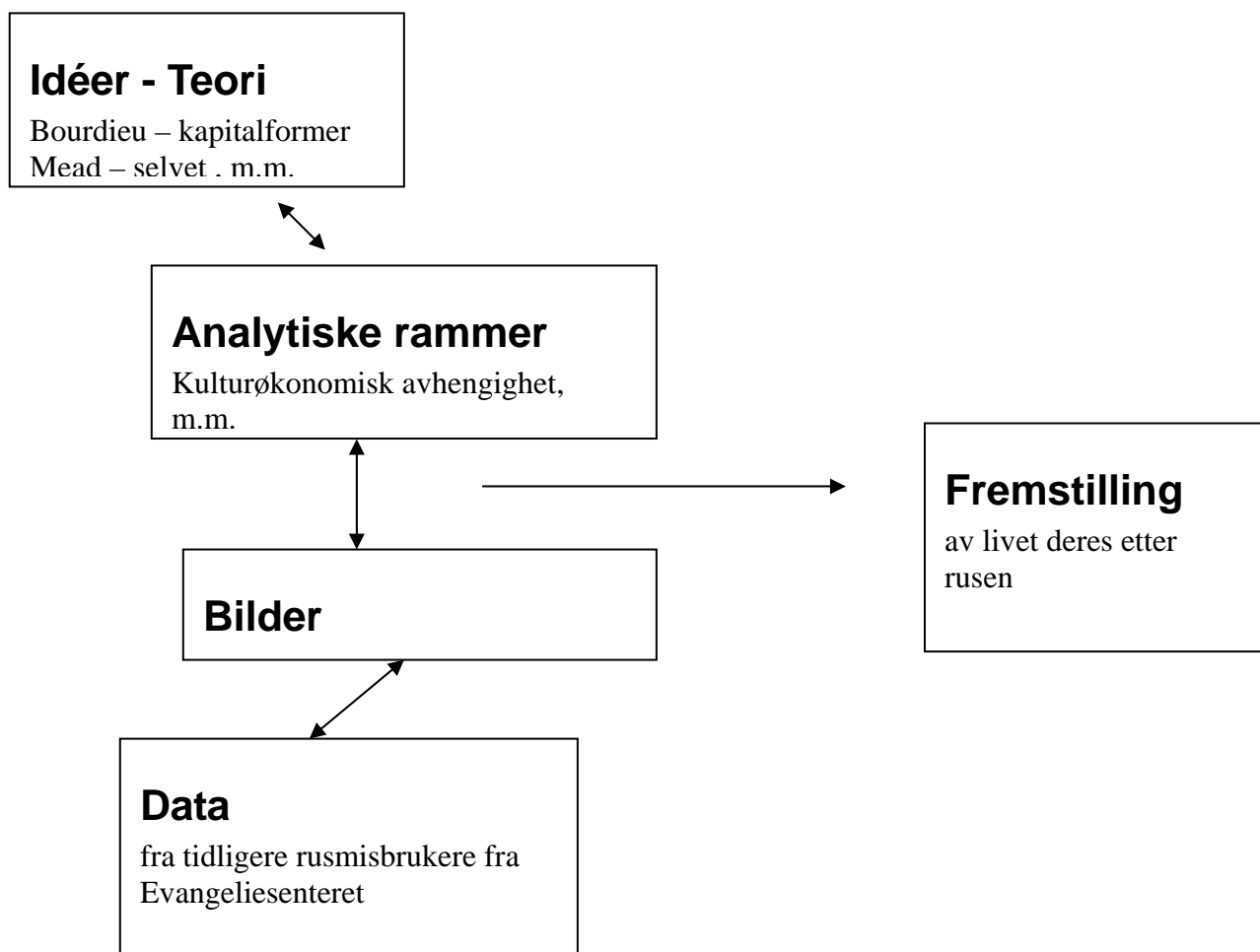
Deres fortellinger kan være ulike, men de har den samme strukturen. De fleste av disse er om folk med bakgrunn fra rusmisbruk, men det finnes unntak. Hagen (1995) har skrevet en bok om Evangeliesenterets medarbeidere som ikke har rusbakgrunn. De passer fortsatt inn i strukturen, for selv om livet deres uten Gud ikke portretteres som direkte elendig, fremstilles det som tomt og innholdsløst. En annen ting er også felles: Forventningen om fremtiden er ankeret som grunnfester alles fortellinger i et felles håp - håpet om Himmelen. At alle mennesker kan eie dette håpet, er Evangeliesenterets *raison d'être*.

Menneskene vi nå skal møte har alle blitt frelst, og er rusfrie i dag. I resten av oppgaven skal vi se på deres vei fra rus til ... hva har de egentlig gått til?

Kapittel 3 Metode

3.1 Arbeidsmodell

Ragin (1994) ser samfunnsforskning som en dialog mellom idéer og data. Idéene, eller teori om du vil, danner utgangspunktet for analytiske rammer, som tar idéene ned på et lavere abstraksjonsnivå. Data er grunnlaget for bilder av det sosiale livet. Dynamikken mellom bildene og de analytiske rammene skaper representasjoner av det sosiale livet. Hvordan dette vil fremstå i denne oppgaven, kan illustreres av følgende figur (etter Ragin 1994: 57):

Figur 3.1

Man kan si at det var en analytisk ramme, kulturøkonomisk avhengighet, som satte meg på sporet av oppgavens tema. Denne rammen er i likhet med de andre som brukes ganske empirinær. Forfatterne har selv meislet ut sine perspektiver i dialog mellom teori og data. Ved å bruke flere perspektiver håper jeg å tegne et nyansert og flerdimensjonalt bilde av informantenes livsprosjekt.

3.2 Datainnsamling

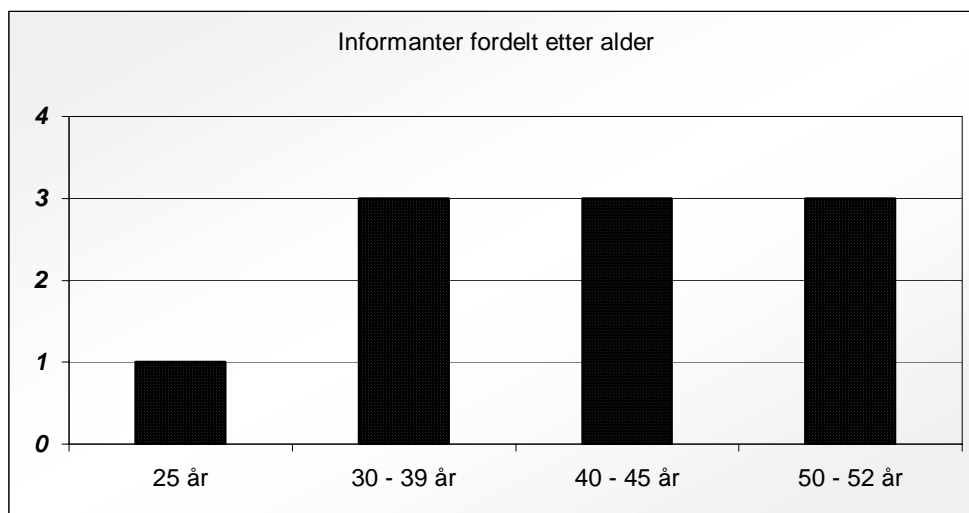
Jeg var fra først av usikker på hvordan jeg skulle samle inn data. De som tidligere hadde skrevet om Evangeliesenteret hadde bodd på ett eller flere sentra i perioder. I den grad jeg skulle bo på et senter måtte jeg hatt fokus på medarbeidere med rusbakgrunn. I den sammenhengen pekte Østerbo evangeliesenter, det største, seg ut. Her kunne jeg finne et stort miljø. Jeg bestemte meg for å avlegge det et besøk, for å se om det var noe der jeg kunne jobbe videre med.

Det var enkelt å få adgang. Mandag 26. januar 2004 ringte jeg Østerbos bestyrer, Holger Johansen, og spurte om jeg kunne komme og se meg om, og få delta på et møte i Evangeliekirken, som er Østerbos egen pinsemenighet. Det var helt i orden, og to dager senere var jeg der. Jeg spiste middag i matsalen, og ble vist rundt av bestyreren. På veien stoppet vi og snakket med noen av arbeiderne og beboerne. Dette tok ca. to timer. Turen ble avsluttet på kontoret til Trond Eriksen, som er rektor på Evangelisk bibelseminar, Evangeliesenterets egen bibelskole. I løpet av samtalen med ham begynte det å demre for meg hva jeg skulle gjøre for å få data. Besøket på Østerbo hadde klargjort for meg at jeg ikke ønsket å se hvordan menneskene som befant seg i institusjon hadde det. Jeg trengte kontakt med noen som ikke lenger bodde på et senter, men som likevel hadde etablert seg i et miljø tilknyttet Evangeliesenteret. Tidligere elever på bibelskolen kunne være interessante å snakke med.

Jeg sendte en e-post til Eriksen noen dager etter besøket, og spurte om han kunne foreslå noen kandidater. To måneder senere fikk jeg en liste på til sammen 41 personer, 26 menn og 15 kvinner. Det var åtte ektepar. Listen inneholdt enten et mobilnummer eller et stedsnavn, så jeg brukte telefonkatalogen for å lokalisere dem nærmere. De som var interessante for meg var de som bodde på Østlandet, siden jeg ikke hadde ressurser til å reise landet rundt for å intervju. Videre ville jeg helst snakke med de som ikke lenger bodde på et senter, selv om de var arbeidere der. Dette fordi jeg først og fremst ønsket å se på hvordan de som var utenfor det døgkontinuerlige miljøet en institusjon er, har det. Noen av de som var

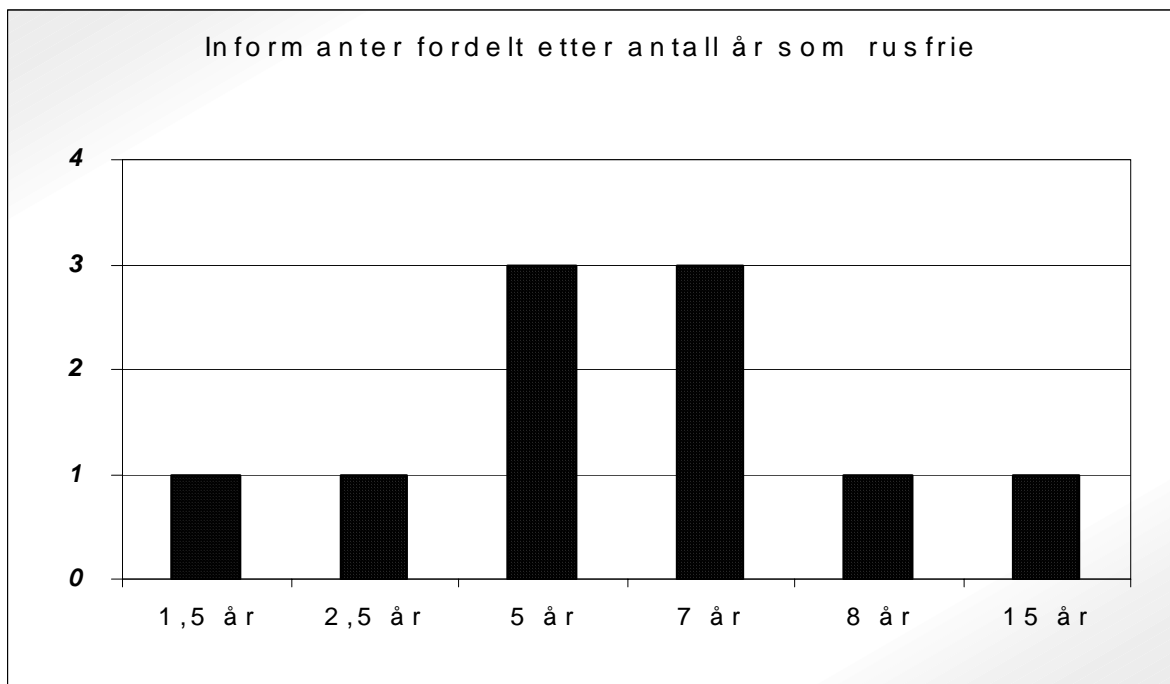
på listen var uten telefon, eller hadde hemmelig nummer. Til slutt stod jeg igjen med seks personer, en kvinne og fem menn. Jeg ønsket ti informanter. Biernacki (1986) hadde selv brukt "snowball sampling" for å få tak i sine informanter. Det vil si at man ber informanter man allerede har om forslag til nye informanter. Dette kan være et problem hvis man ønsker å ha en så heterogen gruppe informanter som mulig. I denne oppgaven er fokuset å se på likheter og ulikheter i en svært ensartet gruppe, og dette ble dermed en fordel.

Jeg begynte å ringe de jeg hadde på listen så langt. Noen av dem fikk jeg ikke tak i. De jeg fikk tak i, var villige til å la seg intervju, og hadde også forslag til andre informanter. Jeg endte opp med ti menn. En dimensjon som mangler ved denne oppgaven blir dermed kvinneperspektivet. Årsaken er i første rekke praktisk. Med en begrenset tidsramme tok jeg de informantene jeg lettest fikk tak i. Dette var menn. En annen årsak er at flertallet av de som gjennomfører rehabiliteringsopphold på Evangeliesenteret er menn (Angell 1996). Hadde jeg fått tak i flere kvinner er det likevel usikkert om jeg hadde inkludert dem, rett og slett fordi erfaringsmaterialet ville blitt for stort å behandle innenfor rammene av denne oppgaven. Dette fordi kvinner i subkulturer ofte forholder seg til disse på en annen måte enn menn, i følge McRobbie og Garber (1997). De kritiserer den stereotype og endimensjonale fremstillingen av kvinner de mener preger mange studier av subkulturer, fordi de er gjort på menns premisser. I Evangeliesenteret er nesten halvparten av de ansatte kvinner (Årsrapport 2003), dermed er det ikke samsvar mellom rekruttering av beboere og arbeidere. Dette kunne kanskje være et interessant utgangspunkt for en studie av kjønnsforskjeller i Evangeliesenteret. Denne gangen endte jeg altså opp med ti menn i ulike alder:

Figur 3.2

Alle informantene var det jeg vil kalle ”godt voksne”, uansett alder. Den yngste informanten både fremsto og så ut som han var minst ti år eldre. Så hadde han også livserfaring som skulle tilsi at han var tyve år eldre enn han var. Bortsett fra ham, var alle informantene passert både 30 og 40 før de kom seg ut av ruslivet. På intervju tidspunktet hadde de fleste vært rusfrie i flere år:

figur 3.3

Smith-Solbakken og Tunglund (1997) uttrykker bekymring i forhold til dem som har religion som en ny rus, og som går tilbake til det gamle livet når det kommer ned igjen. Med informanter som har vært rusfrie så pass lenge, regner jeg med at de er over den første ”rusfasen” og er kommet godt i gang med å bygge sine nye liv.

3.3 Intervjufasen

Jeg opererte med en ganske omfattende intervjuguide, men tanken var ikke at alle punktene skulle besvares. Etter som arbeidet med oppgaven skred frem i den innledende fasen var jeg flinkere til å legge til nye områder jeg ville vite noe om enn å stryke de som kom i bakgrunnen.

Alle som blir rusfrie gjennom opphold på Evangeliesenteret er vant til å fortelle sin historie i flere fora. Det finnes knapt et møte i regi av dem der ikke en eller flere vitner om sin

vei fra rus til Jesus. De blir altså sosialisert inn i en åpenhet som nok var årsaken til at ingen jeg ringte sa nei til å bli intervjuet. Selv om de var vant til å fortelle sin historie, virket som de likte at noen hørte på dem. I den formen de vanligvis forteller den, tar det omtrent fem minutter. Jeg ønsket å høre den delen av fortellingen, men i tillegg spurte jeg dem om mange aspekter av livet deres som de nok ikke deler så ofte. De fleste intervjuene tok en drøy time å gjennomføre. Jeg brukte diktafon, og transkriberte etterpå. I den fasen ble jeg ofte irritert på meg selv over at jeg ikke fulgte opp ting de sa med ytterligere spørsmål. Likevel, da jeg endelig kunne lese alle intervjuene i sin helhet hadde jeg et rikt datamateriale i forhold til de spørsmål jeg ønsket å belyse.

3.4 Å arbeide med empiri og teori

Slik Ragin (1994) portretterer arbeidsprosessen i figur 3.1, trekker man "bilder" ut av dataene. De påvirker, men på virkes også av de analytiske rammene, som igjen utledes av teoretiske perspektiver. Wadel (1991) snakker om en "runddans" mellom teori og data. Mitt utgangspunkt for oppgaven var analytiske rammer. I møte med empirien ble noen av disse endret, og andre forkastet. Det bærende i denne oppgaven er informantenes fortelling om seg selv. En god ramme skal aksentuere og fremheve motivet, ikke overskygge det. Arbeidet frem og tilbake mellom "ramme" og "bilde" har blitt gjort med det for øye. Slik arbeidsmodellen antyder, vil de teoretiske bidragene brukes i den grad de kan belyse empirien. Jeg forsøker ikke å gi en fullstendig fremstilling av de teoretiske posisjonene. I praksis blir de brukt som en verktøykasse, der jeg bruker de begreper jeg trenger, og lar de andre ligge.

3.5 Validitet – metning

Daniel Bertaux (1982) reiser i sin studie av franske bakere spørsmålet om hvordan man kan generalisere fra et lite og ikke-tilfeldig utvalg. Etter hvert som han intervjuet de franske bakerne, nådde han et punkt der han ikke lærte noe nytt om de generelle strukturene i livsmønsteret deres. Dette punktet kaller han "metning". I sin studie nådde han dette punktet med femten informanter. I denne oppgaven har jeg ti informanter, men jeg er rimelig sikker på at informantene er representative for gruppen jeg studerer, i den forstand at en ny informant ikke ville bidratt til en økt forståelse av strukturen i livsmønsteret deres. Dette fordi det finnes mange tilvarvende fortellinger i Evangeliesenterets blad og bøker, som Ekorness (1996, 1998).

Et annet spørsmål er i hvilken grad jeg kunne informantenes beretninger for ”god fisk”. I denne oppgaven ser jeg ikke det som et problem. Det jeg vil vite er faktorer som bidrar til deres identitetskonstruksjon. Om noen av fortellingene er overdrevet på visse punkter er ikke viktig, det interessante er eventuelle likheter eller forskjeller i måten de strukturerer sine beretninger. Derfor lar jeg informantene komme til orde i stor grad, og nøyer meg med å kommentere ut fra de analytiske innfallsvinklene jeg ser fortellingene deres i lys av.

Kapittel 4 Kulturøkonomisk avhengighet

Fredrik²⁰ var urolig. Han var sent ute med betalingen, og han visste at kreditorene hans gjerne krevde inn morarenter in naturalia – i form av knuste kneskåler. Han hadde penger, det stod ikke på det, han måtte bare kreve dem inn først. Da kunne nok balltreet komme til nytte.

Fem timer senere satt han i et avhørsrom på politistasjonen, sydende av hat. Ordende han i tankene brukte på beskrive tysteren som hadde blåst ham, ville fått garvede bryggesjauere til å nikke anerkjennende. Ikke bare hadde den rotta unnlatt å betale, han hadde sladret om alt. Nå måtte han selv sitte bak murene, mens tystersvinet kunne kose seg ute – med hans penger...

Fredriks historie illustrerer nedsiden av å være i et illegalt omsetningssystem. Siden man ikke kan gjøre bruk av det sivile rettssamfunnets ressurser for å drive inn sine krav, er man henvist til å gjøre det på egen hånd. Dermed står man i fare for å bryte statens monopol på voldsutøvelse, et monopol staten iherdig hegner om. Som tidligere straffet har ofte liten mulighet til å skaffe seg inntekt på nivå man har i den illegale økonomien. Fredrik har likevel kommet seg ut av dette i dag. I dette kapitlet skal vi se på hans og de andre informantenes vei ut av den ”kulturøkonomiske avhengigheten”.

4.1 Teoretisk ramme

Det kan være fruktbart å ta utgangspunkt i Bourdieus (1986) kapitalbegrep for å nærme seg forståelsen av hva ”kulturøkonomisk avhengighet” er. Bourdieu bruker sine begreper til å beskrive samfunnet generelt. Senere skal vi se på hvordan Thornton (1997) og Smith-Solbakken og Tunland (1996, 1997) utdyper disse på en måte som gjør dem anvendbare i rusfeltet. Thornton ved å lansere begrepet ”subkulturell” kapital, som beskrivelse av gyldige kapitalformer i subkulturer. Smith-Solbakken og Tunland bruker begrepet ”kulturøkonomisk avhengighet”.

Bourdieu (1986) hevder at det finnes tre hovedformer for kapital, som fremstilt i denne tabellen:

²⁰ Alle navn på informanter er fingert.

Definisjon: Kapital er akkumulert arbeid		
Økonomisk kapital	Kulturell kapital	Sosial kapital
Penger	Kroppsliggjort form: langvarige disposisjoner i kropp og sinn	Utstrekning av sosialt nettverk
Institusjonalisert form: eiendomsrettigheter	Institusjonalisert form: for eksempel utdanning	Institusjonalisert form: ordensvesen og adelskap
	Objektivert form: kulturelle varer, som malerier og bøker	

Tabell 4.1 Bourdieus tre kapitalformer

Hovedformen for kapital er den økonomiske. Dette fordi denne, kombinert med tid, kan brukes til å skaffe de andre kapitalformene. De forsterker også gjensidig hverandre. Har man riktig kulturell kapital kan få tilgang til nettverk, sosial kapital, som kan føre til inntekt, økonomisk kapital. Det er et viktig poeng at økonomisk kapital alene ikke automatisk fører til at man har mye av de andre formene. En hver kapitalanskaffelse er et arbeid som krever tid. Men, har man penger, kan man bruke tiden til å skaffe seg andre kapitalformer, i stedet for å skaffe seg livsopphold. I *Distinksjonen* (1979) studerer Bourdieu ulike samfunnslags smak med utgangspunkt i økonomisk og kulturell kapital. Akademikere er eksempler på en gruppe som har høy kulturell kapital, men lav økonomisk kapital. Nyrike har høy økonomisk kapital, men lav kulturell kapital. Familier med ”gamle penger” har mye av begge kapitalformer. Tidsaspektet er altså viktig. Det kan ta mange generasjoner å bygge opp store reserver av alle kapitalformer.

Bourdieu beskriver samfunnet generelt. Ulike grupper plasseres ifra sin generelle kapital. Hva da med grupper, subkulturer som ikke verdsetter det samfunnet generelt verdsetter, men har sine egne standarder? Her er det Thorntons (1997) begrep, ”subkulturell kapital” kan komme til nytte. Hun definerer subkulturell kapital som noe som gir den som har det status i forhold til den *relevante* tilskuer. Med andre ord gir den ikke status, den kan tvert i mot virke stigmatiserende i forhold til dem som befinner seg på utsiden av det særskilte subkulturelle feltet, i samfunnet generelt. I rusfeltet vil den subkulturelle kapitalen som opparbeides, ikke ha verdi utenfor feltet. Språk, faktorer, smak og klesstil som gjør deg ”in” i det feltet, gjør deg uønsket i andre felt. Bourgois (2003) gir en slående beskrivelse av hvordan 34 år gammel kvinne fra Puerto Rico, som skal i retten, tolker sin advokats råd om å bruke en fin, ny drakt. Hun låner penger for å kjøpe seg en åletrang, knallrød joggedrakt, og forstår

ikke at dommeren, en eldre, hvit kvinne, anser hennes klesdrakt som fornærmende. Sosiale koder som for oss er selvfølgelig, er fremmede i en annen kultur, og vice versa. Svensson (1996) beskriver hvordan en av hans informanter ble politianmeldt av en nabo etter en uenighet dem i mellom. Naboen oppfattet språk som for informanten var hverdagslig, som truende. En annen sak er at ruskulturen distanserer seg fra mainstreamkulturen.

Gruppemedlemmenes identitet bygges ved at man konstruerer gruppen "streitinger", og så definerer "streitinger" som "teitinger". Thornton viser at typifiseringen som subkulturen gjør av mainstreamkulturen er en fiksjon, men det er en viktig fiksjon. Hun siterer Bourdieu;

"ingenting klassifiserer noen mer enn måten han eller hun klassifiserer" (Bourdieu 1990: 132, i Thornton 1997: 205).

Man definerer seg som en gruppe i forholdet til resten av samfunnet. Slik hun bruker begrepet "subkulturell kapital", inbefatter det altså nettverket, det Bourdieu kaller sosial kapital.

Det Thornton ikke sier så mye om, er den økonomiske siden av subkulturen. Hun har inget begrep om "subøkonomisk kapital". Dette er nok fordi penger kan ses på som kulturelt nøytrale. Men, Thorntons subkulturer er ikke nødvendigvis illegale, selv om de er i opposisjon til samfunnet. I ruslivet vil mange av pengene som er i omløp være både ulovlige og undratt beskatning. Med andre ord, det dreier seg om svarte penger. Dermed er de bundet av omsetningsrestriksjoner som legger føringer på hvordan de brukes. Thorntons begrep "subkulturell kapital" faller sammen med de økonomiske sidene av en illegal subkultur i Smith-Solbakken og Tunglands begrep "kulturøkonomisk avhengighet". Første gang de bruker begrepet er i artikkelen "Stoffmisbruker. Talent eller klient?" (1996). Her legger de særlig vekt på den økonomiske siden av avhengigheten. De skildrer dynamikken i markedet for rusomsetning, med særlig vekt på omsetning av hasj. Å være aktiv i dette miljøet medfører å påta seg forpliktelser som binder en stadig sterkere fast i miljøet. Integrasjonen i rusmiljøet følges av økt isolering fra omverdenen. Smith-Solbakken og Tungland har laget følgende tabell for å illustrere dilemmaet (1996: 243):

	Svart økonomi ”Talent”	Hvit økonomi ”Klient”
Arbeid	Pusher/arbeidsgiver	Arbeidsløs
Økonomi	20-30 000 pr. md i fortjeneste	ca 3 000 pr. md i trygd
Markedsposisjon og karrieremuligheter	Lang ansiennitet, høy kompetanse, etterspurt	Ikke fullført folkeskole, uønsket
Vandel/rykte	”En som er til å stole på”	”En kriminell ramp”
Sosialt nettverk	”En av gutta”	Outsider og eksnarkoman
Språk og uttrykksform	Velartikulert forståelig	Støtende uforståelig
Forbruksmønster	”En som ikke er kjip”	Ødslende og uansvarlig
Kredittmuligheter	Gode	Svartelistet

Tabell 4.2 talent/klient dilemmaet

De nødvendige strategiene for å være en vellykket og velansett aktør i rusmiljøet er handlinger som skaper barrierer for å fungere i samfunnet ellers.

I boken *Narkomiljøet* (1997) tar de for seg omsetningssystemer for flere typer narkotika. Det som er felles for disse er at omsetningen er ulovlig, og at det å bli tatt kan medføre strenge straffer. Språk og omgangsformer preges av hvor absolutt nødvendig det er å ha tillit til den man har med å gjøre.

En kritisk faktor for de som har blitt rusfrie, er at de har klart å både bryte med sitt gamle miljø og etablere et nytt sosialt nettverk. Begge deler er vanskelig, og at det ene lykkes (midlertidig) betyr ikke nødvendigvis at det andre lykkes. Smith-Solbakken og Tungland beskriver miljøet som en krabbeteine, som er enkel å komme inn i, men vanskelig å komme ut av. Har man narkotikagjeld, og/eller har kompromitterende opplysninger om noen i miljøet, kan konsekvensene ved å forlate miljøet være bokstavelig talt fatale. Skal man ut, må man ha gjort opp for seg, og vise at man forsatt kan holde tett.

Det hjelper lite å komme seg ut om man ikke har noe å gå til. Å finne et nytt sosialt nettverk der en kan føle seg akseptert er ikke lett. Smith-Solbakken og Tungland trekker frem kjærlighet og religion som virksomme veier ut. For en av deres informanter, Ernst, var det kombinasjonen som var løsningen. Han hadde en barnetro han aldri helt hadde glemt. Siden gjorde han flere forsøk på å bli nykter og kristen, men fikk det ikke helt til. Så kom en sanggruppe på besøk i fengselet, der det var en jente han forelsket seg i. Både troen og jenta falt på plass, og nå er han selv med i sanggruppen. For andre kan forelskelse og omvendelse

bli en ny rus, med påfølgende nedtur når det falmer. En annen informant, Ola, ble omvendt, men for han førte det til en runddans mellom sprekk og nye omvendelser.

Smith-Solbakken og Tunglund (1997) hevder altså at økonomiske og kulturelle faktorer er minst like avhengighetsskapende som rusen i seg selv. Den kulturøkonomiske avhengigheten vil låse en rusmisbruker til dette feltet, siden både den økonomiske og den subkulturelle kapitalen er verdiløs i andre felt. Spørsmålet blir da hvordan mine informanter har greid å komme løs. Har Evangeliesenteret gitt dem tilgang på nye kapitalformer, med fokus på om de er like bundet til "Evangeliesenterfeltet" nå, som de en gang var til rusfeltet? I den videre fremstillingen skal vi først se på hvordan informantene hadde det i ruslivet. Her kan de deles inn to grupper; de som brukte alkohol, og de som brukte andre narkotiske stoffer. Vi skal se at det er forskjell på hvordan de passer inn i Smith-Solbakken og Tunglunds talent/klient-modell. Det neste vi skal se på, er hvordan de har det i dag. Også disse kan deles i to grupper; de som forsørger seg gjennom arbeid for Evangeliesenteret, og de som har andre kilder for livsopphold. I hvilken grad de kan sies å ha gått fra en type kulturøkonomisk avhengighet til en annen, er avhengig av dette.

4.2 Økonomisk avhengighet av ruslivet

I "talent/klient" modellen så vi at en rusmisbruker kunne tjene 20- 30 000 kr i den svarte økonomien, samtidig som en "klient" bare tjente ca. 3 000 kr. Hvordan passer informantene inn i denne typologien?

Tre av informantene var kun alkoholmisbrukere. De opprettholdt legale yrker i mesteparten av perioden de drakk. For dem var tilknytning til miljøet en kostnad. Nils forteller:

Jeg hadde en 17- 18 tusen utbetalt i måneden, og da var jeg veldig populær, vet du, og da gikk, da gikk det veldig fort, altså. Vi begynte å dra til leiligheta mi, overtok helt styringa der. Jeg drakk og var snill og synes synd i alle og alle skulle ha penger, og det var ikke så farlig da, vet du, og betale tilbake var det ikke snakk om, dem hadde jo ikke, så det var å bruke de penga jeg hadde, på de som var der, så sånn. Siste året, brukte jeg 400 000, på dette vanvittige livet, det gikk alt det jeg eide og hadde.

Hvilket rusmiddel som ble brukt var viktig i forhold til hvilken status man fikk. Trygve var, som alkoholiker, langt nede på rangstigen:

I det miljøet e gikk i, så ble du egentlig sett litt ned på hvis du bare brukte alkohol, du va'kkje akseptert som en rusmisbruker eller rusbruker. Pudding, idiot som ikkje skjønner hva de virkelige sakene er. Det va'kkje noe status, det kan e love deg.

Alkoholikerne faller altså utenfor modellen til Smith-Solbakken og Tungland. De har ikke inntekter knyttet til sin bruk av rusmidler. Det var annerledes med de som drev med narkotika, de hadde som regel mye kontanter, slik som Ronny:

Penger, det hadde man liksom tilgang på hele tida, så det var liksom ikke noe samtaleemne, "hvordan skal vi få tak i penger til det?" Når jeg drev og solgte og sånn, hadde jeg alltid ganske store pengebeløp liggende hjemme, som jeg ikke kunne sette på konto eller noe sånt, som jeg måtte bare bruke. Så det er klart, det var ikke noe jeg sa til alle og en hver, men nå er jeg så ferdig med det, og jeg gidder ikke legge skjul på noe sånt. Så jeg hadde stadig vekk penger liggende hjemme, da, som jeg brukte på hva jeg ville.

Problemet var at disse midlene var både svarte og illegale, og dermed vanskeligjorde sparing og andre investeringer. Resultatet ble et høyt forbruk, som ble en vane som måtte opprettholdes ved mer stoffsalg, tross stikk i samvittigheten:

Skal man tenke litt lenger enn at man bare hadde pengene, så solgte man jo faktisk folk en mye kortere død, faktisk. Folk som solgte for meg, de kom og sa at de hadde fått solgt alt, og så spurte jeg hvem det var som hadde kjøpt det, "nei det var noen nye folk som hadde kjøpt det og sånn, da". Og da fortalte de at det var folk helt ned i 14- 15 år, da, og da følte jeg sånn, "nei, det her liker jeg egentlig ikke," men jeg hadde lagt meg til et pengeforbruk da, som skulle matche det jeg holdt på med, og da blei jeg på en måte litt kynisk i det øyeblikket, men, men det innhenta meg hele tida.

Sett ut i fra det Ronny sier over og det Smith-Solbakken og Tungland (1997) skriver, kan man få inntrykk av at salg av narkotika er lettjente penger. Fredrik kan nyansere det synet:

...og det er jo det som er med det miljøet der, at det, komme inn i det med pushing som du som oftest havner oppi for å finansiere det. Så blir det til det at du blir lurt, du få ikkje inn pengane. Så får du torpedoer på nakken, og så må du være torpedo sjøl, så det var jo den runddansen som brakte meg inn i fengselet de tre siste gangane.

Andre valgte vinningskriminalitet som "levevei", slik som Espen:

Bynte veldig tidlig det med penger, for jeg fikk liksom tak på en måte å finne penger på, og det resulterte i pengeforbruk som var altfor høyt i forhold til det som er vanlig. Den rusen og, var med på å gjøre det enda mere verre, liksom. En periode var det, politiet har en statistikk, "ti på topp", jeg vet ikke om de har det enda, men jeg var en av de ti mest aktive kriminelle.

Rolf solgte, men måtte supplere med stjeling:

Jeg solgte jo mye stoff, det var livet mitt, det å selge stoff. Jeg ga bort veldig mye stoff, så jeg måtte stæle mye ved siden av, jeg var veldig snill. Som rusmisbruker var jeg, kalle det dumsnill. Hadde aldri noe dårlig samvittighet til folk, jeg var alltid god og snill, faktisk. Det er noe jeg har fått inn fra mor og far. Jeg greide aldri å bli beinhard, kan du si.

Inntektene er altså på ingen måte sikre, de er variable, og de pengene som kommer inn forsvinner like fort ut. Det de narkomane hadde til felles med alkoholikerne var at det ble lite penger til overs for "hvite" kreditorer. Ronny forteller hva som kan skje:

Når du går våken fjorten dager i strekk, så er det mange ting man glemmer underveis, og faktisk mange regninger som man, man får sånn ryddekick, vet du, må rydde leiligheten så den er helt strøken, og hiver brev som man egentlig skulle tatt vare på, vet du.

Passer de så inn i typologien "talent/klient"? Alkoholikerne faller klart utenfor "talent" siden, de tjente jo ikke penger på sitt rusliv. For de narkomane er bildet mer nyansert. Gode dager ga gode penger, men dårlige dager fantes også, med vidtrekkende konsekvenser, slik Fredrik fortalte. De kunne nok ha en høy kontantstrøm, men bunnlinjen var ikke så mye å rope hurra for. Bildet av den økonomiske avhengigheten er altså adskillig mer fragmentert enn Smith-Solbakken og Tunglund gir uttrykk for. I deres tabell er alternativet til å tjene 20- 30 000 kr i rusøkonomien å være en sosialklient som har 3 000 kr utbetalt. Selv om informantene ikke passer så godt inn i "talent"modellen, hadde de kanskje ikke noe

alternativ? Også her er bildet nyansert. Fire av de syv informantene som var narkomane, fortalte at de levde et dobbeltliv, og hadde vanlig jobb ved siden av ruslivet i lange perioder. Det kan altså virke som koblingen til rusøkonomien var sekundær i forhold til selve rusen. Men selv om informantene ikke var bundet sterk fast til ruslivet med økonomiske bånd, var kanskje de kulturelle bindingene sterkere? Det skal vi se på i neste delkapittel.

4.3 Kulturell avhengighet av ruslivet

Thornton (1997) beskrev subkulturell kapital som det som gir status i forhold til den relevante tilskuer. Videre sa hun at en subkultur først og fremst definerer seg ut fra idealtyper de tar avstand fra. Petter og vennene hans så ned på de som levde ”vanlige” liv:

Ja, ja, ja, det var ”nykterista” liksom, ja, ja, absolutt, strebere. Vi var de kule som kjørte rundt og, vindu sveiva ned, steine på hasj og hørte på musikk, liksom. Pink Floyd og sånne ting.

Men Petter hadde også status blant vennene:

...alltid klart å samle folk rundt meg, bli med hjem og hør på no musikk. Alltid stua full av folk... nå har ikke jeg vært den som har fora folka på stoff, jeg har liksom vært en som har vært en pådriver til å, sosialt, ikke sant, trofast mot dem jeg henger sammen med, for å si det sånn. Rocka, veldig rocka, kanskje. Jeg har gjort som jeg sjøl vil, tatt den helt ut sånn utseendemessig. Ikke gjort andre noe vondt, men vært liksom en rocker. Etter som jeg har skjønt så har jeg vært et veldig forbilde for yngre folk og.

En ting er at den subkulturelle kapitalen kun gir status i subkulturen. I rusmiljøet vil mye som gir status medføre tap av status i samfunnet ellers, og ofte tap av frihet i form av fengselsstraff. En slik marginalisering vil ofte føre til en ytterligere fremmedgjøring ovenfor samfunnet ellers, som for Espen:

Så de vennene da, når jeg kom i fra fengselsopphold og sånn, så kom jeg egentlig dumpende ut i det samme, så sto de jeg hadde vanka i sammen med omtrent på utsida og venta, og samtidig, men jeg valgte det sjøl, det var en periode i livet mitt der jeg var sinna og oppgitt

over samfunnet og politi og var opprørsk mot dem og, som jeg var mot foreldrene mine... men det har kosta meg fem og et halvt år i fengsel.

Men i dette miljøet var nettopp det å ha sittet inne et kvalitetsstempel:

Jeg var en betrodd person da, det var jeg, solgte mye, mange ganger. Samtidig som jeg var en godt likt person. Folk visste de kunne stole på meg. Jeg har sitti ei stønn i fengsel fordi jeg ikke har sagt noen ting, og det visste politiet og, så det var mange ting, mange avhør.

I skjemaet til Smith-Solbakken og Tunglund passer han inn som ”en som er til å stole på” i den svarte økonomien, samtidig som han er ”en kriminell ramp” i den hvite. Et annet begrep de bruker er ”rolletap”. Jo dypere man vikler seg inn i kulturell avhengighet, dess vanskeligere er det å passe inn i et normalt arbeid i samfunnet. Dermed blir man avhengig av illegalt arbeid for å få inntekt. Eller for å si det i tråd med modellen: man er avhengig av illegalt arbeid for å være noe annet enn en klient. Dette gradvise tapet av roller i det generelle samfunnet er typisk for alle informantene, også de som kun var avhengig av alkohol. Men det de forteller, er at det er rusen fører dem dit at de ikke passer inn i samfunnet. Deres forhold til rusen generelt skal vi se på i neste kapittel. Det kan se ut til at det er disse tapene av roller som førte dem til Evangeliesenteret. Hvordan de opplevde å nå bunnen, skal vi se på i kapittel seks. Det er kanskje for sterkt å si at informantene har vært kulturøkonomisk *avhengige* av ruslivet. Men, som vi har sett, har både inntekter og kulturell identitet knyttet dem til det. De er ikke knyttet til det i dag. Har de nå blitt knyttet til Evangeliesenteret på en tilsvarende måte? Det er skal vi se på i neste delkapittel.

4.4 Økonomisk avhengighet av Evangeliesenteret?

Å være økonomisk avhengig av Evangeliesenteret vil si at man er avhengig av dem for livsopphold. Kildene til livsopphold for informantene i dag fordeler seg slik:

Inntektskilder	Folketrygd	Arbeid	Arbeid for Evangeliesenteret	Trygd/Arbeid
Antall informanter	4	1	4	1

Tabell 4.3 Kilder til livsopphold

Det er altså fire stykker som er direkte økonomisk avhengige av Evangeliesenteret. Av de fire som får ytelser fra folketrygden, er det tre som jobber frivillig med rusarbeid i kristen sammenheng. Trygve jobber frivillig for Evangeliesenteret, men regner med å få lønn fra dem når perioden med rehabiliteringspenger går ut. Det kan virke som om Evangeliesenteret bruker perioden med utbetalinger fra folketrygden som en slags prøveperiode for medarbeidere med bakgrunn fra rusmiljøet. For Nils var det slik:

Jeg hadde en periode jeg gikk sykemeldt da, i fra jobben, jeg kunne ennå liksom gjøre hva jeg ville, og jeg fikk jo oppsigelsen der, etter hvert, og da meldte jeg meg som arbeidsledig og fikk dagpenger. Da fikk jeg først 80 uker, så fikk jeg nye 80 uker, og da og kunne jeg gjøre som jeg ville i den perioden, men jeg måtte stå disponibel for arbeidslivet. Men jeg bare var igjen på senteret, og sånn er jo evangeliesenteret litt bygget opp og, at du skal jobbe på billigste måte, for å hjelpe flest mulig. Så var det bare sånn, men så, så dem at jeg ville noe, og tok sjansen på meg, og, og så fikk jeg lønn etter hvert, nå har jeg lønn.

Ansatte på Evangeliesenteret er ingen lønnsadel. Gjennomsnittlig inntekt var i 2003 i underkant av 124 000 kroner brutto (Årsregnskap 2003). Rolf bekrefter at lønnsnivået er lavt:

...men vi har halv lønn av det vanlige institusjoner har, det er ikke så store lønnsbiten vi får her, men det er utrolig rikt å få lov til å hjelpe mennesker. Det er den hjelpa jeg har fått sjøl og, kan du si. Så har jeg litt hjelp på den måten. Hjelp til selvhjelp å hjelpe andre, vet du. Den som gir, han får.

I tillegg har han sine metoder for å skaffe seg litt ekstra:

Det hender jeg kan selge noe småtteri, en sykkel, eller noe annet småtteri, det blir litt ekstrakroner oppå den lønna jeg har, for det trenger jeg. Jeg er litt gartner for et par hus og litt sånn, så det blir litt ekstra, til utgifter.

Mange av arbeiderne får i tillegg rimelige boliger og måltider, som kan kompensere for et nominelt lavt lønnsnivå. Både Nils og Petter har rimelige leiligheter.

Men det er ikke nok å konstatere at de får inntekt fra Evangeliesenteret for å si at de er avhengige. Spørsmålet hvilke alternativer de har til å arbeide for dem. Er klientrollen det eneste alternativet? Er det andre faktorer enn økonomiske som binder dem fast til Evangeliesenteret? Blant mine informanter er det bare en, Ronny, som er i fullt arbeid. Han

har tidligere jobbet for Evangeliesenteret. Birger jobber deltid med psykisk utviklingshemmede, mens han utdanner seg til vernepleier:

...har en sånn delvis uførepensjon, sånn at jeg jobber 52 % i kommunen, så jeg har litt tid til å områ meg og ta litt vare på meg selv. For meg så er det veldig ideelt så jeg ikke går på akkord med egne krefter, for det er fort gjort, å ta i litt for tunge tak og ta på seg litt for mye. Det er en utfordring jeg har, så jeg har tatt på meg litt for mye i de tre åra jeg har gått på skolen da. Men samtidig så har jeg hatt veldig utbytte av det, både sånn personlig og har en drøm å få bruke det til noe ålreit i framtida.

Resten mottar lønn fra Evangeliesenteret eller får ytelser fra folketrygden. Klientrollen innebærer ikke bare at man mottar lave ytelser, men også at man får noe uten å gi noe igjen, noe som kan gå på selvrespekten løs. Alle informantene som mottar ytelser fra folketrygden jobber frivillig i sterk grad. Tre av dem jobber direkte med rusmisbrukere. De mener bestemt at de gir noe tilbake for det de får. Nettopp tilfredsstillelsen i arbeidet er med på gjøre den lave lønnen akseptabel for de som jobber for Evangeliesenteret. Fredrik forsøkte seg med arbeid utenfor en periode, men følte det tvingende nødvendig å vende tilbake:

...så skulle eg gå inn i tjeneste og var ansett ferdig med rehabilitering, men parallelt med det, så åpnet det seg en jobb som elektriker, da. Og eg så muligheten til å tjene penger til å få etablert meg igjen, da, det var et ønske. Så slo eg te på det, dessverre, der gikk eg feil. Eg var jo tent i brann, og Herren hadde lagt alt til rette med økonomi og alt sånn, og det var mulig å få et normalt liv igjen, er du med? Men eg opplevde det, at eg gikk ut av Guds plan. Eg merka det at eg glei tilbake i det gamle, er du med? Eg gjorde egentlig ikkje det heller, eg var helt løst fra amfetamin, men eg hadde ein kamp heile tida på at eg var ulydig og ikkje blei der Herren hadde planer for meg. Det er derfor det har blitt så viktig for meg, og eg trur det er det viktigaste for alle, å bli frelst og så komme inn i det nye livet, at de kommer inn og gjør sitt kall og sin utvelgelse fast²¹. Da skal en aldri falle. Det endte med fall for meg. Det gikk fint på jobben, eg tjente penger, men det blei aldri noen ting ut av de pengene, og eg endte opp på puben etter jobben. Eg skulka aldri en dag, men det var ein tomhet der alikavel. Eg ba til Jesus hver morgen før eg gikk til jobb, og eg merka hvordan han satte ned foten når eg holdt på å gå skikkelig ut i det gamle igjen, da. Det endte jo opp med det at eg bare måtte reise inn

²¹ Her viser Fredrik til 2 Pet 1,10: ”Derfor, brødre, må dere sette enda mer inn på å befeste deres kall og utvelgelse. Gjør dere dette, skal dere aldri falle”.

igjen til inntaket. Og det var jo takket være flere frelste som masa, "Nå må du komme tilbake igjen, det du holder på med der, det går gæærnt." Så kom eg inn igjen i varmen, inn igjen i Guds plan. Eg visste jo det at det var den eneste, ja, eneste veien å gå. Det kosta å ydmyke seg, men så gjorde, så gjorde eg heldigvis det til slutt, da. Og da endte eg opp igjen i jobb på senteret, det var det første når eg kom ned dit igjen, så sier Herren: "her var det du skulle vært, her skal du være, her skal du stå i tjeneste for meg." Og eg kjente det, at Han åpnet hele himmelen, og eg kjente det at eg fikk ny nåde av han. Det var det største å oppleva. Å få ny nåde. Siden det, det er det viktigste for meg, å være i den planen som Gud har for meg, for det er det eneste som kan bevare meg.

Det kan altså se ut som det ikke er avhengigheten av kontanter som binder de som arbeider for Evangeliesenteret fast. Kanskje avhengigheten er mer kulturell enn økonomisk? Det skal vi se på i neste delkapittel.

4.5 Kulturell avhengighet av Evangeliesenteret?

Legg merke til at Fredrik snakket om viktigheten av å ydmyke seg. Dette er et gjennomgangstema hos Evangeliesenteret. I kapittel to siteres Ludvig Karlsen, der han snakker om viktigheten av å tøyse stoltheten. Er dette en form for subkulturell kapital som kun er gyldig i Evangeliesenterets sfære? Gir dette dem "status" i eget miljø? En ting som kan sies, er at det fortsatt dreier seg om en subkulturell kapital, som kun gir status i de relevante andres øyne. Det som har forandret seg, er hvem som er de relevante andre. En forskjell fra Thornonts bruk av begrepet, er at hos de subkulturer hun studerer er poenget med den subkulturelle kapitalen at ikke "allmuen" ser verdien av den, og blir holdt utenfor. Der er det status at samfunnet ikke setter pris på den. For mine informanter er det annerledes. De kunne til tider oppleve det som et stigma at de har vært på Evangeliesenteret, slik som Trygve:

E sa det til ein i familien, at e har aldri hatt det så godt som e har det nå. Så sa han; "Det er godt du kan se det på den måten." Akkurat som, akkurat som e egentlig ikkje skulle ha det godt. Så i menneskelige øyne, så har e det ikkje godt. Det å ha vært på et evangeliesenter, det er et nederlag for mange, men for me er det en sannhet. Men for mange så; "uffa meg, er det gått så langt med han at han har havnet på evangeliesenteret!" Så i menneskelige øyne hadde kanskje vært bedre om e ikkje hadde gått på evangeliesenteret, men kjempa og klort meg på fylla. De fleste ser det som et nederlag, og det har med stolthet å gjøre.

Man kan spørre seg om status er viktig for disse menneskene. Kanskje den subkulturelle kapitalen de har fått del av gjør at status ikke spiller noen rolle? Filosofen Alain de Botton (2004) ville nok vært enig i det, han ser kristendom som et av alternativene til statusjaget i vår moderne verden. Dette fordi den kristne tro fokuserer på verdier som retter seg mot livet etter døden, og dermed medfører at man ikke er opptatt av status i dette livet. Bourdieu (1995) ville nok ha kalt dette et naivt syn, han ville sett det som et felt blant alle andre, som har sine kamper om ulike kapitalformer som er gyldige i feltet. Hva som gir status er bare annerledes i Evangeliesenteret enn i verden utenfor. Det er nok mye i det. De som står på plattformen i møtesammenheng, som talere eller sangledere, har som regel høy status, det er vanlig i frikirkelige sammenhenger. Øverbye (2003) antyder maktkamp innad i Evangeliesenteret. Men ingen ville funnet på å si rett ut at makt og status var viktig for dem²². Tvert i mot, flere snakker om viktigheten av å knekke sin egen stolthet og å være ydmyke. Trygve er en av dem:

E hadde bestemt meg for at e sku ydmyge meg, for en hver pris, tenkte e. Nå ska du ydmyge deg, uansett. Stoltheten din må du la ligge igjen. E sto å vaska badet, da e hadde vært der en måned eller noe, kom det en som sku skifte noe rør, og han fikk det ikkje til, det var bare rot. Da prøvde e å si te han, åssen han sku gjør det, e stod der med vaskefilla, også sier e "du bruker feil gjenger, du får det ikkje sammen sånn," sier e. " Ti still! Det her har ikkje du greie på, fortsett og vask!" . Og e tenkte "wow! Ska e si no?" e har jobba med det i 20 år, sant. Men så tenkte e, nei, ikkje si noen ting, bare ydmyg deg. E sa'kkje noe, men det tror e, det der å klare å ydmyke seg for Gud og mennesker, for me har det vært nøkkelen til å bli kvitt stoltheten. For stoltheten har vært det største hinderet for me til å gjøre noe med livet mitt.

"Å hjelpe" ser ut til å være den sentrale motivasjonen hos informantene. Ni av de ti informantene viser, ved ord eller handling, at det å hjelpe andre, fortrinnsvis rusmisbrukere, er en sentral del av livet deres. Ovenfor fortalte Rolf at gleden ved å hjelpe andre kompenserte for at lønnen var lav. For Nils er det tjenesten som fyller tilværelsen:

²² Med Merton (1968) kan vi si at makt og prestisje er latente funksjoner i Evangeliesentersystemet, siden disse aspektene verken er kjent eller villet. De manifeste funksjonene, altså de som både er kjent og villet, er å hjelpe andre og å tjene Gud.

...det er jobben min, og hobbyen min, og hele livet mitt. Det er nok noen i årenes løp som har masa på meg og bedt meg ta ferie og bedt meg ta fri, men dette er det jeg vil, og da har jeg det godt.

Det ser altså ut til at kombinasjonen av å ha vært ”på gata” og av å ha funnet troen gir dem et formål med livet som betyr mer enn det bare økonomisk kapital kan gi dem. Å utøve dette kallet gir dem anerkjennelse i sitt miljø. For de som er lønnsarbeidere i Evangeliesenteret kan man si at den økonomiske kapitalen er avhengig av den subkulturelle kapitalen de har tilegnet seg. Deres tilegnelse av den kulturelle kapitalen som blir verdsatt i Evangeliesenteret har ført til lønnet arbeid. Dette betyr ikke nødvendigvis at man blir låst fast til Evangeliesenteret. Selv om lederne der er forbilder, har hver enkelt ansvaret for å lytte til hva Gud sier. For Espen har dette medført at han ikke lenger jobber for Evangeliesenteret:

Jeg har kjent det hele tiden, ganske tidlig, når jeg begynte å jobbe, så sa jeg det til bestyreren; her skal jeg bare være for ei tid, så vil jeg gå på bibelskole, for å få fram de talentene som Gud har lagt i meg, for jeg tror Gud har lagt ned talenter i alle mennesker, og jeg vil være med å hjelpe folk, og være med å lede folk inn i det som har med evangeliet å gjøre, og lede folk inn andre ting, helt klart. Jeg trur på det at vi er ledere alle sammen. Mange ganger må det bli vekt opp, så det kan spire ut i full blomst. Det er det du opplever på Evangeliesenteret, folk kommer og så spirer det, og så bærer det frukt. Det tror jeg.

Delaktigheten i den subkulturelle kapitalen blir en del av dem selv, slik at de ikke får fred før de er der de opplever at Gud vil de skal være. Til gjengjeld får de da en trygghet som gjør at de føler seg på rett plass, uansett om de arbeider for Evangeliesenteret eller ikke. Vi kan altså si at de får tilgang på en subkulturell kapital, men at denne ikke binder dem fast til Evangeliesenteret som sådan. Å si at de er kulturelt avhengige av Evangeliesenteret blir dermed også for sterkt å si. Hvilken verdi har så denne subkulturelle kapitalen for de som ikke jobber for Evangeliesenteret? Det skal neste delkapittel handle om.

4.6 Kulturøkonomisk avhengighet?

De som er permanent uføretrygdet, eller er i lønnet arbeid utenfor en kristen sammenheng er ikke avhengige av Evangeliesenteret for sitt livsopphold. For dem har kanskje den subkulturelle kristne kapitalen verdi i seg selv? For Ronny er kontakten med menigheten viktig:

Jeg er jo med i sangen i menigheten da, og da har vi jo en øvelse i uka, som regel hver tirsdag. Og i menigheten vår er det veldig mye som skjer, da, vi har bønnemøter og sånn. Mye av tida mi går med på menighet, stort sett menighet og familieliv, da. Og så venner, da, jeg har mange venner som ikke er kristne i det hele tatt, som jeg er en del sammen med, og drar og besøker og. Men de har jo aldri vært borte noe som helst stoff, da. Så er det jo selvfølgelig noe av familien hennes, da, som ikke er kristne, som vi ofte er og besøker.

Vi ser altså at den kristne kulturelle kapitalen er viktig for Ronny, men ikke en han er avhengig av, i den forstand at han ikke har andre alternativer. For Birger er det andre ting som har blitt viktigere:

Troen på det kristne miljøet var veldig sterk, vi var i det miljøet lenge. Men, vi var jo, eller er jo fremdeles selvfølgelig medlemmer i pinsemenigheten, vi gikk der og hadde forskjellige engasjementer og litt av hvert. Det å bli skuffa av mennesker har på en måte tatt fra oss gutsen til å være en del av det, vi har på en måte nok med å ta vare på oss sjøl. Og ta vare på barna våre og hverandre og sånn. Vi har ikke overskudd til noe mer, egentlig. Vi har familie og venner fra barndommen, folk som lever et normalt liv, men som kanskje ikke har det forholdet til kristendom, om vi skal kalle det det da, som det vi var vant til å ha. Så det er jo ikke så mye tema lenger, egentlig. Men det er jo like viktig for oss.

En annen kilde til kulturell kapital kan komme fra andre hobbyer og interesser. De fleste informantene var så omsluttet av ruslivet at de ikke hadde tid til utenforliggende aktiviteter. For Fredrik har det blitt slik også i det nye livet:

Eg må si det at eg har et ønske om mer fritidssysler, men det har ikkje vært rom for det, på grunn av mangel på arbeidere, og alle de oppgavene som eg selvforskyldt også har lagt over meg i den tjenesten eg har.

Andre har funnet plass til andre aktiviteter. Petter spiller i band utenfor det kristne miljøet og Rolf er aktiv idrettsmann. Disse aktivitetene skal beskrives nærmere i kapittel seks. Her tar jeg det med for å vise at noen av informantene har omgang med andre miljøer og dermed også har andre kilder til kulturell kapital enn den spesifikt kristne.

Vi har altså sett at det finnes informanter som har alle sine kilder for økonomisk og kulturell kapital i Evangeliesenterets virksomhet eller lignende, og at det finnes dem som har alternative kilder til dette, enten som et tillegg eller en erstatning.

Vi har sett at Evangeliesenteret tilbyr en arena der bakgrunnen som rusmisbruker kan komme til nytte, ved at man kan hjelpe andre å gå den samme veien ut av misbruket som man selv har gått. De gir andre tilgang til nye kilder for økonomisk og kulturell kapital. Likevel vil jeg si at begrepet "kulturøkonomisk avhengighet" er for sterkt, både når informantenes forhold til ruslivet og Evangeliesenteret skal beskrives. Et forhold som ikke behandles i dette perspektivet er forholdet til rusen. Den var sentral i det gamle miljøet. Har de byttet den ut med en ny form rus i det nye? Det er det neste kapittel handler om.

Kapittel 5 Jakten på rus, jakten på spenning

Natten flerres av blålys og ulende sirener. Han hadde tre politibiler på hjul. Dette var mer enn Rolf hadde regnet med. Greit nok, han hadde tatt en bil, men var ikke vant til så mye oppstyr fra politiet av den grunn. Senere fikk han vite at det hadde skjedd et ran samme kveld, og at den stjalne bilen hadde blitt satt i forbindelse med det. Fordi han hadde en del ”varer” på seg, som ville gi ham minst et par år bak murene, hvis han ble tatt, hadde han ikke så lyst til å snakke med dem. Han trykker gasspedalen mot gulvet. Den ene politibilen kommer opp på siden, det skraper i metall mot metall, Rolf får et lite forsprang. Over en bakketopp kaster han seg på bremsen, smeller bilen i revers, og trykker gassen i bunn. Det harde smellet fra kollisjonen følges av singling i glass og den hvesende lyden av airbagene i politibilen som løses ut. Rolf smeller bilen i første, og hviner av gårde. Rundt neste sving bremses han på nytt, for å gjenta stuntet. Det kommer ingen. De skjønnte at han mente alvor...

Denne dramatiske historien markerer vendepunktet i fortellingen om Rolf. Politiet visste godt hvem han var, og alle steder han forsøkte å gjemme seg, ble han avvist. Han følte seg ”knekt som menneske” og ”avvist av samfunnet”. Nedbrutt, psykisk og fysisk melder han seg for politiet. Da innledes en ny epoke i livet hans.

Historien over er en av de mest dramatiske jeg hørte. Ikke fordi de andre ikke opplevde noe, de fleste fortalte om slike opplevelser på generell basis. Hos flere av mine informanter, åtte stykker, var slike opplevelser en viktig del av livet, ja til og med en viktig motivasjon for å leve det livet. Livet som rusmisbruker er spennende, og rusen er spennende. Kriminelle handlinger var for disse ikke noe de gjorde av nødvendighet for å skaffe stoff, de tjente nok på salg. Det hørte med, liksom.

5.1 Teoretisk ramme

Når Bengt Svensson (1996) går igjennom tidligere beskrivelser av rusmiljøer, finner han en klar forskjell mellom de som kommer fra forskere og de som kommer fra tidligere rusmisbrukere. Forskerne ser på rusmisbrukerne som kompetente aktører i sitt miljø. Det biografiske materialet legger vekt på rusens kraft. I perioder uten rus er abstinensen den

dominerende følelsen. Tidlig i karrieren er rusen en flirt, men blir etter hvert en streng slavedriver. Perioden før bruddet med alkohol/narkotika er preget av elendighetsbeskrivelser. Dette synet korresponderer med fortellingene fra Evangeliesentermiljøet. Svensson ser flere årsaker til denne forskjellen.

For det første kan de ulike beskrivelse være hentet fra ulike perioder i disse menneskenes liv. Rusmisbrukerne som er lengst nede ønsker ikke å treffe forskere i dårlige perioder. Det er når livet deres fungerer noenlunde at de stiller opp som informanter. Memoarforfatterne har på sin side forlatt miljøet, og har kanskje behov for å vektlegge de dårlige tidene for å skape distanse. Videre kan forskerne, gjennom at de får sympati for sine informanter, komme til å vektlegge de positive sidene i deres tilværelse. De tidligere rusmisbrukerne har muligens behov for å fraskrive seg ansvaret for kriminelle handlinger ved å gjøre seg selv til viljeløse slaver av rusen.

En annen forskjell er synet på rusmidler. Forskerne ser rusen som kulturelt konstruert, og legger liten vekt på dens kraft i forhold til å etablere mennesker i miljøet. De tidligere misbrukerne ser på effekten av rus som iboende i rusmiddelet, og legger stor vekt på kraften i dette. Svensson mener det er stor forskjell på informantene hans og de tidligere misbrukerne som har skrevet bøker. Mens forfatterne er ressurssterke og har tilgang til miljøer utenfor rusfeltet, er mulighetene til Svenssons informanter atskillig mer innsnevret. Han mener de er mer representative for den typiske narkomane. Men på ett område sammenfaller historiene deres. Rusen er viktig.

”Rundt årsskiftet 1994/95 traff jeg samtlige informanter en gang for et oppfølgingsintervju. Ett inntrykk av mine ti samtaler var at stoffet i seg selv var en betydningsfull årsak til at de fremdeles befant seg i de narkomane verdenene. Det var narkotikaen som var vanskelig å forlate, ikke de personlige relasjonene til menneskene. Stoffene beskrives gjennomgående i positive ordelag, hvilket stod i skarp kontrast til det negative synet de allment hadde på andre narkomane (Svensson 1996: 285, min oversettelse).

En undersøkelse som styrker forskernes syn på rus, ble gjennomført av Lee N. Robins (1993) mellom 1972 og 1974. Hennes oppdragsgiver, Departement of Defense (DoD) ønsket å få oversikt over hjemvendte soldaters narkotikabruk. Robins’ team intervjuet et utvalg soldater idet de skulle hjem fra Vietnam, og fulgte dem opp tre år senere. De hadde også en sivil kontrollgruppe.

Hun fant at hele 45 % av soldatene hadde eksperimentert med heroin mens de var i Vietnam. 20 % hevdet at de var avhengige av heroin mens de var der. Av de 20 % som var avhengige i Vietnam, var det kun 5 % som forsatte å være det etter å ha kommet hjem. De

fleste av disse hadde et avviksmønster fra før de vervet seg. De fleste av de som mottok behandling ble ikke hjulpet av denne, men her var ikke resultatene dårligere enn for den sivile kontrollgruppen. Robins mente dette kunne komme av at de som ble innvilget behandling hadde mange andre problemer, og at det ikke hjalp kun å avvenne dem fra heroin.

Willy Pedersen (1998) har med utgangspunkt i Marvin Zuckermans forskning sett på forbindelsen mellom "sensation seeking" og rusmidler. Sensation seekers er de som har sterkere behov enn de fleste for fart, spenning og nye erfaringer, og vilje til å ta risiko for å oppleve dette.

Pedersen fant tre typer sensation seekers: Den første gruppen kalles TAS etter dens engelske navn; "Thrill and adventure seeking". I denne gruppen er det fysisk risiko som står sentralt, som regel i form av ulike typer risikosport.

Den andre gruppen kalles DIS, etter "Disinhibition". Dette er de sosiale spenningsøkerne. Festing og liberal seksuell adferd er kjennetegn, men de er ikke i opposisjon, verken politisk eller kulturelt.

Den tredje gruppen er de som søker spenning gjennom nonkonform livsstil, blant annet i form av mat, reiser og musikk. De kalles ES, etter "Experience seeking".

Utvalget ble så delt i forhold til om de hadde høy, moderat, eller lav score på hver av de tre dimensjonene. Deretter søkte man sammenhenger mellom score og forholdet til rusmidler. DIS-gruppen hadde den sterkeste sammenhengen mellom høy score og forbruk av alkohol. TAS-gruppen hadde en svak positiv forbindelse. I forhold til hasjrøyking var det DIS- og ES-gruppene som utmerket seg, med den forskjell at DIS-gruppen hadde flere hasjrøykere i sene tenår. Ved begynnelsen av tyveårene hadde dette jevnet seg ut.

Dette er et utvalg av "vanlige" ungdommer, hvis bruk av rusmidler ikke i seg selv indikerer problemadferd, antisosialitet og kriminalitet. Pedersen henviser igjen til Zuckerman, som har knyttet forskning om sensation seeking til forskning på personlighetsforstyrrelser. Sensation seeking i seg selv disponerer ikke nødvendigvis for problemadferd, hvis det ikke opptrer i sammenheng med patologiske personlighetsstrukturer. Den diagnosen som har den sterkeste forbindelsen med rusproblemer og kriminell adferd er Antisocial personlighetsforstyrrelse (ASP). ASP forstås normalt som en psykiatrisk lidelse, som igjen skyldes eller er en funksjon av ekstreme skårer på ulike personlighetsdimensjoner blant annet sensation seeking. De fleste med ASP er sensation seekers, men det er få sensation seekers som har ASP.

Det er utviklet en todelt typologi for rusmisbruk. Type 1 debuterer sent og gradvis, og er avhengig av et miljø av likesinnede. Type 2 debuterer tidlig, bruker rusmidler aktivt, og er

ofte involvert i kriminalitet og vold. De har høy risikotoleranse, og stort behov for spenning. Pedersen nevner Tyrilikollektivet som søker å stimulere sine beboere med aktiviteter som skal erstatte rusmidlene, som rafting og fjellklatring. Her søker man altså å spille opp mot TAS-elementene. En slik erstatningsstrategi reiser, slik jeg ser det, noen problemer. For det første, hva med de som er DIS og ES? Pedersen etterlyser selv dette i forhold til ES'ere, og nevner ulike former for sceneopptredener og østlige meditasjonsteknikker som eksempler på hva som kan brukes. For det andre, vil de som kommer ut av et aktivt behandlingstilbud komme ut til et liv som faktisk er ganske stillesittende og rutinepreget. Det er ikke mange som kan bruke hele dagen på risikosport. Det tredje problemet illustrerer Pedersen selv; Oslo kommune satte opp ramper for skateboarderne, slik at de ikke skulle bruke trapper og gelendere rundt Oslo rådhus. Skateboarderne foretrakk å la rampen stå ubrukt, til fordel for området rundt rådhuset. Legitimiteten var negativ i denne subkulturen. Det var bedre å bli stemplet som avviker av samfunnet ellers, som man kanskje har definert seg selv ut i fra, enn som avviker av ens eget miljø. De sunne aktivitetene som det oppmuntres til på behandlingsinstitusjoner kan nok gi spenning, men vil kanskje lide samme skjebne som Oslo kommunes skateboardramper når de kommer ut til sine gamle venner? Dermed er vi tilbake til betydningen av sosial kontekst i forhold til sosial identitet, som vi skal se på i neste kapittel.

5.2 Sug etter spenning – veien til rus?

Etter Pedersens (1998) typologi er Rolf en type 2-misbruker. Typen kjennetegnes av rask og tidlig debut, liten miljøfølsomhet og befatning med kriminalitet. Rolf var tung rusmisbruker allerede som 15-åring. Han er 38 år i dag. Han beskriver starten på sin ruskarriere som en jakt på spenning, fart og moro. Birger var tyve da han begynte. Han nevner spenning i hverdagen som en viktig faktor. Stoff var ikke vanlig i hans omgangskrets. Karl syntes sine jevnaldrende var kjedelige. Han vanket med de som var eldre enn han, og følte han lå noen hakk før de som var så gamle som han. Fem av mine informanter, altså halvparten, nevnte jakten på spenning som initierende rusmotiv. Rusen var en del av spenningen, men ikke hele spenningen. Innbrudd, villmannskjøring med bil og motorsykkel, og det å bli jaget av politiet krydret hverdagen. Espen forteller:

...hver gang jeg traff politiet, så var det noe. Det var ganske irriterende, jeg kunne liksom ikke gå noen plass uten at det blei et oppstyr rundt det. Og det er klart at jeg la jo mye opp til det sjøl. Og samtidig så var det jo litt av moroa, det var spenning, på en måte.

Espens syn på den perioden av livet er klart farvet av at han er ferdig med den. Litt senere sa han at han ikke unte sin verste fiende elendigheten i livet han hadde levd. Jeg utfordret ham på det:

Men du syntes det var kult, da du drev med det?

Ja, det var det. Jeg syntes det var spennende med litt politijakter og det adrenalinkicket som jeg fikk på det. Samtidig som det var rus. Rusen styrte hele livet.

Mine informanter har ikke blitt testet i forhold til hvilken type sensation søker de er. Likevel er det grunn til å reflektere over hvordan den skalaen passer på denne gruppen. Kanskje det burde lages en egen avviksskala? Flere av mine informanter har trekk som kan plassere dem i TAS-gruppen. Fysiske utfordringer, som halsbrekkende stunts i bil og på motorsykkel, tyder på det. Det å bli jaget var spennende. Rus gir også et kick. Da jeg spurte Ronny om det var noe han gjorde nå som minte om ruskicket, var det eneste han kunne komme på en gang han nesten hadde havnet i en kjedekollisjon på E-18. Selv om livet de levde som rusmisbrukere var ganske vilt, lever de fleste av dem et liv uten fysiske utskeielser i dag. Unntaket er Rolf, som er en aktiv løper. Han vil ikke være med på at det er en erstatning for rusen. ”Rusen bryter ned, løping bygger opp”, sier Rolf. Han anser ikke løpingen som en ruserstatning fordi han ser den som positiv, og rusen som negativ. Jeg mener likevel å se likhetstrekk. Dette med å presse seg og bryte personlige grenser ser ut til å være en gjennomgangstone hos ham. Da jeg spurte ham hva årets høydepunkt hadde vært, nevnte han først sitt eget bryllup, for så å fortelle om hvordan han hadde satt ny personlig rekord og kommet på 12. plass av 2 700 løpere. Kanskje det å hevde seg på den måten metter noe av det samme i ham som ruslivet gjorde?

DIS-gruppens festgladhet kan kanskje passe bedre. Tidlig rusdebut kan tyde på det. Forholdet til kvinner like så. Mange av informantene hadde ikke ”fast følge”, men så kvinner som forbruksvare. Problemet er at i den offisielle definisjonen er DIS-gruppen ikke kulturell eller politisk opposisjonell. Mange av informantene var med i miljøer som var i kulturell opposisjon ved sin blotte eksistens. Kanskje en høy score på begge skalaer gjør at det tipper over? Som rusfrie har de i dag lagt festingen bak seg. De fleste har kone og/eller barn som opptar deres tid. Festløvene har blitt lam.

Den siste gruppen, ES, betegner de som søker en nonkonform livsstil. Denne gruppen eksperimenterer med mat og musikk, og liker å reise. Heller ikke her passer informantene helt inn. Riktignok var deres livsstil særdeles nonkonform, men det var ikke noe mål i seg selv å være det, det bare ble slik. Og selv om de som gruppe er nonkonform i forhold til samfunnet rundt, var deres adferd konform i forhold til eget miljø. Petter ville kanskje vært en ES. Han vokste opp med punken og var musiker selv, men den siden av ham lå brakk da han ruste seg aktivt. Nå spiller han i tre punkband.

Spenning er altså en sterkt motivasjonsfaktor i forhold til å begynne på en ruskarriere. Men mange opplever at rusen er som Hotel California; "You may check in at any time you want, but you can never leave..."

5.3 Rusens lenker, rusens trøst

Som vi så i over, la forskerne liten vekt på rusens evne til å holde folk fast i seg selv, mens beretninger skrevet av tidligere rusmisbrukere sier at rusen styrte alt. Halvparten av mine informanter brukte uttrykk som "rusen styrte alt" og "slaveri".

Selv om informantene hevder at rusen styrte livet deres, var det ikke konstant rusing som dominerte. Perioder med konstant rus ble avløst av arbeid og dobbeltliv. Petter opprettholdt et dobbeltliv mesteparten av tiden, det var ikke før den siste tiden før han la seg inn på Evangeliesenteret at han gikk på gaten og tigget penger til stoff. Petter, og de andre som beskrev seg som "styrt av rusen" beskrev forholdet til rusmidlene som en slags trakt. De valgte selv å gå inn, men så satte de seg fast. De begynte med å bruke rusmidler, men så brukte rusmidlene dem. Kan det være et forsøk på skape distanse til avvikende handlinger, slik Svensson (1996) sier? Det passer ikke helt med mine funn. Informantene unnskyldte ikke innbrudd og grove brudd mot vegtrafikkloven på bakgrunn av rusen, tvert imot, det var noe de syntes var morsomt.

Ikke alle så seg som slaver av rusen. Rolf, for eksempel, sa han likte å ruse seg, likte å leve et vilt liv. For Ronny var vennene og miljøet like viktig som rusen, selv om han anførte at man blir avhengig, på lang sikt.

For Rolf var rusen høyder og gode følelser. Nedsiden var frykten for politi og andre mennesker når han kom ned igjen. Men ikke alle beskriver rusen som et kick. For andre var det en måte å flykte fra vonde tanker og følelser. Birger beskriver det slik:

Rusen ga nok fred, frihet og den ga deg anledning til å slippe å tenke på det som var smertefullt. Kanskje først og fremst, rusen var en hvilepute i forhold til andre praktiske måter å få slutt på smertene kanskje.

Forholdet til rusen var ambivalent. Det var en tvang, men det gjorde godt, enten gjennom å gi rush, eller å gi fred. Nå har de ikke rusen lenger. Har de byttet den ut med noe annet?

5.4 Savn, substitutt eller begge deler?

Man kan ofte høre forkynnelse som presenterer kristen tro som en erstatning for rus. Lise Karlsen sa til *Ennå er det håp!* (april 2004):

”Sannsynligvis har de det felles at de søker noe som er annerledes i utgangspunktet. Spenning, eller hva man skal kalle det. Vi kan tilby Jesus, og noe mer spennende kan du ikke få...”

Er Jesus noe som er kommet i stedet for rusen? I så fall kan man lure på hva som skjer når man kommer ned. Smith-Solbakken og Tunglund uttrykker bekymring:

”Men for noen kan det synes som om en religiøs omvendelse eller en forelskelse blir en ny rus. Gud og kjærlighetsrus blir som en erstatning for dop. Når den første forelskelsen og omvendelsens lykkerus blekner er det mange som faller tilbake til det gamle. For enkelte blir dette en skikkelig nedtur som de har vanskelig for å komme seg opp fra. For andre blir dette også en slags evig runddans.” (1997: 146-147)

Som eksempel nevner de Ole, som er kommet inn i en runddans mellom frelsesopptur, nedtur og sprekk, og tilbake igjen.

Informantene i min undersøkelse var i liten grad villige til å akseptere at Jesus er et russubstitutt. Unntaket var Trygve:

Er det noe du gjør nå som minner om rusen?

Ja, det å oppleve møter, oppleve Jesus, kjenne at han virker, kjenne at han er der. Det blir en virkelig rus, det blir en sannhet. Den rusen i alkoholen gir en sløva tilstand. E visste at e ikkje hadde kontroll i det heile tatt. Det å oppleve Jesus, oppleve kraften og oppleve de tegn og under han gjør i hverdagen. Få øyan opp for det hver einesta dag.

Dette kan komme av at Trygve er den ”ferskeste” av informantene. Han er i dag arbeider ved et ettervernssenter, men kom selv inn på senteret som beboer i påsken 2003. Jesus-rusen avtar med årene. Den har nok likevel sin funksjon. Birger, som har vært rusfri i syv år, gir en beskrivelse av hvordan frelsesrusen ledet ham til trygghet og ro:

Jeg hadde jo en sånn voldsom frelsesopplevelse. Jeg på en måte var jo helt oppslukt av min egen frelse, at jeg var blitt tilgitt, at alle mine synder var meg forlatt. Det var jo så mektig at jeg, jeg var jo på måte i en slags gispende rus i en tre, tre og et halvt års tid, som var helt sånn voldsom og som bærte meg ut av det gamle livet, og inn i det livet som jeg har fått lov å leve nå, da. Så jeg har et veldig avslappa forhold til, plutselig har jeg, fått lov å senke skuldrene, få lov å være meg sjøl. Fått lov å være, ja, far for barna mine og ta vare på mitt eget liv.

For Birger har altså rusaspektet ved frelsen blitt tonet ned. Nå er det trygghetsaspektet som er viktig:

For meg da, så har det liksom kommet andre ting inn og, og jeg ha'kke det kjempebehovet nå til å tviholde på Jesus. For jeg veit at han har tak i meg, skjønner du hva jeg mener? Jeg er i trygge hender og jeg blir tatt vare på og jeg, jeg kan sukke til han hvis jeg har behov for det, og jeg blir møtt på de behova der, og det, det er på en måte nok, akkurat nå.

Fredrik anser at Jesus har gitt ham det han søkte i rusen, men aldri fant:

Det må være et ordentlig realt møte med Herren. Men det er mye bedre enn det rusen noen gang ga. Rusen gjorde meg aldri salig, det har Herren gjort, skjønner du forskjellen? Eg vil ikkje sammenligne Jesus med rus på noen måte. Det er klart at eg søkte i rusen for å bli salig og lykkelig, er du med?

Selv om han sier dette, er det nok ikke Jesus i forhold til ham selv som gir ham størst glede, eller salighet, om du vil. Fredrik er bestyrer på et senter, og er aldri så ivrig som når han snakker om å hjelpe rehabiliterte rusmisbrukere ut i arbeidslivet. Han sa det ikke eksplisitt i intervjuet, men helheten gir meg en mistanke om at *det* er mer et russubstitutt enn ett enkelt møte. I så fall er han ikke alene. Både Karl og Nils trakk frem gleden ved å hjelpe andre da

jeg spurte dem om de gjorde noe som minnet om ruskicket. De andre koblet ikke rusen med å hjelpe, men gjorde det klart at det å hjelpe andre gav dem glede og gjorde livet meningsfylt. I en artikkel jeg leste i VG om tidligere rusmisbrukere ble en av dem sitert: *”før var jeg avhengig. Nå er andre avhengig av meg.”* Og det er kanskje det ultimate russubstitutt? Nils jobber for Evangeliesenteret døgnet rundt, i følge ham selv legger han inn nesten to årsverk i året, noe han har gjort de siste femten årene. Han har til og med gjennomgått et samlivsbrudd fordi han prioriterte arbeidet for senteret.

Tanken på Jesus og det å hjelpe ande kan gi glede og mening, men hva med når de tunge dagene kommer? Banker savnet av rus på døren, og i så fall, hva gjør de? Da jeg spurte informantene om de noen gang savnet rusen, svarte alle nei, unntatt Karl. Tunge dager, utløst av manglende tillit fra folk i omgangskretsen, kunne lede til tanker om å ta den ”letteste utvei”. Da jeg fulgte opp med å spørre om tanken på rus aldri dukket opp, fikk jeg mer nyanserte svar, som var i tråd med det Karl hadde sagt. Biernackis (1986) religiøse informanter brukte bønn som mottrekk når tanken på rus dukket opp. De jeg snakket med, gjorde i liten grad det. Ronny er representativ:

Ja, altså, kristne folk bruker mye uttrykket ”ta tanken til fange”²³, og det er det jeg gjør da.

Ber du, eller noe sånt?

Nei, jeg ber ikke så fryktelig mye, jeg tenker sånn at ”dette har jeg drivi med en gang, jeg driver ikke med det lenger, men dette har jeg gjort en gang, nå veit jeg hva det er, og dette gidder jeg ikke mer, det er helt utelukka”. Jeg har faktisk ikke kommet opp i så vanskelige situasjoner at jeg har vært nødt til å be, det har jeg ikke. Mye går ut gjennom prat og sanne ting, da, får lufta tankene med andre folk, som veit hva jeg prater om.

Andre har investert mye i sin nåværende livsstil gjennom arbeid, ekteskap og kristent felleskap, og dreier tankene inn på hva de risikerer å miste hvis de gir etter for rustanken. Uansett opplever de det viktig å kunne snakke med noen de stoler på, når de har det tungt.

²³ Ronny refererer her til 2 Kor 10,3 – 5, som lyder slik: ”Vi lever som mennesker, men vi kjemper ikke som mennesker gjør. For våre våpen er ikke fra mennesker, men de har sin kraft fra Gud og kan legge festninger i grus. Vi river ned tankebygninger og alt stort og stolt som reiser seg mot kunnskapen om Gud, og vi tar hver tanke til fange under lydigheten mot Kristus.”

Hvilket forhold har de så til legale rusmidler, som tobakk og alkohol i dag? Pinsebevegelsen generelt har et restriktivt syn på bruk av dette. Bruk av dette forbindes med verdslighet. Alkohol blir heller ikke tolerert på Evangeliesenteret. Det er annerledes med tobakk. Solvoll (1999) gjorde feltstudier på flere evangeliesentre, og observerte at de fleste røykte. Mine informanter var intet unntak. Noen av dem unnskyldte seg, og mumlet om at de "ikke var helt fri ennå". Andre hevdet de hadde blitt "løst" fra både narkotika, alkohol og tobakk da de ble frelst. Ingen, bortsett fra en, drakk noensinne alkohol og det hadde gått fem år fra han sluttet å ruse seg til han unte seg "en øl i varmen".

5.5 Oppsummering

Jakten på spenning ble en port inn til ruslivet for mange av mine informanter. Det er likevel ikke noen forklaring på deres rusmisbruk. Mange kan være spenningssugne uten å havne på skråplanet, som de gjorde. Det virker også som spenningssuget avtar med alderen. De ville stuntene som preget livet deres i fortiden har de lagt bak seg, om enn med et visst vemod. Nå er det rutiner som preger hverdagen, og de virker fornøyd med det.

Når de først hadde begynt å ruse seg, så de fleste seg som slaver av rusen. Likevel hadde de av og til "ferie" fra slavetilværelsen, blant annet gjennom fengselsopphold. Hadde det vært rusen de var slaver av, hadde det vært naturlig å anta at de hadde erstattet rusen med aktiviteter som ga tilsvarende "kick". Men det var nok heller slik at "kicket" dekket over et dypere behov. Å bli frelst var et kick som fungerte som en katapult ut av ruslivet, men det gikk etter hvert over, og med tiden er det trygghet, ro, og frihet fra angst som er det viktige.

Savn av rus kan dukke opp i situasjoner som fremkaller følelsesmessige forstyrrelser, som konflikt og konfrontasjoner, eller i perioder med mye stress. Motstrategien er som oftest å reflektere over hva som er investert i den rusfrie livsstilen i dag, og at dette vil gå tapt ved å gi etter for russavnet. Forholdet til legale rusmidler er restriktivt. En fortalte han kunne ta seg en øl nå og da, men de andre smaker aldri en dråpe. Forholdet til tobakk er mer løssluppet, ca. halvparten av informantene røyker.

I dette kapitlet har vi sett på informantenes forhold til rusmidler. Vi har sett at det kun i begrenset grad kan sies at de har byttet ut alkohol- eller narkotikarus med "Jesusrus". Derfor skal vi i neste kapittel se på hvordan de ser på seg selv i forhold til sine omgivelser, og hvilken betydning det har hatt for deres liv. Vi skal se på fenomenet "sosial identitet" i forhold til "sosiale verdener".

Kapittel 6 Sosiale identiteter og sosiale verdener

Nå holdt hun på igjen. Trygve krympet seg. Hvordan kunne hun si noe sånt? "Alle som trodde på bibelen var idioter!" "Hvis du tror på Jesus er du hjernevaska!" Han visste det ikke var sant. Han visste at det ikke var slik. Han trodde jo selv, innerst inne. Han ville protestere, slå neven i bordet, si "Nei! Det er feil!" Men hvem var han? Trygve tok en stor slurk av halvliteren, og stirret ned i bordplaten. Det toget var gått for lenge siden. Hvordan kunne han stå opp for Jesus, han som bare var et fyllevrak? Han var alt for langt hjemmefra til å finne veien tilbake. Han hadde brukt opp all nåde han hadde fått. Det var for sent...

Trygves fortelling illustrerer Biernackis (1986) poeng om at vi har flere sosiale identiteter, men at de kan være passive i kortere eller lengre tid. I denne situasjonen opplever Trygve at hans slumrende, kristne identitet rører på seg, men han opplever seg ikke verdig til å leve den ut. En annen identitet som han i perioder opplevde seg utestengt fra på grunn av alkoholmisbruket, var farsrollen. Av og til greide han å ta seg sammen så han kunne ha kontakt med sine seks barn, men ofte var det drikking som gjaldt – på kvelden. For på dagtid var som regel Trygve på jobb. Han var rørlegger, og reiste mye rundt på forskjellige oljeraffinerier. Til tross for intensiv drikking, var det bare én gang han ble stoppet i porten og sendt hjem. Dagen etter slapp han inn igjen.

I dette kapitlet skal vi se på hvordan informantenes ulike sosiale identiteter har gitt seg ulike uttrykk gjennom livet. Vi skal se om vi finner spor av den kristne identiteten de har nå, i deres tidlige historie. Vi skal også se i hvilken grad de ivaretok flere identiteter mens de ruset seg, og hvilke relasjoner som har vært til nytte og kanskje til hinder i deres nye liv.

6.1 Teoretisk ramme

Svensson(1996) henter teoretisk rammeverk fra Biernackis (1986) studie av heroinmisbrukere som slutter med dette på egen hånd. Grunnlaget er at mennesker handler i forhold til hvem de tror de er, mens de vurderer mulig og faktisk respons fra andre. Dette er igjen inspirert av Mead (1934), som jeg vil komme tilbake til nedenfor.

Videre hevder Biernacki at voksne i dagens komplekse samfunn har flere sosiale identiteter. De dannes i forhold til ulike relasjoner med ulike mennesker. Noen identiteter er relativt stabile, for eksempel de som er knyttet til slektskap, mens andre er mer flyktige. De viktigste relasjonene er til referansegruppene, som danner malen for vurdering av adferd.

Disse gruppene kan være reelle eller innbilte. Helle (1996) nevner at subkulturer ofte har negative referansegrupper, altså at de definerer seg selv i forhold til grupper de er i opposisjon til. Dette korresponderer med Thorntons (1997) beskrivelse av subkulturer som nevnt i kapittel fire.

De sosiale identitetene korresponderer med ulike sosiale verdener. De sosiale verdenene er grupper av mennesker forenet av felles perspektiver, interesser og måte å snakke på. De ulike sosiale identitetene må aktivt utøves i forhold til hvilken sosial verden man opererer i. Noen identiteter trekkes frem, andre holdes i bakgrunnen. Dette fordi ulike sosiale identiteter har ulik verdi i ulike sosiale verdener. Biernackis eksempel er at misbrukeridentiteten kan ha høy verdi blant unge rockemusikere og andre misbrukere, men liten prestisje blant familiemedlemmer, og vil dermed ikke vektlegges i en familiesituasjon. For mange misbrukere blir misbrukerverdenen den dominerende, bånd til personer i den konvensjonelle verdenen blir brutt, og rusmiljøet blir referansegruppe. Dette er ikke tilfelle for alle som er med i Biernackis studie. Han fant at mange opprettholdt, om enn latent, andre identiteter enn misbrukeridentiteten, og at de ikke ble låst inn i avhengighetsverdenen i den grad at det medførte eksklusjon fra deltagelse i andre verdener. Hos Svensson derimot, er misbrukerverdenen den dominerende, og forsøk på å etablere seg i den konvensjonelle verden strander fordi den sosiale identiteten ikke passer inn. Den er fortsatt preget av rusmiljøets normer for adferd.

Biernacki fant tre hovedmåter hans informanter kom seg ut av rusmisbruket. Alle handler om at misbrukeridentiteten kommer i bakgrunnen og forandres i forhold til andre identiteter. En persons vei ut kan skje på en eller flere måter. Den første måten er å skape en ny identitet. Misbrukeren arbeider aktivt med å bygge en ny identitet, som ikke har eksistert før. Den andre måten er å vende tilbake til en identitet som ikke har blitt ødelagt av misbruket, men som har ligget brakk. Den tredje er å utvide en identitet som fantes i misbrukertiden til å bli hovedidentitet.

Et problem med Biernackis identitetsteori er den er statisk, den har mistet den dynamikken som kjennetegner Meads (1934) individforståelse. Biernacki mangler begreper for å redegjøre for hvorfor en identitet fortrenger en annen identitet. La oss derfor gå tilbake til Mead og se hva vi kan finne der. Ifølge Mead er selvet relasjonelt, og delt i to faser; ”jeg” og ”meg”. Når Mead sier at selvet er delt i faser, mener han at selvet ikke er en permanent egenskap, men at de ulike delene opptrer i erfaringen på ulike tidspunkt.

”Meg” ser seg selv i forhold til samfunnet rundt seg og handler der etter. Mead er opptatt av at dette er en bevisst prosess. Refleksiv eller instinktiv handling er ikke et resultat

av at ”meg” handler, eller rettere sagt, opptrer i erfaringen. ”Meg” representerer sitt samfunns verdier, og den typen erfaring som samfunnet gjør mulig. ”Meg” er et vanemessig, konvensjonelt individ, i forhold til sitt samfunn. Her er det viktig å huske at en person kan være med i ulike samfunn på ulike måter og i ulik grad. Dermed vil det være flere ”meg”, alt etter hvilke grupper man interagerer med.

”Jeg” gir respons til samfunnet rundt, og den responsen gjør samfunnet litt annerledes, noe som igjen forandrer ”meg”. Et geni, som for eksempel Einstein, er i følge Mead en person hvis ”jeg” har gjort varige og dyptgripende forandringer i samfunnet. Dette er dynamikken i Meads system, forandringer er gjort mulig ved at ”jeg” hele tiden vil gi en respons til samfunnet, som medfører endring, som igjen vil endre ”meg”. I særlige tilfelle kan ”jeg” overskride både ”meg” og den gruppen det er tilknyttet, og knytte seg til en ny, større gruppe, noe som medfører et nytt ”meg” i forhold til dette igjen. Dette er den type erfaring nyomvendte har:

”Det er følelsen av å høre til fellesskapet, av å ha nær relasjon med et uendelig antall mennesker som hører til samme gruppe” (Mead 1934: 219).

De fleste religiøse ledere, i alle fall de som er karismatiske i Webers (1971) forstand, har gjennomgått en slik erfaring. De fleste som har en slik erfaring vil kanskje bli et konvensjonelt medlem av den nye gruppen. De som blir ledere vender tilbake til sin gamle gruppe med et ønske om å forandre den, med det resultat at det dannes en ny gruppe, tilknyttet den overskridende gruppen.

Ludvig Karlsen kan sies å være en slik leder. Han gjennomgikk, som beskrevet i kapittel to, en omvendelse der han ble en del, ikke bare i det kristne fellesskapet, men etter egen erfaring også fikk felleskap med Gud selv. Ludvig har blitt en leder for andre med tilsvarende bakgrunn som han, og en som har formet et samfunn som legger til rette for samme overskridende opplevelse som han selv hadde. Man kan dermed spørre om Evangeliesenterets beboere virkelig opplever en overskridende opplevelse, eller om det bare er deres ”meg” som tilpasser seg et nytt miljø. For mange er det nok slik. Angell, som gjorde feltarbeid der til sin doktoravhandling (1994), sa (personlig samtale) at han var overrasket over hvor raskt beboere tilpasset seg de religiøse uttrykkene på Evangeliesenteret. Andre har en opplevelse som varig endrer livet deres, og som de bærer med seg for alltid. Her hører mine informanter hjemme. Hva skiller dem fra de andre? Hvis vi skal anvende Meads ”meg”

på en av Biernackis veier ut av rusmisbruk, har de kanskje et ”meg” som inneholder religiøse elementer som ligger brakk eller har en underordnet stilling?

Hvis dette er tilfellet, kan man altså si at noen er predisponert for visse overskridende erfaringer. Men å være predisponert til noe betyr ikke at man erfarer noe. Hva utløser erfaringen? Mead vil si at ikke en gang å erfare noe er nok, man må være bevisst sin egen erfaring for at den skal være gyldig. Så vi kan omformulere; hva skaper bevisstheten om en særskilt erfaring?

Scott (1992) mener nøkkelen til å analysere erfaring er å finne hvilken historisk betingede diskurs den er produsert av. I følge Scott er det ikke individet som *har* erfaringer, men erfaringene som skaper individet. Siden erfaringen først skapes av diskursen, følger det av dette at hun mener at individet er et produkt av diskurs. En tradisjonell måte å tolke en overskridende opplevelse, som en omvendelseserfaring, vil i følge Scott være å se det som å komme til seg selv, å kjenne igjen sin egentlige identitet, som en alltid har delt med andre som tilhører samme fellesskap. Scott vil ikke se det som en oppdagelse av sannhet, men som en erstatning av en tolkning i forhold til en annen.

Smith (1999) er kritisk til en slik diskursiv determinisme, hun hevder at resultatet blir en verden der det aldri skjer noe. Der Scott sier at diskursen skaper erfaringen, sier Smith at erfaringen skaper diskursen, eller mer presist; diskursen går i dialog med lokale hendelser for å skape erfaring. Smith sammenligner dette med å bruke et kart for å finne veien. Kartet er en diskurs, men har bare mening om det brukes opp mot det som det refererer til, og dialogen mellom kartet og hendelsene skaper erfaringen.

Ludvig Karlsens historie kan kanskje ses på som et ”kart” som mine informanter har gått i dialog med, og funnet meningsfylt for sitt liv. Kanskje det har bidratt til å skape deres omvendelseserfaring? Via Ludvig har de funnet ”kartet” han knyttet seg til. Dette kartet fant han kanskje gjennom sine foreldre. Disse ”kartene” kan sies å ha en felles basis i en skreven tekst, Bibelen. Fortellingen som peker seg ut som et grunnlag for mange historier om omvendelse, er lignelsen om den bortkomne sønnen. Den finner vi Lukas 15, 11 – 32:

”Jesus sa: En mann hadde to sønner. Den yngste sa til ham: ”Far, gi meg den delen av formuen som faller på meg.” Han skiftet da sin eiendom mellom dem. Ikke mange dager etter solgte den yngste sønnen alt sitt og drog til et land langt borte. Der sløste han bort alle pengene i et vilt liv. Men da han hadde satt alt over styr, kom en svær hungersnød over landet, og han begynte å lide nød. Han gikk da og tok arbeid hos en mann der i landet, og mannen sendte ham ut på markene for å gjete svin. Han ønsket bare å få mette seg med de belgene som grisene åt, for ingen gav ham noe. Da kom han til seg selv og sa: ”Alle arbeidsfolkene hjemme hos min far har mat i overflod, mens jeg går her og sulter i hjel! Jeg vil bryte opp og gå til min far og si: Far, jeg har syndet mot

Himmelen og mot deg. Jeg fortjener ikke lenger å være din sønn. Men la meg få være som en av leiekarene dine." Dermed brøt han opp og drog hjemover til sin far. Da han ennå var langt borte, fikk faren se ham, og han syntes inderlig synd på ham. Han løp sønnen i møte, kastet seg om halsen på ham og kysset ham. Sønnen sa: "Far, jeg har syndet mot Himmelen og mot deg. Jeg fortjener ikke lenger å være din sønn." Men faren sa til tjenerne: "Skynd dere! Finn fram de fineste klærne og ta dem på ham, gi ham ring på fingeren og sko på føttene. Og hent gjøkalven og slakt den, så vil vi spise og glede oss. For denne sønnen min var død og er blitt levende, han var kommet bort og er funnet igjen." Og så begynte festen og gleden. Imens var den eldste sønnen ute på marken. Da han gikk hjemover og nærmet seg gården, hørte han musikk og dans. Han ropte på en av tjenerne og spurte hva som var på ferde. "Din bror er kommet hjem," svarte han, "og din far har slaktet gjøkalven fordi han har fått ham frisk hjem igjen." Da ble han sint og ville ikke gå inn. Faren kom ut og prøvde å overtale ham. Men han svarte: "Her har jeg tjent deg i alle år, og aldri har jeg gjort imot det du sa; men meg har du ikke gitt så mye som et kje så jeg kunne holde fest sammen med vennene mine. Men straks denne sønnen din kommer hjem, han som har brukt opp pengene dine sammen med skjøger, da slakter du gjøkalven for ham!" Faren sa til ham: "Min sønn! Du er alltid hos meg, og alt mitt er ditt. Men nå skal vi holde fest og være glade. For han, din bror, var død og er blitt levende, han var kommet bort og er funnet igjen".

Det er flere elementer her som kan peke hen i mot Ludvigs og mine informanternes fortellinger. Den første delen av fortellingen handler om oppbrudd. Ludvig hadde et tidlig møte med kristen tro, som han forlot. Finner vi noe tilsvarende hos mine informanter? Det skal vi se på nedenfor. Sønnen dro av gårde og levde et "vilt liv" noe vi husker at Ludvig også gjorde, som første stadium fra kapittel to.

Det neste som skjer i historien er at sønnen går tom for penger, moroa tar slutt, og han når bunnen. Han "kommer til seg selv"²⁴, altså stadie to i Ludvigs fortelling. Den følges umiddelbart av en beslutning om å vende tilbake til farsgården, som vi kjenner som stadie tre. I sangteksten som innleder kapittel to, leser vi om "kamp og strid". Sønnen i fortellingen over møter en sur og misunnelig storebror. Ludvig har nok møtt noen slike, men snakker ikke så høyt om det.

²⁴ Scott ville ha sagt at han kom til en ny tolkning av sin livssituasjon, men man kan spørre seg om ikke erfaringen av å gjete svin skapte tolkningen av å være på bunnen heller enn at tolkningen skapte erfaringen. Med Smith kan vi kanskje si at han gikk i dialog med minnet om tilstanden på farsgården, og tolket erfaringen sin i lys av dette og hans nåværende situasjon.

6.2 Spor av tro

I kapittel to så vi at Ludvig Karlsen hadde foreldre som etter hvert ble kristne og at han selv hadde en kristen omvendelse i unge år. Lignelsen over gir bildet av en sønn som forlater farsgården. Hvordan er bildet med hensyn til informantene?

Samtlige av informantene hadde en eller annen form for tilknytning til kristen tro i sin barndom, enten sterk ved at de trodde selv, eller svakere ved at de hadde kristne besteforeldre. Trygve hadde en sterk tidlig tilknytning til kristen tro. Han ble med foreldrene og besteforeldrene på kristne møter, blant annet i Sarons Dal. Som trettenåring ble han døpt. Skuffelsen over baktalelser innad i menigheten, kombinert med jakten på fest og moro, førte ham på avstand fra miljøet, og han begynte å drikke. Likevel har den kristne troen ligget latent i ham, noe som han mener har vært med på å bevare ham fra kriminalitet og narkotika:

Det som e fikk av Jesus tidlig i tenåra, det har vært med å bevare me på mange, i mange ting, som ikkje e har gjort, som e har følt på meg; ”dette er ikkje riktig å gjør, dette er ikkje bra, dette er feil”, e har trukke me unna i stedet for. Og det med narkotika, det at e ikkje har blitt sprøytenarkoman, det er bare nåde. E har røkt hasj to ganger i mitt liv, men det var, det va’kkje noe greier for me i det hele tatt. Men det tror e er rett og slett Gud som har stoppa me, ja det tror e, det er e helt sikker på.

Som vi så i forrige kapittel, hadde dette konsekvenser for Trygves status i miljøet. I Trygves tilfelle var altså den kristne identiteten så pass sterk at den innskrenket misbrukeridentiteten hans, selv om det medførte en sosial kostnad for ham.

For andre kunne et sterkt, tidlig møte med kristen tro få motsatt effekt. Rolf og Petter, som begge er i slutten av 30-årene, begynte å ruse seg i 15-års alderen. Det er fem, seks års siden de hoppet av ruskarusellen. I begynnelsen av 20-årene hadde de opphold på kristne rehabiliteringsinstitusjoner²⁵, der begge tok del i ”hele den kristne pakka”, for å låne Petters ord. Den kristne identiteten deres var likevel ikke sterk nok utenfor den kristne kokongen de befant seg innenfor på sentrene. Det virker nesten som om rusidentiteten, som i den perioden hadde vært undertrykt, krevde enda større plass i livet deres når de kom ut. Petter forteller:

²⁵ Rolf var på Evangeliesenteret, mens Petter var på et senter i regi av Ungdom i Oppdrag, som etter Angells (1994) modell også er soteriologisk, altså at porten til et rusfritt liv går gjennom frelsen.

Det gikk jo galt med en gang. Det var jo bare på toget nedover så, tror ikke det var gått mer enn ti minutter fra jeg var nede på stasjonen før noen røyka en pipe med hasj med meg, og jeg drakk vin og sånn, så jeg bare datt av toget når jeg kom på stasjonen. Da var det et helvete, altså, det var harde år ,i stigende grad.

Rolf hadde samme erfaring:

Så da, da datt jeg utpå igjen og det var verre enn før, kan du si, da ga jeg mere faen, for å bruke det ordet. Det blei enda verre, enda mere stoff og mye, dypere, hardere ting, kan du si, som begynte å skje... Da glemte jeg detta med Jesus. Det hadde ikke fått så sterkt feste i livet mitt.

For Rolf var altså den kristne identiteten i helt i dvale i denne perioden. Petter opprettholdt en kristen tro:

Ja, jeg har alltid vært en snill fyr, kanskje altfor snill, har delt ut av det jeg har og gitt bort, sjenka kaffe og har hatt litt sånn Evangeliesenteret rundt meg hjemme, prata veldig mye om Jesus, sånn sett, selv om jeg rusa meg da. Jeg lengta veldig etter det. Kunne sitte både en og to og tre netter på samme sted og lengte etter det kristne.

Mead ville kanskje sagt at dette skjedde fordi ”meg” tilpasset seg det miljøet de vanket i, og at et ”jeg” ikke hadde slått tilstrekkelig igjennom i forhold rusmiljøet. Scott ville vel sagt at de ulike miljøene var preget av forskjellige diskurser som gav forskjellige erfaringer. Men det sier ingenting om hva som er forskjellen mellom den tidlige omvendelsen, som ikke holdt stand i rusmiljøet, og den senere, som gjorde det. Flere informanter nevner nødvendigheten av å virkelig nå bunnen for en ekte omvendelse, noe vi skal se eksempler på i neste delkapittel. Dette korresponderer med første stadie i Lise og Ludvigs fortelling.

Andre har hatt en fjernere forbindelse med kristen tro. Ulf, for eksempel, har en sporadisk kristen bakgrunn:

Altså, jeg har jo vært på møte med han, han Aage Samuelsen, Aage, ja, sånn i ungdommen. Og så har vi jo et bedehus her nede, som vi kunne stikke innom som guttunger og ha det litt moro. Men ellers sa ha'kke jeg no sånn, ha'kke no sånn forhold til det. Foredra mine e'kke kristne og ingen andre i familien.

Karl hadde en bestefar som var pinsevenn, og Fredrik hadde en bestemor han visste ba for ham. Alle kan fortelle om spor av tro. Er det en betingelse for å ta opp igjen troen i voksen alder? Kanskje ikke, men det er nok en hjelp i at ”kartet” de styrer livet etter stemmer med terrenget som er deres hverdagsliv. For å si det med Mead, kanskje det at de hadde et større eller mindre ”meg” som kunne gi gjensvar til Evangeliesenterets kristne miljø, igjen kunne spore deres ”jeg” til den overskridende erfaringen det var å omvende seg, og å knytte kontakt med ikke bare andre kristne, men med Gud selv. Eller for å sette det i lys av lignelsen om den bortkomne sønnen; hvordan kan du vende tilbake til et sted du aldri har vært?

6.3 Veien hjem – en ny start

Det var dialogen mellom minnene fra farsgården og hans opplevelse av sin nåværende situasjon som fikk sønnen til ”å komme til seg selv” og beslutte seg for å vende hjem. Har arbeidet som svinегjeter og fikk ikke annen lønn en muligheten til å spise fra svinenes trau. For en jøde er det vanskelig å forestille seg at man kan synke lavere enn det. Ludvig Karlsen var i ferd med å miste sin familie, og han hadde bestemt seg for å ta sitt liv, da han vendte om. De fleste av mine informanter ”så lyset” da det var som mørkest. Disse fortellingene skal vi møte nå, ved tre representative bidrag:

Etter den dramatiske biljakten som innledet kapittel fem, var Rolf en jaget mann:

Ingen ville ta meg i mot fordi polti var etter meg over alt. Da hadde jeg kjørt linja ut, på en måte. Jeg var helt knekt som menneske. Jeg gikk rett inn på poltikammeret og meldte meg sjøl, sa det som det var, blei putta i fengsel. Og der, på en måte, hadde jeg kjørt linja ut, med livet som rusmisbruker. Og mens jeg sitter på fengselscella, så setter jeg på TV en kveld. Og så begynner dem å synge om Jesus. Og inn på cella, så kjenner jeg en mektig fred som kommer. Og Jesus kalte meg tilbake, han ville ha hjertet mitt, han ville hjelpe meg. Jeg åpna hjertet mitt og ga Jesus alt og sa: ”Nå må du ta over, Jesus, sett meg fri, dette greier jeg ikke mer.

Birger opplevde et akutt meningstap:

...var i en sånn livssituasjon at vi ikke hadde noe mer å gå på, vi hadde mest lyst til å dø, og så ikke noe håp, hadde ikke noe håp igjen. Vi fikk lov til å treffe barna våre fem timer i måneden, hvis vi var i stand til det, og vi levde et liv som var uten håp, og uten mening. Rusen

var en så stor del at det var liksom ikke noe mer igjen. Det var ikke der, vi var utslitt, utslitt, og trette og mette, og hadde ikke noe mer å, hadde ikke mer gnist igjen. Vi levde hver dag med masse dop og gikk bare fra den ene overdosa til den andre, sa liksom aldri stopp. Det va'kke no glede igjen, ingen mening, så fikk tilbud om senter, og i det hele tatt, tok det siste, prøvde å gripe det siste halmstrået.

Espen tok opp en gammel vane:

Jeg ba fadervår, helt til jeg bynte å stjæle og lyge, da slutta jeg å be fadervår, helt til den dagen jeg satte en overdose amfetamin. Da ba jeg faktisk fadervår, satt jeg uti skauen i 15 minusgrader og, og sa det; "kjære Gud, hvis du fins, må du hjelpe meg nå!" Jeg trur det, at det som har liggi der for meg hele tiden, har vært det med evangeliet om Jesus, og samtidig, at jeg ikke så det, og levde feil da, og det har kosta jobb, og det har kosta førerkort og mange ting da, fordi det ikke stoppa før det gikk så langt at jeg ikke hadde noen verdens ting. Der bodde jeg i ei hytte og der var det en stol, og det var det som var i den hytta. Og da fikk jeg lov å komme hjem. Jeg veide 53 kg da jeg kom inn på Evangeliesenteret, var sliten etter mange, mange år som rusmisbruker.

Sønnen i lignelsen hadde uttømt sine ressurser. Det hadde også informantene i fortellingene over, og de fleste andre også. For disse menneskene var livet i sin nåværende form meningsløst. Flere forteller om selvmordsforsøk i denne perioden. Men ett eller annet sted, i dypet av sinnets skrivebordsskuff, fant de et gammelt "kart" som kunne bidra til å gjøre tilværelsen meningsfull igjen. I dialogen mellom hendelser og livets "kart" dukket det opp et alternativ. Kanskje det er det som må til, å føle at man har mistet alt? Sønnen kom ikke hjem før han hadde brukt opp pengene. Ludvig Karlsen vendte ikke om før han var i ferd med å miste kona, og hadde forsøkt å ta sitt liv. Rolf hadde hatt en omvendelseserfaring tidligere, men vendte tilbake til ruslivet fordi:

...fordi jeg fortsatt likte ting, likte rusen, likte å stæle, likte å leve et vilt liv, rett og slett.

Men denne gangen hadde han fått nok. Muligheten til et annet liv var der hele tiden, men ikke før han var "knekt som menneske", Birger "ikke hadde noe mer å gå på" og Espen "ikke hadde noen verdens ting" ble denne muligheten relevant for deres livsprosjekt. Da bestemte de seg for å "vende hjem". Som vi så i kapittel fem, var dette for mange en meget sterk

følelsesmessig erfaring, som faktisk kunne samelignes med rus. Men en slik omvendelseserfaring alene er ikke noen garanti for et rusfritt liv. Det er mange som har en lignende erfaring på Evangeliesenteret som ikke klarer å leve et rusfritt liv på utsiden (Angell 1996, Smith-Solbakken og Tungland 1997). Jeg vil derfor ta utgangspunkt i mine informanternes aktiviteter da de var i ruslivet. Var de i rus hele tiden, eller hadde de andre kilder for selvforståelse, og gjorde de andre ting? I hvilken grad hadde de relasjoner de kunne støtte seg til når de ville ut av ruslivet? Dette er tema for de neste to delkapitlene.

6.4 Parallele identiteter – ”en vill blanding”

Mead (1934) snakker om et multippelt selv, med flere ”meg” som korresponderer med ulike miljøer man ferdes i. I ulike aspekter av privatlivet og arbeidslivet omgås vi mennesker som ser på oss forskjellig i forhold til hvilken rolle vi spiller for dem, og ”meg” er jo den delen av selvet som tar perspektivet til samfunnet rundt.

For en person i ruslivet kan dette ha både positive og negative sider. Det er positivt å ha andre kilder for selvforståelse enn rusmisbrukeridentiteten. Biernacki (1986) viser at nettopp dette er en vei ut av misbruket for mange. Talent/klienttabellen i kapittel fire er ikke det eneste alternativet. På den annen side kan det være et problem hvis man forsøker å leve ut to uforenelige, eller vanskelig forenelige livsstiler på én gang. Petter følte at han levde et dobbeltliv:

Jeg var 18 og hadde førerkort, vi gjemte oss bort for å røyke hasj, og det var jo et problem etter hvert, for dette blei jo daglig, og holde det skjult og alt det der, med foreldra mine og en annen vennekrets, som bare drakk da, som jo er legalt og mer normalt, så da hadde jeg en tendens til å drikke for mye og skli ut og herje og skade meg sjøl og sånn. Samtidig som når jeg hasja ble jeg rolig, og satt rolig og tenkte mye, og så det blei jo sånn derre psykisk krig etter hvert.

Han holdt ulike identiteter adskilt:

Ja, jeg jobba sammen med faren min. Alltid hatt stor respekt for jobb, liksom, den skal gjøres og alt det der, og så skal man presse inn et rusliv som 100 % rusmisbruker oppå det, så det blir jo 24 timers jobb, det. Og så skal du sove inni der og da blir det gæærnt.

Men det hadde sin pris:

Ja, det blei det, dobbeltlivet som knekte mye altså. Kjærlighetsforhold og alt mulig som blei ødelagt.

Flere av Biernackis (1986) informanter valgte til slutt å kutte ut ruslivet når presset mellom to ulike livsstiler ble for sterkt. For Petter, og flere med ham, ble resultatet at ruslivet ble altoppslukende. Espen forteller:

Men på slutten, så mista jeg alt sammen. Mista leilighet, samboer og jobb, og alt rakna skikkelig. Da trur jeg at jeg havna i det verste ruskjøret jeg har hatt.

For andre ble livet en runddans mellom rus og rusfrihet, som for Birger:

Etter det så gikk det opp og ned med litt sporadiske jobber og litt engasjement i forbindelse med knark og kriminalitet og fengsel og gikk vel litt slag i slag og jobba litt innimellom, så lenge det varte, egentlig. Så fra '79 til '87 så var det en vill blanding av familieliv og fengselsperioder og arbeidsperioder og rus, for å si det sånn. Var på Veksthuset hvor jeg var i, ja, fullførte hele programmet og var nykter en periode på mellom to og tre år.

Fredrik hadde lignende erfaringer:

...dro i gang et bilverksted og det dreiv eg vel i fire, fem år. Men så begynte eg og surre med pushing, ved siden av dette her da. Det var ganske slitsomt å bygge opp det her verkstedet, og det var mye jobbing, så da begynte eg på amfetamin da, for å roe meg ned. Eg blei jo, eg begynte ikke med amfetamin før eg var 32 år, og det varte jo, det blei jo et kjøp på syv år, da, med amfetamin hver dag, bortsett fra de dagene en kollapset av utmattelse. Og eg gikk jo ikke på sosialet eller noen ting. Eg brukte av de pengene eg hadde etter verkstedet, da, så det varte jo en stund. Så blei det dealing og sånn som finansierte, og det gikk jo, smalt jo igjen, selvfølgelig. Da var det sånn, opererte med hekto og halvkilo og sånn, større parti.

I den fysiske verden er det umulig å være to steder på en gang. I den sosiale verden går det for en tid, men presset ved dobbeltlivet blir til slutt for mye. Smith (1999) ville kanskje sagt at en meningsfylt dialog mellom ”kart” og hendelser til slutt ikke kan gjennomføres. Og i motsetning til i den fysiske verden, kan man ikke uten videre kjøpe nytt kart når det ikke stemmer med terrenget. I den sosiale verden endres adferden for å stemme overens med ”kartet”.

Det hører ikke hjemme i dette delkapitelet å søke en forklaring på hvorfor disse informantene havnet i ruslivet, i motsetning til Biernackis (1986) informanter, da de til slutt ikke klarte å leve dobbelt. Faktorer som er belyst i kapitlene fire og fem kan gi en pekepinn. Poenget her er å vise problemene med flere ”meg” som ikke er forenelige i lengden.

For én av informantene, Ronny, kan det sies at hans forhold til familien var utløsende årsak til at han la ruslivet bak seg. Han ble tvunget til å gjøre et valg:

Da satte faren min meg på et valg, og sa at ”nå må du velge enten oss, eller det livet du lever nå.” . Og jeg har alltid vært veldig familiekjær, hatt veldig sånn, sterke bånd i familien. Så jeg ville ikke ofre familien for det livet jeg levde, så jeg valgte å bryte med det og legge meg inn på Evangeliesenteret. For jeg skjønnte vel egentlig at nå mente han alvor, og hvis jeg ikke gjorde som han sa nå, så greit, da kunne jeg leve mitt liv, men da var det uten dem.

Ronny var tyve år da denne samtalen fant sted, og hadde vært i rusmiljøet siden han var femten. Nå har han vært rusfri i fem år. I kapittel fem så vi at flere informanter tenkte på det de hadde investert i sin rusfrie livsstil når tanken på rus meldte seg. Ronny hadde investert mye i ruslivet, i form av å ha bygd opp tillit. Han hadde nok av stoff, penger og damer. Han hadde et sporadisk forhold til familien, men han hadde et forhold, og da faren forespeilet ham å miste det, nølte han ikke. Mead (1934) mener vi ikke kan være et selv uten bevissthet, og at en nødvendig forutsetning for bevisstheten ligger i ”meg”. For Ronny ville det å miste interaksjonen med familien kanskje bety å miste seg selv?

En annen vei ut av ruslivet for Biernackis informanter var gjennom at en identitet som hadde slumret i rustiden, ble aktiv igjen. Dette skal vi se nærmere på, i forhold til mine informanter, i neste delkapittel.

6.5 Broene som ikke brant

De ”gjenoppståtte” identitetene vi skal se på her, knytter seg både til aktiviteter og relasjoner, og da relasjoner til nærmeste familie. I motsetning til Ronny, var det ikke dette som ledet informantene ut av ruslivet, men det har vært til stor hjelp for dem etter at de kom ut.

Petter fikk tidlig interesse for musikk. Musikeren lå i dvale i rustiden, men har nå dukket opp igjen:

Nei, det var slutt på det da, det kræsja helt totalt det musikkopplegget det måtte jeg bare kutte ut. Det blei for mye rusing. Så det her jeg tatt opp nå de seinere åra igjen, siden jeg kom inn på senteret for fem år sia, har jeg drevet med musikk.

Mange som har levd et hardt liv i ”verden” er opptatt av å ta sterk avstand fra alle kulturelle uttrykk som ikke er eksplisitt kristne. Dette gjelder også flere av mine informanter, noe jeg kommer tilbake til i neste delkapittel. Petter er ikke slik:

Jeg har bare ett band som er kristent, jeg har to band som ikke er kristne. Jeg har bedt litt over det og fått det at jeg skal være sammen med dem og, for å liksom være et lys der, prøve å innfiltrere miljøet der. Ikke bare prøve, det er helt sprøtt sånn som det åpner seg der og, åpner seg dører til det miljøet.

Selve musikkstilen hans er heller ikke vanlig, og milevis fra Evangeliesenterets milde vise-country:

Punken ligger spesielt på hjertet fordi den kom da jeg var ti, elleve år gammel, alltid vært veldig musikkinteressert, alltid sitti og lytta og lytta og lytta og lytta liksom. Jeg husker den gangen punken kom inn på bølgene på radioen, ikke sant, fulgte Clash i fra den første plata kom til ”London calling” og har liksom fulgt utviklinga. Det har jo vært mye rus og fiasko der og da, men det har jo blitt mye god musikk av det, instrumentalt i alle fall.

For mange ville nok dette være en situasjon der det ville vært vanskelig å få ”kart” og ”terreng” til å stemme over ens. For Petter er det en naturlig del av hans nye liv. En viktig faktor her, er at han har et miljø der det er aksept for en slik kombinasjon. Menigheten han går i er preget av unge mennesker fra musiker- og teatermiljø:

...ikke minst har jeg menigheten i ryggen. Vi må jo også tilhøre ett samfunn, det er ikke bare det å bli nykter. Hvis man skal bli nykter, så må man tilhøre en gjeng, liksom, så sånn sett så er jeg veldig heldig der, altså. Det er ikke så lett å være rocka i den menigheten som ligger vegg i vegg her²⁶, der er det ikke lett i det hele tatt å være seg sjøl, for å si det sånn. For jeg er bare meg sjøl, det e’kke om å gjøre for meg å være mest mulig rocka heller. Men jeg synes det er greit med litt pynt og sånn, da.

²⁶ Pinsemenigheten Berøa, som er Evangeliesenterets egen menighet i Oslo.

”Pynt” for Petter er piercinger og tatoveringer. Han har mye av begge deler. Han har altså funnet en miljø der han kan få utvikle sitt ”rocka meg”, uten at det går på bekostning av hans kristne identitet. Om han har møtt noen ”sure storebrødre” som mannen i lignelsen har det ikke gått inn på ham, for han har andre ”brødre” som aksepterer ham som han er. Alle har ikke vært så heldige, noe jeg kommer tilbake til nedenfor.

Birger finansierte ruslivet sitt ved å selge stoff. Det gjorde at han alltid hadde god tilgang på både rusmidler og penger, slik at han slapp å belaste sin nærmeste familie materielt sett:

Vi hadde tross alt ikke ødelagt alt rundt oss av familie gjennom kriminalitet og ødeleggelser og sånn, sånn som mange er utsatt for. Vi hadde på en måte, i all nedverdighelsen, så hadde vi en viss form for verdighet tilbake, da, som jeg føler var veldig avgjørende, ja, den lille sjølrespekten vi hadde tilbake, den gjorde at, på bakgrunn av at vi hadde sluppet å leve i en type kriminalitet som var veldig nedverdiggende egentlig, da. vi hadde ikke trengt å stjele eller gjøre noen andre vondt, egentlig, bortsett fra de som levde i rusmiljøet sjøl, da. I den grad, ikke sant, i den grad en føler ansvar for å ha vært en del av distribusjonsnett, som en jo selvfølgelig føler ansvar for. Samtidig er det viss form for frivillighet blant de som er i det miljøet, og jeg opplever det at de som har, på en måte, gått helt ned i kjelleren og sloss med mora si for å få trygda hennes og, på en måte, skrapa hele familiesituasjonen og vennene rundt seg, de stilte med mye dårligere odds enn det vi gjorde, da.

Familierelasjoner er gjennomgående viktig for informantene. De hadde liten kontakt med dem da de var i ruslivet, men ødela heller ikke relasjonene. Da de forlot ruslivet, var familien der for dem. Det har vært til uvurderlig støtte for dem.

I lignelsen om den bortkomne sønnen løp faren ham i møte og ga ham en god klem da han endelig kom hjem. Ludvig Karlsen ble oppmuntret av sin far. Mine informanter har alle hatt noen som har tatt i mot dem, og integrert dem i et nytt miljø. Det er kanskje der det skorter for andre som har en omvendelseserfaring, og ikke kommer videre? Man kan jo lure på hva den bortkomne sønnen hadde gjort, hvis det var hans sure bror, og ikke faren som hadde møtt ham først. Flere av informantene har møtt sine ”sure brødre”. Det skal vi se på nå.

6.6 Mistillit

W.I. Thomas er blant annet kjent for å ha sagt at hvis man oppfatter noe som sant, vil det bli sant i sine konsekvenser (Collins 1994). Får du høre at en venn har baktalt deg, vil du oppleve sinne og skuffelse, dersom du tror det du hører, selv om det ikke er sant. Og om du er vant til ikke å stole på noen, kan terskelen for å bli såret være lav. Svensson (1996) sier at narkotikamiljøet er preget av mye sosialitet og lite solidaritet. Mine informanter bekrefter dette. Fredrik sier det slik:

...stolte ikke på noen til slutt, eg kjørte eit singelløp egentlig. Hadde minst mulig med folk å gjøra. Så lenge du kjører med større parti og til tider mye penger og. Det er klart at det nytter ikkje å stole på noen, for å si det sånn.

Petter, som selv var et sosialt midtpunkt, forteller om et hardt miljø:

Det var så mange som gjorde så mye vondt mot hverandre, uten at noen ville det, men det blei bare sånn. Stjæler damene til hverandre og masse av den greia der, stjæler bila til hverandre og rundplyndrer leiligheter og alt mulig og bøffer hverandre og alt det derre der.

Har man levd i et slikt miljø i femten, tyve år er det ikke rart at det er lav terskel for mistenksomhet. Samtidig er de fremmede blant mennesker som har levd i et helt annet og mer beskyttet miljø. Kristne miljøer har et sterkt konsensus- og harmoni ideal, som det selvsagt ikke alltid er lett å leve opp til. Dette fører til at konflikter ofte tildekkes, men de ligger jo der, under overflaten. På "gata" er man som regel vant til å uttrykke konflikter direkte, og på en måte som kan virke truende for en på utsiden (Svensson 1996). En slik mistenksomhet fra tidligere rusmisbrukeres side kombinert med konfliktsky menighetsmedlemmer kan lede til misforståelser og skuffelser. Karl forteller:

Men så blir du veldig våken på folk at, baktalelser, du går og trur, hele tida at folk gjør det, for det er du vant til, du er vant til å prøve, at du har blitt lurt. Folk gjorde det der, enten gjorde du det sjøl, eller så gjorde andre det mot deg. Men det henger hardt i, altså. Den som prater til meg med en gang, stoler ikke fem øre p'ånn, eller henne, eller hvem det er. Det er

det sliter jeg med, men det er klart at det kommer, det og. Hatt mye skuffelser der, egentlig, med folk jeg har jobba sammen med.

Karl sliter ikke bare med å ha tillit til andre, han opplever også at andre ikke har tillit til ham:

Ja, du sitter og føler mange ganger at folk ikke trur på deg, når du prater med dem. I mange situasjoner, du føler du har lyst til å gi opp alt.

Han erkjenner at det kan være en vanskelig prosess å lære å leve i et nytt miljø:

Jeg måtte lære å leve på nytt, du er født på ny, og det er faktisk sant. Jeg kunne ikke noe annet språk og ikke kunne jeg lære noe annet, så alt gatespråk kunne jeg, alt visste jeg hva som skjedde der. Men hva folk hadde og gjorde innen for sine egne vegger, det hadde jeg lite peiling på. Det har vært en tøff bøl, for meg, å komme inn i språket dems, lære å takle dem. Jeg takler mine ting på en helt annen måte enn jeg gjør i dag.

Andre opplever at de blir behandlet mer ut i fra hva de har vært enn ut i fra hva de er. Birger er en av dem:

Det vanskelige ved å komme ut fra senteret, det er på en måte det å, det å, det å særlig vil jeg si blant kristne mennesker, å bli behandla som en nykter person som er ferdig med det gamle livet, det synes jeg har vært vanskelig. Det at man alltid blir behandla som en som trenger hjelp og, men vi hadde fått hjelp. Vi hadde fått den hjelpa vi trengte, vi var satt i stand og satt på et annet nivå, følte jeg, og for å komme i gang igjen, så følte jeg at vi måtte bøye oss ned i en posisjon som vi var ferdig med.

Ronny og Espen har hatt lignende erfaringer:

Det var litt ekkelt, faktisk, for, for hvis man sa det at man har vært på evangeliesenteret, så spør de; "har du jobba der, da eller?" . "Ja, nå i det siste har jeg gjort det, men jeg har vært beboer der og sånn, da." Da er det et eller annet som skjer, da kan de mene hva de vil, men da er det et eller annet som skjer, du får et stempel med en gang.

Det er klart, du får kanskje høre, hvis du sier du har vært gjennom en rehabilitering, er det noen som kan bli litt skeptiske, du blir låst med gang vet du, når folk, på en måte, når du sier du har vært en rusmisbruker, blir du satt i en bås.

I lignelsen blir den sure broren satt på plass av faren. Det skjer nok ikke alltid i virkeligheten. Da er det godt å ha en visshet om at man har ”Far” på sin side, som for Espen:

Jeg bryr meg ikke noe om det, for at det, jeg veit at Gud har gjort et verk i livet mitt, jeg veit at han har løst meg, han har løst meg fra rusen og fra alkoholen.

Styrken av den overskridende opplevelsen, omvendelsen, eller rettere sagt, minnet og erfaringen av dette bidrar til at slike lokale konflikter tillegges mindre vekt. Samtidig har vi sett at andre primærrelasjoner, og da særlig familie, er på plass. De kan dermed med en viss selvtillit avvise andres ”kart” som en adekvat beskrivelse av virkeligheten, fordi de inngår i nettverk som gir grobunn for en annen tolkning. Slik Mead (1934) ville sagt det: det er de signifikante andre som er viktige i dannelsen av ”meg”. Og det finnes dem som tror det har skjedd en genuin forandring i deres liv, og tar konsekvensene av det. Neste delkapittel handler om det.

6.7 Tillit

Som vi så over, sliter Karl med tillit i forhold til seg selv og andre. Han opplever likevel at han er på rett vei, og mye av årsaken til det er at han ble vist tillit på et tidlig stadium:

...bynte jeg i bruktbutikk som menigheten her hadde satt i stand, det var som regel to og en. Jeg var der aleine, og de største utfordringene jeg fikk, og det som gjorde, kanskje, at jeg, jeg kunne byne å stole litte grann på folk igjen, det var at dem betrodde meg, at jeg skulle være der aleine med kassa og greier. Jeg fikk jo sjokk, vet du, første gangen, ”nå kan du ta detta, for nå reiser jeg bort i helga”. Så låste du opp igjen om mandan. Det var jo tross alt en del tusen kroner der, da. Og de visste hva jeg hadde drivi med før. Akkurat den biten der, den vokste i meg, og siden den gangen så har det gått sånn greit framover.

Flere informanter sier at det har vært lettere å få aksept for at de har lagt fortiden bak seg fra verdslige enn fra kristne miljøer. Rolf opplevde å få tillit fra begge hold:

Jeg fikk full tillit, for menneskene skjønnte at jeg hadde gitt Jesus alt, og tatt alt på alvor i livet. Så fikk jeg full åpning fra samfunnet og alt. Jeg skyldte flere hundre tusen, 200 000 kr, blant annet til banken og til forskjellige inkassoselskaper. Kontakta jeg banken min, så sa jeg

akkurat åssen jeg hadde levd livet. Så etterga dem meg 120 000, og "velkommen som kunde", for de og kjente at dette var sannhet. Kontakta alle inkassoselskap jeg skyldte penger og de stilte opp med å ettergi en del av gjelda.

En viktig del av Meads (1934) "meg" begrep er at man ser seg selv slik andre ser en. Å få slike positive tilbakemeldinger fra samfunnet har nok vært et viktig for selvfølelsen.

Sønnen i lignelsen fikk nye klær, og ring på fingeren. Ringen er betydningsfull, fordi den symboliserer tilknytning til faren. Å få nye klær innebærer samtidig at man legger av seg de gamle. Neste delkapittel handler om "gamle klær" informantene har lagt av seg, i form av relasjoner til det gamle miljøet.

6.8 Adskillelse

Willy Pedersen (1994) forteller om et overgangsrituale han var vitne til ved Tyrilikollektivet, der en jente brant klær og andre gjenstander som hadde tilknytning til ruslivet hun inntil da hadde levd. Dette er et fast rituale for nye beboere der. Mine informanter hadde også behov for å markere at et nytt kapittel i deres liv var begynt. Slik gjorde Rolf det:

...kasta røyken og rensa bort alt det negative som hadde et feste til det gamle livet. Var inne hos politiet og leverte tjuvegods og kjørte ting på loppemarkeder, og solgte ting for å få bort alt som hadde et feste til det gamle livet mitt. Alle de tingene som var negativt i livet mitt, det rensa jeg bort.

Espen gikk enda mer radikalt til verks:

Så jeg måtte kvitte meg med de tinga, ting som jeg hadde tilrana meg, ting jeg hadde kjøpt for narkopenger, musikk og sånne ting, jeg husker jeg måtte brenne all musikken og knekke alle CD'ne, i dag har jeg ikke en CD som har verdens musikk, jeg har kristen musikk, men all sånn verdlig musikk og musikk som kan minne meg om hvordan jeg var den og den dagen, kanskje. Jeg kvitta meg med alt, jeg har ikke sånn musikk, og hører ikke på sånn musikk, heller, og før så jeg mye filmer, jeg ser, i dag ser jeg på kristen litteratur eller kristne filmer, jeg ser ikke på annet program, det er ikke noe oppbyggende i det i det hele tatt, for å si det rett ut... det er ikke noe jeg har sett i meg sjøl, Gud har vist meg at det er nedbrytende, negativ informasjon, så jeg ser veldig lite på TV.

Ludvig Karlsen gikk tilbake til sitt gamle miljø for å fortelle om veien han hadde gått, og forsøke å få andre med seg. Rolf hadde ikke vært lenge på senteret før han gjorde det samme:

...allerede etter tre måneder kunne jeg reise hjem til det verste miljøet og fortelle guttene og jentene om hva Jesus hadde gjort i livet mitt, uten at jeg kjente noe stoffsug eller noen ting, enda de tilbød meg stoff, så kjente jeg at det fantes ikke noe sug til det lenger. Jeg var ferdig med det.

Men den intense sosiale kontakten de hadde mens de levde i rusmiljøet er det slutt med. Petters holdning er representativ:

Rusmisbrukere blir rusmisbrukere uansett. For meg så er det noen som må ta et oppgjør, komme inn her, kutte stoffet, og vise en ny vei, det er veien å gå. Jeg gidder ikke å dulle med noen.

De har kun kontakt med folk fra det gamle miljøet hvis de opplever det som et kall fra Gud, slik som Espen forteller om:

Det viktigste er å bryte helt opp, tror jeg, jeg husker en periode når jeg var på Evangeliesenteret, så prøvde jeg å holde på gamle venner og sånn og jeg trur det er veldig viktig å bryte all kontakt der. Jeg besøker én, men det er fordi Gud har lagt det på meg at jeg skal reise og være et vitne for han, han ser at jeg har fått det bra, der for besøker jeg han, men ellers så tror jeg det er viktig å bryte opp og få andre verdier i livet.

Å bryte opp fra narkotikamiljøet uten å ha gjort opp gammel gjeld, eller uten forsikringer om at tysting ikke vil forekomme, er tilnærmet umulig (Smith-Solbakken og Tunglund 1997).

Ronny sikret seg ved et særdeles originalt avskjedsrituale:

Ja altså, narkogjeld hadde jeg ikke så mye av, så det gjorde jeg opp før jeg dro inn, og så dro jeg på en dansketur og svidde av resten. Jeg festa faktisk ikke om bord, men jeg hadde med meg masse venner, da, ja, venner som jeg spanderte bort på og kjøpte taxfree varer og tobakk og klær og parfyme og alt mulig rart sånn. Du kan egentlig kalle det, avskjedsfest. Men det

var etter jeg hadde gjort opp gjelda, så jeg kan godt møte folk fra det gamle miljøet uten å få tatt en kneskål, eller noe sånt, liksom.

Men han har ingen kontakt med dem i dag:

Det lovte jeg meg sjøl fra den dagen jeg dro inn på senteret at det, jeg kan godt møte de på gata og si hei og ha det og sånn, men aldri i verden om jeg vil opprettholde kontakten med dem, det vil jeg ikke. Og det har jeg klart å holde.

Rusmiljøet er helt klart et tilbakelagt stadium, slik informantene ser det. Deres ”meg” har tatt perspektivet til deres nåværende miljø i forhold til miljøet de en gang var i. Her strekker muligens ikke Smith sin kartmetafor til. Et nytt kart vil ikke påvirke hvordan man ser på et landskap, men det er det som ser ut til å ha skjedd her. Selv ville de nok si at de før omvendelsen ikke kunne se i det hele tatt, og at de nå kan se sannheten. Slik er metaforen likevel anvendbar, for man kan få et nytt perspektiv på et område man kun har ferdes i lokalt og fragmentert, når man ser et kart som gir en hele bildet på en gang. I dette nye bildet er det ikke rom for sosiale relasjoner med rusmiljøet. Nils oppsummerer slik:

Det eneste jeg fikk beholde av det gamle livet, det var bussførerkortet mitt.

6.9 Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett hvordan samspillet mellom minner, opplevelser og miljø har påvirket informantenes syn på seg selv, eller som Mead ville sagt det, endret deres syn på hvordan de oppfatter at andre ser dem, altså deres ”meg”. Smith (1999) snakker om erfaring som produsert av en dialog mellom hendelser og diskurs, og bruker dialogen mellom kart og terreng som bilde på den prosessen. Mening er betinget av overensstemmelse mellom ”kart” og ”terreng”. Vi har sett på hvordan informantenes liv har endret seg ved at nye ”kart” har gitt dem ny mening i livet. Ludvig Karlsens liv kan ses på som en diskurs som har bidratt til informantenes nye livstolkninger Lignelsen om den bortkomne sønnen en annen.

Alle informantene hadde spor av tro, et eller annet som gjorde at denne måten å leve livet på ble et reelt alternativ for dem. Da de nådde bunnen i livet, hadde de noe annet å gå til. Det nye livet har vært preget av både positive og negative sosiale opplevelser. Det har vært

viktig for dem å bli sett og bli vist tillit, men selv kan de ha vanskelig for å stole på andre. Likevel er det å gå tilbake til ruslivet ikke noe alternativ for dem. Vi har sett at det som gir tilværelsen mening har endret seg for informantene, noe som har ført til endring i deres adferd.

Så langt har vi sett at begrepet ”kulturøkonomisk avhengighet” blir litt for sterkt, både i forhold til ruslivet og Evangeliesenteret. I følge informantene var det ikke økonomiske eller kulturelle forhold ved ruslivet i seg selv som holdt dem fast der. De er heller ikke kulturøkonomisk avhengige av Evangeliesenteret i den forstand at de ikke har andre alternativ, selv om mange av informantene arbeider for dem.

Mange av informantene regnet seg som slaver av rusen, selv om bildet også her er nyansert. De fleste opplevde frelsen som en ruslignende opplevelse, men betydningen av dette avtok over tid. Det blir dermed for lett å si at de har byttet ut ”falsk” rus fra kunstige stimuli med ”ekte” rus som Jesus gir. Når ”Jesusrusen” avtar, er det viktig å ha noe annet som gir innhold og mening i livet, noe dette kapittelet har tatt for seg.

I det siste kapittelet skal vi se hvordan informantenes livsfortellinger plasserer seg i vår kultur. Er de, slik Svensson (1996) sier om sine informanternes fortellinger, et forsøk på tilbaketrekning fra moderniteten? Eller kan de sies å være en del av de mangefasetterte fortellingene som preger en postmoderne, eller senmoderne kultur? Vi skal også se på hvordan Lise og Ludvigs fortelling reproduseres i informantene, og hvordan de ulike teoretiske perspektivene vi har sett på så langt, kan ses på som ledd i den fortellingen.

Kapittel 7 Om fortellingens reproduksjon og livsprosjektene plass i kulturen

I dette avslutningskapitlet vil jeg se på hvordan informantenes livsprosjekt plasserer seg i forhold til vår kultur. Kan de sies å være et forsøk på tilbaketrekning fra det moderne, eller peker de hen mot det som kan kalles et postmoderne samfunn? Først en avgrensning: Det faller utenfor rammen av denne oppgaven å redegjøre for debatten om man kan kalle dagens samfunn postmoderne eller ikke. Lyon (2000) bruker uttrykket ”postmoderne” for å markere at vi lever i en annen tid enn den klassiske moderniteten, uten at han av den grunn markerer uenighet med andre som foretrekker uttrykket ”senmodernitet”. Det er i den betydningen jeg vil bruke ”postmoderne” her.

7.1 Kulturell plassering

I følge Kellner (1992) kjennetegnes identitet i førmoderne tid av at den var gitt og stabil. Man var født inn i en predefinert sosial rolle og et tradisjonelt system av myter bestemte hvordan man tenkte og oppførte seg. Svært få gjennomgikk identitetskriser eller radikale identitetsendringer. Dette forandrer seg med fremveksten av den moderne kulturen. Østerberg (1999) hevder at det er tre sentrale kjennetegn ved den:

”Tre begreper er de grunnleggende eller viktigste ved den moderne kulturen eller moderniteten: Begrepene om *det frie individet*, *fornuften* og *fremskrittet*. Det er ved disse tre begrepene at tilværelsen blir forstått og tydet innen moderne kultur, fjernes ett eller flere, oppstår en annen livsanskuelse eller kultur, en annen måte å erfare verden på” (Østerberg 1999: 11, originale uthevinger).

Hva er det så som kjennetegner den postmoderne kulturen? Lyon (2000) mener at det er typisk for det postmoderne individets utvikling at ulike kilder for identitet som før var uforenelige nå kan kombineres. Dette gjør det mulig for evangeliske kristne å arrangere konferanser i Disneyland. Martin (1998) ser søramerikanske pinsevenners bruk av moderne medieteknologi som et postmoderne fenomen. Dermed ville Martin også sett

Evangeliesenteret som postmoderne, fordi de har sin egen TV-stasjon. Denne tabellen gir en kort oversikt over det som skiller de ulike epokene:

Førmoderne	Moderne	Post/senmoderne
Konstant, tilskrevet identitet, bestemt av fødsel	Flere identiteter, sosialt bestemt, jfr. Mead (1934)	Fragmenterte, tilsynelatende motsetningsfylte identiteter
Magisterium ²⁷ som den ultimate legitimitetskilde	Individets fornuft er endelig legitimitetskilde; <i>cogito, ergo sum</i>	Multiple legitimitetskilder
Syklisk, fatalistisk verdensbilde	Kollektiv Fremskrittsoptimisme	Individuell Fremskrittsoptimisme, kollektiv fremtidsskepsis

Tabell 7.1

Det første av Østerbergs begreper, ”det frie individet”, passer godt inn i, og kan vel sies å være en forutsetning for, den type protestantisk kristendom²⁸ som pinsevevnerne og Evangeliesenteret er sprunget ut av. Selv om mennesket er født syndig, kan det omvende seg til Gud etter egen vilje. Jesus døde for alle mennesker, men det er opp til hver og en å velge om en vil ta i mot frelsen. I førmoderne tid var det et organisatorisk monopol på formidling av frelse: *ex Ecclesiam nulla salus*, uten Kirken ingen frelse. Innenfor protestantisk kristendom er det den enkeltes forhold til Gud som er viktig. Medlemskapet i en kirke er verken nødvendig eller tilstrekkelig for å bli frelst, men er et ledd i å opprettholde det kristne livet.

Det er en dobbelthet i forhold til fremskrittsoptimisme i denne formen for kristendom. På den ene side ser de mørkt på utviklingen i samfunnet, særlig moralsk. Mennesket, slik det er i seg selv, blir ikke bedre med årene, det blir verre. På den annen side vil det bli en stadig sterkere strøm av mennesker som velger å omvende seg. ”Verden” vil bli mørkere og mørkere, mens Menigheten, ”Bruden”, vil bli lysere. Dette vil kulminere i at ”Bruden” hentes hjem til himmelen, mens ”Verden” dømmes til fortapelse. Fremskrittsoptimismen er tilstede på egne vegne, forventning om å komme ”hjem” til himmelen er sterkt fremtredende i mange tekster og vitnesbyrd, som vi så i kapittel 2.

Om ”fornuften” har Østerberg dette å si:

”Fornuften står fra først av i motsetning til det mytiske og det religiøse sinn, som tror på og dyrker det guddommelige på måter som trosser fornuften og det fornuftige, eller er hinsides alt som har med grunner og

²⁷ ”Magisterium” er den katolske kirkes læreembete (Johannes Paul 1994).

²⁸ Dette er en annen type protestantisme enn den Weber (1992) legger til grunn i *Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd*. I kalvinismen er mennesket så fordervet at det ikke kan velge å omvende seg av seg selv. Kun de Gud velger ut ved sin nåde blir frelst. I kalvinismen døde Jesus kun for de utvalgte.

begrunnelser å gjøre... Den vil... finne lovene for hva som skjer i den verden menneskene ikke har skapt, men forefinner som noe gitt, *naturen*. Moderne naturvitenskap er gjennomtrengt av fornuft, alt som skjer i naturen skal det gis fornuftige forklaringer på eller beskrivelser av” (Østerberg 1999: 12, originale uthevinger).

Fra kapittel 2 husker vi at Ludvig flere ganger hadde fysiske erfaringer som ikke kan forklares av naturlige lover. Da han skulle ta livet sitt, opplevde han at en usynlig person rettet haglen mot gulvet. Da han var på møtet der han til slutt omvendte seg, hørte han en stemme som snakket til ham som han opplevde verken kom fra hans indre eller andre mennesker som var til stede. Den slags opplevelser er ikke uvanlige i Evangeliesenteret, og mine informanter er intet unntak. Karl fikk besøk på rommet:

Da kom en inn til senga mi mens jeg lå der. Han prata så tydelig og greit til meg, varmt, så jeg kjente det varma i hele meg, og det var jo Jesus som var der, selvfølgelig var det det.

Karl skjønnte ikke at det var Jesus der og da, det var en erkjennelse som kom senere:

Jeg skjønnte ikke det da. Jeg skjønnte det var noe, men samtidig bestemte jeg meg for at nå skal jeg slutte allikevel. For det var det den stemmen og den praten betydde. Og det som var det rare da, var at alt begynte å legge seg på plass, uten at jeg gjorde noen ting som helst.

Det er altså ikke bare det at overnaturlige hendelser griper inn i hverdagen, selve hverdagen forstås som en del av det overnaturlige. Dette kan vi også se i beretningen om Lise og Ludvig. ”Vanlige” hendelser danner et visst mønster som tolkes som en guddommelig tilrettelegging av hverdagen. Dermed får man et teleologisk syn på sitt eget liv, og kan tolke alle hendelser, også de som foregikk i ruslivet, som en del av Guds plan. Mer om dette kommer nedenfor.

Fredrik opplevde å bli helbredet:

Ja, eg fikk jo oppleve helbredelse etter et par, tre måneder. Eg hadde ødelagt, eg brukte ikkje sprøyte, eg spiste amfetamin eg, veit du. Så eg hadde tært opp magesekken og gikk konstant kvalm, legane så det ikkje var noe å gjøre. Fikk masse forskjellige medisiner som sku dempe kvalmen, men liksom, der fikk eg oppleve at Herren bare kom og helbreda meg, altså, der og da, mens vi satt og sang, rett før en samling, hadde ikkje bedt om å bli helbreda en gang. Når han kom og gjorde det, så mektig, og det har holdt i syv år nå. Har aldri hatt problem med

magan siden. Eg fikk oppleve det at Jesus han begynte et verk innenifra og satte ting i stand igjen.

Trygve opplevde svar på bønn ved at Gud snakket til et annet menneske:

Da ba e konkret om, du må sende ein person som kan få meg ut herifra, det siste året, eller no. "Send en person, ellers klarer e ikkje dette", ba e konkret om .Og e tenkte ikkje så veldig mye over det etter at e hadde bedt. Som sagt, så påske i fjor da, da bestemte e meg for, e var heilt aleina, hadde mista familien, mista alt. Det var, det var stopp. Då kom ho, klokka ett på natta, ho venninna mi fra Bergen, ho som hadde forneakta evangeliet²⁹. Ho kunne ha komme mange ganger før, ho vet e har vært på fylla før og drukke og greier og greier, men da kom ho aldri. Men akkurat den kvelden, så fikk ho for seg at Gud sa til ho " i dag kjører du opp, ferdig med det." så gikk ho på det, ferdig med det. Det var akkurat den kvelden, da hadde ho vært frelst tre år vel, .to, tre år, og visste at e hadde vært på fylla rundt forbi, og la la la. Hadde aldri kjørt, prøvd å hente meg, aldri før. Ho hadde bedt for me, vært rundt i menighetene og bedt for me, men hadde aldri tatt det skrittet å reist til me, før akkurat da. Så da hadde, ho sa til meg "da sa Gud klart til meg, i kveld kjører du til Trygve, ferdig med det." Visste ikkje hvor e bodde, visste bare stedet, hadde ikkje peiling hvor det var, ho kjørte rett og slett bare i tro, tro til Gud at dette skulle ho gjør. Og det redda livet mitt, det er eg ikkje i tvil om. At ho var villig til å gjøre det, som ho følte at ho skulle gjøre akkurat der og da. Og det redda livet mitt, det er heilt sikkert. Ho satt der heile natta, og så kjørte hu meg til et senter dagen etterpå.

Da han var kommet dit, ble han først bekymret for abstinensene, men også her hjalp det å be:

E ha svetta og svetta og svetta, og ikkje sovet. Det er ein av grunnene til at e har vært livredd for å bli edru igjen, mye bedre å drikke for da slipper en de der der nettene der en ikkje får sove. Det var e forberedt på å komme no au, men e tenkte, ok, de får bare komme. Så ba e, konkret, ok, sa e, e ska ta de abstinensene som kommer, kjære Gud, kan e bare slippe svettinga om nettan, og at e sove om nettan, så e det heil greit, så ska e ta det, bare e får sove og slipper å svette om nettan. Og hver eineste natt, e sov hver natt. Svetta ikkje ei dråpe, ingenting.

²⁹ Hun hadde blitt en kristen ca tre år før dette skjedde.

I det hele tatt er det mange erfaringer som stemmer bedre overens med Bibelens fortellinger enn med hva som er mulig i følge moderne naturvitenskap. Men, som vi skal se nedenfor, behøver ikke dette nødvendigvis tolkes som en førmoderne livsanskuelse.

Østerberg ser den menneskelige historie som åpen og uviss, og at mening skapes av aktørene. Han avviser at historien utvikler seg mot et bestemt mål. Som vi så ovenfor, er dette motsatt av hvordan Evangeliesenteret ser på historien. Dette er også sant på individnivå. Gud har en plan med hvert enkelt menneskes liv, og det er viktig for den enkelte å komme inn i denne planen. Dette handler ikke kun om å bli "frelst", men også at den enkelte kristne skal komme inn i Guds plan med sitt liv. Lise og Ludvig sitt liv ses på som en utvikling mot målet, å starte og drive Evangeliesenteret. I en verden som fra naturens side er formålsløs må menneskene selv skape sine formål. Evangeliesenteret tilbyr en verdensforståelse der formålet med den enkelts liv er gitt på forhånd. Meningen med livet er å finne og så leve ut dette formålet. Nils fører forståelsen av sitt nåværende liv tilbake til hendelser som ligger lenger bak i tid:

Jeg mente Gud noe hadde for meg, da, og det var å jobbe i Oslo, igjennom det prosjektet. For da, når jeg var tolv og et halvt, år, så fikk jeg flere syn, og flere drømmer, om at jeg gikk i en storby. Det ser jeg klart for meg, det har stått klart for meg i alle år, at folk lå strødd rundt i en storby og ropte "Nils, hjelp, hjelp meg her", rundt hvert hjørne. Da var jeg tolv og et halvt år, så det er jeg 100 % overbevist om at Gud minte meg på den tjenesten, de egenskapene jeg hadde, at jeg skulle hjelpe folk.

De som har den sterkeste følelsen av et formål med livet er de som arbeider for Evangeliesenteret. Ulf, som ikke gjør det, er preget av ønsket om å finne "sitt" formål, men er usikker på om han har funnet det:

Jeg kjenner at jeg har fått et helt nytt liv og må bare leve fremover, han har vel en plan og sånn, og alle ting. Men det jeg føler, jeg har ikke lyst til og bare gå og slenge og sløse bort livet mitt, jeg må inn i ett eller annet. Det tror jeg ligger foran meg og døra er jo åpen, så det er bare å gå inn i det. Litt uklart ennå da, det som har vært litt, for meg, i og med at jeg har vært sånn ja-menneske og flakka hit og dit, så er det klart det blir veldig mye forvirring. "Gud, hvor skal jeg gå hen?" Og så er det en del mennesker som ringer og sier det, og noen sier det, og, og da blir jeg litt kjørt, og kjenner det at jeg må ha en ledelse som kan løfte og bære meg og, så jeg kan gå på rett sted og rett stilling for Gud.

I kapitlene fire og fem så vi på hvordan informantene delvis erstattet elementer fra ruslivet med elementer som Evangeliesenteret tilbød. I tråd med en slik substitusjonstankegang kan vi se på hvordan ruslivet kan plasseres i kulturen. Svensson (1996) ser ruslivet som et forsøk på tilbaketrekning fra moderniteten. Hans hovedpoeng er at en rusmisbruker lever for øyeblikket, uten å planlegge eller forholde seg til fremtiden. I tillegg til dette kan samlingen rundt ulike narkotiske stoffer ses på som en religiøs kultus. Huxley (1955) ser også bruk av narkotika som en form hedensk religionsutøvelse. Brøgger (1956) viser hvordan all bruk av rusmidler har et kultisk opphav. Kan mine informanters nye liv ses på som en tilsvarende tilbaketrekning?

De kan nok kjenne seg igjen i umiddelbarheten i ruslivet. Men det nye livet er å legge det bak seg. Her er hva Birger svarte da jeg spurte ham om han savnet aspekter ved ruslivet:

Kunne kanskje vært fristende å si ansvarsløsheten. Men samtidig så er det jo godt å ha en del ansvar og, det er jo en del av livet, det. Det å måtte ta ansvar og stå for de valga en tar og, og sånn, men det er klart, å bare, det var jo ikke akkurat bare ferie og fritid heller. Jeg tror egentlig ikke det er noe jeg savner.

Et annet aspekt ved ruslivet Svensson nevner, som kan sies å høre sammen med å leve for øyeblikket, er at miljøet er preget av mye sosialitet og lite solidaritet. For nesten samtlige av informantene er det å hjelpe andre mennesker på en eller annen måte det som gir livet deres mening. Som vi så over, er det mer enn som så, det er Guds plan med deres liv. De har, som Nils, bokstavelig talt et evighetsperspektiv på sine liv:

Hvis vi skal streve og stri så mye, og ikke få fred for de tinga vi gjør, selv om det kan være litt ålreit akkurat der og da, så får det ikke noe evighetsverdi. Det vet jeg jo, at Jesus har dødd for meg, at jeg skal få oppleve en hel evighet i sammen med Han, å få fred for min sjel, det er det som betyr noe for meg, det er hele livet mitt.

Det religiøse aspektet ved narkotika er lite fremtredende i informantenes beretninger, bortsett fra en liten kommentar fra Petter. Jeg spurte ham om hvorfor han ruset seg, til tross for at han sa han egentlig ikke likte det:

...det har en kraft, en makt, det er jo trolldom, det er jo pharmacia.

Her henspeiler Petter på Gal. 5.20, som gir en liste³⁰ over adferd som kommer fra menneskets onde natur. Ordet ”trolldom” brukes på norsk. Det greske ordet er ”pharmacia”, og i forkynnelsen blir det sagt at dette også kan bety narkotika. I denne listen koples trolldom sammen med avgudsdyrkelse. Et annet sted³¹ skriver Paulus at å ofre til avguder er det samme som å ha fellesskap med onde ånder. Det religiøse aspektet ved ruslivet er etter denne forståelsen at narkotika kommer fra djevelen selv. Spørsmålet om det kristne livet kan ses som et substitutt for ruslivet ble drøftet i kapittel fem. Det ble ikke funnet noen klare indikasjoner på det i et lengre perspektiv, selv om den første tiden etter omvendelsen var preget av sterke følelser.

Om informantenes liv ikke kan sies å være en tilbaketrekning fra moderniteten slik Svensson ser det, kan det i desto sterkere grad sies å ha brodd mot den moderne livsanskuelse slik Østerberg (1999) fremstiller den: idéen om et fritt individ, som ved å bruke sin fornuft skaper fremskritt for menneskeheten.

Informantenes livshistorie er preget av at livet i rus er en slavetilværelse, og at friheten har kommet etter ruslivet, slik som Birger:

Det er bare deilig å leve livet, det er bare godt å få lov til å være menneske og leve et liv uten rus, som styrer livet sitt. Det er en frihetsfølelse.

Den menneskelige fornuft i seg selv levnes også liten ære. Det er viktigere å høre hva Gud sier, og å være lydige, slik som Trygve forteller:

Gud sender mennesker, han ser til hjertet, ser det innerste mennesket, ser bønner. Så sender han mennesker til hvert eneste, til alle, så er det opp til oss å være villig til å lytte. Vi kan feie det vekk og si ”drit i det”, eller vi kan være villig til å lytte, villig til å høre etter. Det kan være knalltøft, for det koster oss så det holder, koster, koster me sjøl, koster, koster min egen stolthet.

³⁰ Gal 5,19 - 5,21: ”Det er klart hva det er som kommer fra vår onde natur: hor, umoral, utskeielser, avgudsdyrkelse og trolldom, fiendskap, strid, rivalisering, sinne, selvhevdelse, stridigheter, partier og misunnelse, fyll, festing og mer av samme slag. Som jeg har sagt før: De som gjør slikt, skal ikke arve Guds rike”.

³¹ 1 Kor 10,19 - 10,20: ”Hva mener jeg med dette? At avgudsoffer betyr noe, eller at en avgud virkelig er noe? Nei! Men det hedningene ofrer, ofrer de til onde ånder og ikke til Gud. Jeg vil ikke at dere skal ha fellesskap med onde ånder”.

Vi ser altså at den individuelle fornuft ikke er den ytterste legitimitetskilde. Der er Bibelen meget sterk. I førmoderne tid var man avhengig av teologisk ekspertise for å tolke skriftene. Innenfor pinsebevegelsen er man opptatt av at hver enkelt skal lese sin Bibel, og høre hva Gud sier til hver enkelt. Man skal være sin egen teologiske autoritet (Martin 1998). Dette er et postmoderne fenomen, i følge Martin.

Fremskrittsoptimisme på samfunnets vegne er heller ikke fremtredende. Slik ser Fredrik på fremtiden:

Eg veit det at den trenden i det samfunnet vi lever i, så vil bare nøden bli større og større, håpløsheten blir større. Så eg veit at det arbeidet som Lise og Ludvig startet, det er bare nødt til å fortsette, dessverre, ekspandere og bli enda større.

Idéene om en Gud som griper inn i tilværelsen, som styrer både historien og det enkelte individ mot et bestemt mål, er også hva Østerberg vil kalle antimoderne.

Det er altså sterke førmoderne trekk ved informantenes livsanskuelse. Men kan man si at deres livsprosjekt er det av den grunn? Jeg mener nei, av to årsaker som jeg skal gjøre nærmere rede for nedenfor. For det første: Kan det ikke ses som en del av vår tid å trekke på førmoderne kilder i ellers moderne prosjekter? For det andre: Selv om den ideologiske rammen rundt informantenes liv er felles, behøver det ikke bety at innholdet er likt.

Siv Ellen Kraft (2004) gir et eksempel på hvordan førmoderne kilder brukes i moderne prosjekter i sin artikkel om striden om bruken av Tromsdalstind i forbindelse med Tromsøs OL-søknad. Søknaden bruker natur og magi som kilder for Tromsøs unike posisjon som OL-by. Tromsdalstind var tenkt på som arena for utfor. Dette ble blokkert av aktører som brukte en annen kilde, med bakgrunn i tanken om det hellige og urfolkstradisjoner.

”Dette er ikke tro som kan flytte fjell, men like fullt religion med kraft til å la fjellet være, ”flytte” politikere, forpurre en OL-søknad, og forme en debatt. Tilsvarende synes magien å ha kraft og brukspotensial, nå enten det dreier seg om ideer man tror på, leker med, bruker eller lar seg inspirere av. Både magien og det hellige fremstår som tidsriktige ”ressurser”, om enn av ulike grunner og på ulike vilkår” (2004: 248, original utheving).

Kraft mener det er feil å se på samfunnet som sekularisert. Det religiøse kommer bare tilbake i en annen form. Et aspekt ved dette er at Guds godhet betones på bekostning av Guds strenghet. Både Solvoll (1999) og Angell (1994, 96) var slått av den lave terskelen for å kalle seg kristen inne på sentrene. Espen anså seg som kristen før han kom inn på et senter, og før han levde en kristen livsstil:

Jeg tror jeg bekjente, det står jo det, i Romerbrevet³²; ”dersom du bekjenner med din munn og tror i ditt hjerte at Gud oppvakte Jesus fra de døde, så skal du bli frelst”, det var noe jeg gjorde på gata, mens jeg gikk på kjøret, da kom det ei kristen dame bort til meg, og lurte på om jeg trudde på Gud. ”Ja”, sa jeg og så kikka a litt rart på meg og sa ”tror du på Jesus?” ”Ja, jeg tror på Jesus” og da gjorde jeg jo egentlig det, det står i Romerbrevet, men jeg fortsatte å gå feil med livet mitt, da.

Legg merke til at han refererer både til et skriftsted og en tidligere hendelse. Da dette skjedde var han ikke klar over dette skriftstedet, det er noe han har lært etter at han kom inn på et senter. Denne hendelsen tolkes i ettertid i lys av et bibelsted som gjør ham til en kristen, før han selv er klar over at han er det. Slik sett kan man si at Lise og Ludvig gjennom Evangeliesenteret har stilt et reservoar av religiøsitet, som tradisjonelt har vært forbeholdt lovlydige borgere, til disposisjon for nye mennesker.

Thomas Ziehe (1986) søker svar på hvordan ungdommers selv- og virkelighetsforståelse står i forhold til den moderne kulturen. Han ser forandringene i den moderne kulturen som en endring av mulighetshorisontene til den enkelte. Jeg skal ta for meg to av elementene i denne kulturen slik Ziehe ser det, og i lys av dem se på eventuelle likheter og ulikheter i informantenes livsprosjekt.

Med ”refleksivitet” mener han:

”...kunnskap som lar oss iakttå, avbilde, tematisere og kommentere oss selv... Stadig flere sekundære erfaringer som gjelder oss selv står til disposisjon... som alltid eksisterer før de egne primære erfaringene... Det er som det fantes et skrevet manus...” (1986: 346, min oversettelse).

Problemet her er i følge Ziehe uro i forhold til om man greier å leve opp til dette ”manuset”. Legg merke til at dette ligner på hva Scott (1992) sier; at diskursen bestemmer erfaringene. Som vi så tidligere, kan det virke som Lise og Ludvigs liv fungerer som et slags ”masterscript” for Evangeliesenterets beboere. Det er viktig å portrettere det gamle livet som vondt, som for Trygve:

Min bakgrunn har vært like tragisk som andres, selv om e har vært i jobb, kan du si.

³² Rom 10,9 - 10,10: ”For hvis du bekjenner med din munn at Jesus er Herre, og tror i ditt hjerte at Gud har oppreist ham fra de døde, skal du bli frelst. Med hjertet tror vi så vi blir rettferdige for Gud, med munnen bekjenner vi så vi blir frelst”.

I strukturen i informantenes livsfortellinger kan vi altså finne flere likheter enn forskjeller. Flere av informantene presenterer sin livshistorie i Evangeliesenterets og andre medier. Dermed er de med å bidra til ”manuset”. De erfaringene og refleksjonene som er nevnt over er også med på å danne dette mønsteret. Denne formen for akkumulasjon av kunnskap er altså et aspekt ved det moderne, i følge Ziehe.

Det andre elementet er en forventning om ”gjørbarhet”. I dette ligger det at stadig flere livsområder kan problematiseres, tematiseres og forandres. Dette er befriende i den forstand at disse områdene av livet ikke er en skjebne man er underlagt. På den annen side innebærer dette et ansvar man ikke kan løpe fra. I tradisjonelle samfunn var problemet å ville for mye. I dagens samfunn er problemet å oppnå for lite. Slik informantene ser det, er ”gjørbarheten” sterkt begrenset i ruslivet. Men de har et valg. Alle kan velge å komme inn på Evangeliesenteret, vende seg om fra det gamle livet, og bli frelst. Alle kan følge Lise og Ludvigs eksempel. Når de så har kommet ut av rusen, skal et nytt liv konstrueres. Strukturen er gitt, men innholdet i den er opp til hver enkelt. Her viser informantene en høy grad av variasjon. Petter er, som nevnt i kapittel seks, aktiv i punkemiljøet. ”Gjørbarheten” i å kombinere identitetene ”kristen” og ”punker” kan sies å være et aspekt ved et postmoderne samfunn. Du hadde ikke mye troverdighet som kristen hvis du var jazzmusiker i 1935 (og det omvendte gjaldt antagelig også). Rolf er en aktiv løper, også et livsprosjekt som vanskelig ville la seg forene med å være pinsevern for få tiår siden. Birger er aktivt interessert i trav. Han har ingen problemer med det i forhold til sin kristne tro, selv om dette var en del av det ”gamle ” livet til Lise og Ludvig. I sine individuelle livsprosjekt trekker altså informantene både på tradisjonelle, kristne ressurser og andre kilder. Vi ser altså at tilsynelatende uforenelige identiteter uproblematisk lever side om side. Slik Kraft (2004) viser at debattantene om Tromsdalstind bruker ”gammel visdom” på nye og kreative måter, kombinerer informantene elementer fra svært ulike livsområder for skape sine liv. Jeg vil hevde at det postmoderne i dette både ligger i variasjonen av livsinnhold og at det i det hele tatt er mulig å kombinere ulike typer livsstil med en relativt konservativ kristendomsforståelse. I følge den kanadiske religionssosiologen David Lyon er denne blandingen typisk for religiøst liv i vår tid. Jeg lar ham oppsummere:

”Det trekkes veksler på religiøsitetens kulturelle ressurser på mange ulike måter, og noen ortodokse religiøse grupper er i en vedvarende prosess av å forhandle og navigere seg gjennom det postmodernes ukjente farvann og

strømmer. Som vi har sett, engasjerer grupper og individer med klare religiøse identiteter seg i en kontinuerlig prosess av tilpasning og motstand i forhold til samtiden” (2000: 138, original utheving, min oversettelse).

Som beskrivelsen av informantene i dette og foregående kapitler viser, føyer de seg inn i strømmen av mennesker som trekker veksler på både ”nytt” og ”gammelt” i konstruksjonen av sine livsprosjekter. Strukturen er likevel felles, i form av den grunnleggende fortellingen. Til slutt skal vi trekke trådene fra foregående kapitler sammen, i det vi ser på hvordan Lise og Ludvigs fortelling reproduseres i informantene.

7.2 Fortellingens reproduksjon

I følge den amerikanske sosialpsykologen Dan P. McAdams, er det viktig for den enkeltes utvikling å lage en egen fortelling, en personlig myte om sitt eget liv. Men det er ikke bare egen identitet som skapes gjennom den personlige myten:

”Fortellingene vi skaper influerer andre menneskers fortellinger, de fortellingene gir opphav til andre, og snart finner vi menig og forbindelser innen et nettverk av fortellinger som lages og leves. Gjennom våre personlige myter kan vi delta i å skape den verden vi lever i, samtidig som den skaper oss” (1997: 37, min oversettelse).

Temaer med å skape verden samtidig som man skapes av den, minner om Meads (1934) dynamikk mellom ”jeg” og ”meg”. Fortellingens tema påvirkes av en persons grunnmotiver. McAdams tar utgangspunkt i to grunnmotiver; ”selvhevdelse” og ”fellesskap”. ”Selvhevdelse” handler om å markere seg som individ ovenfor samfunnet. Dette kan enten gjøres via innflytelse, eller gjennom å gjøre det bedre enn andre. ”Fellesskap” handler om å være en del av et samfunn, og ha tette bånd med de rundt seg. Voksenlivet frem til middelalderen er ofte preget av karakterer med hovedvekt på enten fellesskap eller selvhevdelse, og av og til kan det være konflikter mellom de to grunntemaene. Det senere voksenlivet preges av harmonisering mellom de ulike temaene.

Det siste elementet i en personlig mytedannelse er det generative, ønsket om å etterlate seg en arv for ettertiden. McAdams har i sin forskning funnet fire trekk som går igjen hos sterkt generative voksne.

Det første trekket er en følelse av å ha vært utvalgt siden barndommen. De har tidlig en følelse av å være utvalgt av Gud, eller skjebnen. Nils hadde som barn et syn som viste ham at han skulle hjelpe andre. Mange predikanter, særlig blant pinsevevne, sier de ble bevisst sitt kall som barn. Ludvig og Lise har gjennom mange overnaturlige hendelser fått bekreftet at

de er utvalgt til å gjøre det de skal gjøre. Selv om de ikke var bevisst det fra barndommen, kan de med støtte i Bibelen hevde at de var utvalgt ”fra mors liv av”³³.

Et annet trekk er klippefast overbevisning. Den henger gjerne sammen med følelsen av å være utvalgt. Fredrik snakket om hvor viktig det var å gjøre sitt kall og sin utvelgelse fast. Følelsen av å være utvalgt gjør at en ikke tviler på at det en gjør er riktig. Her ligger også kilden til den symbolske kapitalen som ble beskrevet i kapittel fire.

Det tredje trekket er en ukuelig optimisme, evnen til å snu enhver negativ ting til noe positivt. Dette er også noe som kjennetegner mange predikanter, og de kan til og med sitere bibelen³⁴ på at det er en riktig holdning å ha. Lise og Ludvig har også vært preget av dette, uten det hadde de nok aldri startet opp Evangeliesenteret. Optimisme kan også kjennetegne perspektivet en ser livet sitt i. Rolf sa han ikke ønsket at han hadde levd livet sitt annerledes, fordi erfaringen hjalp ham i arbeidet han gjorde nå. En annen måte å si det på er at han har evnen til å tillegge mening til erfaringer som for andre ville vært negative.

Det fjerde og siste trekket er en sterkere spenning enn normalt mellom selvhevdelse og fellesskapsmotivene. Aage Samuelsen, hvis sanger er meget populære i Evangeliesenteret, reiste landet rundt for å forkynne, men hadde også sterke konflikter med andre predikanter (Dahl 1996). Ludvig har ikke hatt slike konflikter, men var uten tvil en karismatisk person som ble lagt merke til. En historie som Øverbye (2003) forteller kan gi en pekepinn: Lise skulle intervjues på en kristen nærradio, dette var før Evangeliesenteret fikk sin egen stasjon. Ludvig og medarbeiderne på hovedkontoret hørte på. Så fikk Ludvig en idé. En av de ansatte skulle ringe inn og gi seg ut for å være en lytter som ville støtte Evangeliesenterets arbeid, og be om at kontonummeret deres ble lest opp. Ingen av de ansatte syntes dette var en god idé. Ludvig ble sint, og ringte inn selv. Kontonummeret ble behørig lest opp.

I følge McAdams modnes man ved at ens livsfortelling harmoniserer temaer som handler om selvhevdelse og felleskap. Lise og Ludvigs fortelling i kapittel to passer inn i det mønsteret. I første fase var livet preget av utsvevelser og konflikter, men så ble livet orientert mot å hjelpe andre. Videre så vi hvordan vi finner sterke generative trekk i Ludvigs fortelling, og at elementer av dette kan finnes i informantene. Dette er noe av rasjonaliteten bak Evangeliesenteret: man får hjelp og skal gi den samme hjelpen videre. Informantenes fortellinger bærer også tydelig preg av en utvikling fra fokus på seg selv og til

³³ Jes 44,1 - 44,2 ”Hør nå, Jakob, min tjener, Israel, som jeg har utvalgt! Så sier Herren, din skaper, han som har formet deg og hjulpet deg helt fra mors liv av”.

³⁴ Rom 8,28: ”Vi vet at alle ting tjener til det gode for dem som elsker Gud, dem han har kalt etter sin frie vilje”.

fellesskapstankegang. De aller fleste oppgir at det å hjelpe andre gir mening i tilværelsen. Eller for å ta utgangspunkt i perspektivet i kapittel fire; deres kulturelle kapital er basert på å være orientert mot andre heller enn seg selv.

Alle de teoretiske perspektivene som brukes i denne oppgaven kan ses på som ulike fortellinger som strukturerer et liv. Smith-Solbakken og Tunglands (1997) perspektiv, om ”kulturøkonomisk avhengighet” handler om kompetente aktører som gjør det meste ut av sine ressurser, som dermed medfører at de blir fanget i rusfeltet. I kapittel fem er det jakten på spenning som fører til slaveri under rusen. Felles for begge perspektivene er at handlingsrommet gradvis innsnevres, og til slutt står man ribbet tilbake. Dette mønsteret kan vi kjenne igjen i lignelsen om den bortkomne sønn. Han dro fra faren med arven sin, og hadde det gøy i starten. Så tok pengene slutt, og han hadde ingen muligheter *i seg selv* til å endre sin livssituasjon. Da fant han ut at det var bedre å leve som tjener i farens hus, enn å leve på egen hånd. Ludvig og Lise levde et aktivt liv med mye festing. De hadde god økonomi i perioder, men gradvis ble både den materielle og følelsesmessige situasjonen verre. Til slutt ønsket ikke Ludvig å leve lenger. Han hadde nådd slutten på seg selv. I kapittel seks så vi at flere av informantene fortalte om lignende erfaringer: Rolf var ”knekt som menneske”. Birger ”hadde ikke mer gnist igjen”. Espen ”hadde ikke noen verdens ting”.

Fra Kapittel seks husker vi også at flere av informantene hadde opphold på kristne behandlingsinstitusjoner, uten at det førte til at de ga opp ruslivet. Ludvig hadde også en tidlig omvendelse, som det ikke ble noe av. Trygve snakket om viktigheten av å nå bunnen. Så lenge man har egne ressurser, vil man bruke disse. Mead (1934) ville nok sagt at deres ”meg” fortsatt var sterkest preget av rusmiljøet. I en kort periode, mens de var i et kristent miljø, var det et annet ”meg” som opererte, men det trakk seg tilbake i kontakt med et nytt miljø. Smith (1999) vektlegger betydningen av mening i livet. Det finner man når det er overensstemmelse mellom ”kart” og ”terreng”, altså at de tolkningsrammer, eller den diskurs man har i livet stemmer over ens med det man opplever. Birger opplevde et akutt meningstap, det var da han nådde sin bunn. Dette bruddet i måten man oppfatter livet på leder oss tilbake til fortellingene i forrige avsnitt. Kjernen i alle disse erfaringene er opplevelsen av å møte veggen, av å ha kommet til et punkt der man ikke kommer lenger, altså stadie to i modellen fra kapittel to. Måten de tolker livet før, stadie en, er også ganske lik. I stedet for ”talent/klient” tabellen fra kapittel fire, kan en alternativ tabell som Svensson bruker tjene som illustrasjon (1996: 337):

Narkolivet	Eksnarkomanlivet
avhengig	uavhengig
jaget	fri
kriminell	lovlydig
skitten	ren
uberegnelig	forutsigbar
uten selvoppholdelsesdrift	med selvoppholdelsesdrift
desperat	rolig
syk	frisk
upålitelig	pålitelig
ensom ulv	del av samfunnsfellesskapet
foraktet	respektet

Tabell 7.2 Svenssons alternativ til talent/klient dilemmaet

I tillegg kunne Lise, Ludvig, og mine informanter lagt til ”fortapt” og ”frelst”. Dette bruddet gjør at gamle hendelser tolkes i nytt lys. Nye ”kart” gir ny mening. Selv om erfaringen av å nå bunnen er utbredt, er den ikke enerådende. Ronny, som nok var for ung til å ha nådd bunnen, fikk et ultimatum av sin far: enten miste kontakten fullstendig med familien, eller kutte ut ruslivet. Hadde han fått ti- femten år til på seg kunne nok han fulgt mønsteret, han og.

Hvordan er de så med de neste to stadier, ”frelsen” og ”kristenlivet”? De er absolutt til stede, men innholdet i dem er ulikt. Noen hadde sterke følelsesmessige opplevelser, mens andre kom til troen på stillere manér. Måten de lever sitt liv er også ganske forskjellig. De har samme tro, men måten de lever den ut på varierer sterkt. Dette er i tråd med Martins (1998) funn i sin studie av søramerikanske pinsevenner.

Lise og Ludvigs fortelling kan sies å fungere som en strukturell mal for informantene. Utypisk for vår tid, er grunnvollen i livet deres den samme: de har en kristen tro. Innholdet i strukturen er likevel opp til hver enkelt. I stor grad er elementer som alltid har vært en del av dem, men som trådte i bakgrunnen i rusperioden, en del av livet deres nå. Felles for dem, og typisk for vår tid, er at de bruker mange kilder for å skape innhold i livet sitt.

Referanser

Alle kilder i denne oppgaven er oppgitt.

Andresen, Arne S og Furuholmen, Dag (1998): *Fellesskapet som metode. Miljøterapi og Evaluering i behandling av stoffmisbrukere*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag

Angell, Olav Helge (1994): *Misjon eller terapi i rumiddelomsorga? Tradisjon og modernitet i religiøse behandlingsinstitusjoner*. Oslo: Diakonhjemmets høgskolesenter

Angell, Olav Helge (1996): *Ennå er det håp? Ei evaluering av Pinsevennenes Evangeliesenter*. Oslo: Diakonhjemmets høgskolesenter

Behandlingsstatistikk for 2001 og 2002. SIRUS.

<http://www.rustiltak.no/Tiltak/static.asp?ID=17> site oppsøkt 02.10.04

Bertaux, Daniel (1982): "The Life Course as a Challenge to the Social Sciences" i Hareven, Tamara K. og Adams, Kathleen J. (red.): *Ageing and Life Course Transitions: An Interdisciplinary Perspective*. Tavistock

Bibelen (1985): Oslo: Bibelselskapets forlag

Biernacki, Patrick (1986): *Pathways from heroin addiction. Recovery without treatment*. Philadelphia: Temple University Press

Bourdieu, Pierre (1979): *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag.

Bourdieu, Pierre (1986): "Forms of Capital" i Richardson, John G. (red): *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood Press

Bourdieu, Pierre og Wacquant, Loïc J.D. (1995): "Logikken i felte" i *Den kritiske ettertanke. Grunnlag for samfunnsanalyse*. Det Norske Samlaget.

Bourgois, Philippe (2003): *In search of Respect. Selling crack in El Barrio*. Cambridge: Cambridge University Press

Brumoen, Hallgeir (2000): *Bygging av mestringsstillit. En metodebok om mestrings av rusproblemer*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Brøgger, Niels Chr. (1956): *Rus, ekstase og virkelighet*. Oslo: Ernst G. Mortensens Forlag

Collins, Randall (1994): *Four Sociological Traditions*. New York og Oxford: Oxford University Press

Dahl, Tor Edvin (1996): *Aage Samuelsen: ildvitnet, gjøgleren, mennesket*. Oslo: Pax forlag

de Botton, Alain (2004): *Status Anxiety*. London: Hamish Hamilton

- De Leon, George (2003): *Det terapeutiske samfunn. Teori, modell og metoder*. Oslo: Universitetsforlaget
- Johannes Paul (1994) (red): *Den Katolske Kirkes Katekisme*. Oslo: St. Olav Forlag
- Ekorness, Karsten (1996): *Evangeliet gir håp. En bok om mennesker som er hjulpet gjennom Evangeliesenteret*. Rex Forlag
- Ekorness, Karsten (1998): *Hvor er de nå? Beretninger fra noen som vendte hjem*. Rex Forlag
- Ekroll, Kåre (2001): *Lise Karlsen. Håpets ambassadør*. Oslo: Lunde Forlag
- Evangeliesenterets sanghefte*. Forlag, utgivelsessted- og tid er ikke angitt.
- Frantzen, Evy (2001): *Metadonmakt. Møte mellom narkotikabrukere og norsk metadonpolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hagen, Kjell (1995): *Og Gud skal ha takken og æren. En beretning om Evangeliesenteret i Norge*. Rex Forlag
- Helle, Horst J. (1996): "The developing perspective of Tamatsu Shibutani" i Kwan, Kian M.(red): *Individuality and Social Control: Essays in Honor of Tamotsu Shibutani*. Greenwich: JAI Press Inc.
- Huxley, Aldous (1955): *Erkjennelsens porter*. Oslo: Cappelen
- Johnsen, Jong og Nygaard, Elizabeth (1995): *Effekter av behandling*. Oslo: Rusmiddeldirektoratet
- Kellner, Douglas (1992): "Popular culture and the construction of postmodern identities" i Lash, Scott og Friedman, Jonathan (red): *Modernity & Identity*. Oxford UK og Cambridge USA: Blackwell
- Kraft, Siv Ellen (2004): "Et hellig fjell blir til – Om samer, OL og arktisk magi." *Nytt Norsk Tidsskrift – Nr 03-04*. Oslo: Universitetsforlaget
- Legemiddelassistert rehabilitering*. SIRUS.
<http://www.rustiltak.no/Tiltak/static.asp?ID=19> site oppsøkt 02.10.04
- Lyon, David (2000): *Jesus in Disneyland. Religion in Postmodern Times*. Cambridge: Polity Press
- Martin, Bernice (1998): "From pre- to postmodernity in Latin America: the case of Pentecostalism" i Heelas, Paul (red): *Religion, Modernity and Postmodernity*. Malden, USA og Oxford, UK: Blackwell Publishers
- McAdams, Dan P (1997): *The stories we live by. Personal myths and the making of the self*. New York: The Guilford Press

- McBrian, Richard (1994): *Catholicism*. London: Geoffrey Chapman
- McRobbie, Angela og Garber, Jenny (1997): "Girls and Subcultures [1975]" i Gelder, Ken og Thornton, Sarah (red): *The Subcultures Reader*, Routledge
- Mead, George Herbert (1934): *Mind, self, and society*. Chicago: University of Chicago Press
- Merton, Robert (1968): *Social Theory and Social Structure*. The Free Press
- NOU 2003:4: *Forskning på rusmiddelfeltet*, Oslo: Sosialdepartementet
- Pedersen, Willy (1994): *Ungdom er bare et ord*. Oslo: Universitetsforlaget
- Pedersen, Willy (1998): *Bittersøtt. ungdom/sosialisering/rusmidler*. Oslo: Universitetsforlaget
- Personer med samtidig alvorlig psykisk lidelse og omfattende rusmisbruk* (2000): Oslo: Statens helsetilsyn
- Ragin, Charles C (1994): *Constructing social research*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press
- Ramström, Jan (1983): *Narkomani. Orsaker och behandling*. Tiden/Folksam
- Ravndal, Edle og Vaglum, Per (1995): *Psykiske belastninger og frafall blant stoffmisbrukere i behandling*. Oslo: Rusmiddeldirektoratet/Sosial- og helsedepartementet
- Robins, Lee N (1993): "Vietnam Veterans' Rapid Recovery from Heroin Addiction: A Fluke or Normal Expectation?" i *Addiction* 1993 ss. 1041-1054. Blackwell Publishers Ltd.
- Rustiltak 2003*. SIRUS
- Scott, Joan W (1992): "Experience" i Scott, Joan W og Butler, Judith (red): *Feminists Theorize the Political*. Routledge
- Smith, Dorothy (1999): *Writing the Social. Critique, Theory, and Investigations*. Toronto: University of Toronto Press
- Smith-Solbakken, Marie og Tunglund, Else M (1996): "Stoffmisbruker - talent eller klient?" i Pedersen, Willy og Waal, Helge (red): *Rusmidler og veivalg*, Oslo: Cappelen Akademisk
- Smith-Solbakken, Marie og Tunglund, Else M (1997): *Narkomiljøet. Økonomi, kultur og avhengighet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Solvoll, Eldbjørg Beate (1999): *Evangeliesenteret - med himmelen som tak?* Hovedfagsoppgave i kriminologi, Universitetet i Oslo
- Somdal, Alf (1990): *Tro og lære. Et forsøk på en samlet presentasjon av pinsevennenes tro og lære*. Filadelfiaforlaget A/S
- Stiftelsen Pinsevennenes Evangeliesenter: *Årsregskap – Årsrapport 2003*

Svensson, Bengt (1996): *Pundare, jonkare och andra - med narkotikan som följeslagare*. Stockholm: Carlsson Bokförlag

Thomassen, Arlid (1992): *Take a walk on the wild side. Mytologier, bilder og fortellinger fra en dø(d)ende kultur. En kultursosiologisk analyse av en narkotika subkultur*. Hovedoppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo

Thomassen, Arild (2001): *Endring gjennom ritualer. Om produksjon av tro på individuell endring i et terapeutisk samfunn for stoffmisbrukere*. Oslo: Sosiologisk Årbok

Thornton, Sarah (1997): "The Logic of Subcultural Capital [1995]" i Gelder, Ken og Thornton, Sarah (red): *The Subcultures Reader*, Routledge

Tjersland, Odd Arne, Jansen, Ulf og Engen, Gunnar (1998): *Våge å leve. En bok om alternative veier i behandling basert på erfaringene fra Tyrili*. Tano Aschehoug

Wadel, Cato (1991): *Feltarbeid i egen kultur*. Flekkefjord: Seek A/S

Weber, Max (1971): *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Weber, Max (1992): *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. London og New York: Routledge

Ziehe, Thomas (1986): "Inför avmystifieringen av värden. Ungdom och kulturell modernisering" i Löfgren, M. og Molander, A. (red): *Postmoderna Tider*. Nordstedts förlag

Østerberg, Dag (1999): *Det Moderne. Et essay om Vestens kultur 1740 – 2000*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Øverbye, Anne-Lill (1999): *Tatergutten som fikk gull*. Evangeliesenteret

Øverbye, Anne-Lill (2003): *Ludvig Karlsen – fra rus til tro, et portrett*. Oslo: Genesis forlag

Antall ord i denne oppgaven er 36 083.